

Wschowa w latach 1945-1950

W 70. rocznicę powrotu do Polski

Barbara Ratajewska

Wschowa w latach 1945-1950
W 70. rocznicę powrotu do Polski

Leszno 2015

Recenzent

prof. zw. Stanisław Sierpowski

Kwerenda

Alicja Bodylska, Elżbieta Olender, Barbara Ratajewska

Wybór materiałów

Barbara Ratajewska

Wprowadzenie

Elżbieta Olender

Korekta

Barbara Głowinkowska

Projekt okładki

Jędrzej Kromuszczyński

Skład

Maciej Turbakiewicz

Publikacja ukazała się dzięki finansowemu wsparciu
Urzędu Miasta i Gminy we Wschowie

© Copyright by Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych w Warszawie, 2015

© Copyright by Archiwum Państwowe w Lesznie, 2015

© Copyright by Barbara Ratajewska, 2015

ISBN 978-83-931008-6-6

ISBN 978-83-64806-38-4

Wydawca

Archiwum Państwowe w Lesznie

ul. Ludwika Solskiego 71

www.archiwum.leszno.pl

tel. (65) 526-97-19

Realizacja

Drukarnia i Oficyna Wydawnicza forMat Rydzyna

Spis treści

Wprowadzenie.....	7
CZĘŚĆ I: WSCHOWA W LATACH 1945-1950	
Do czasu utworzenia polskiej administracji (luty-kwiecień 1945 r.).....	11
Granice administracyjne powiatu wschowskiego	17
Organizacja polskiej administracji w 1945 roku, władze samorządowe.....	18
Nowi mieszkańcy, działalność Państwowego Urzędu Repatriacyjnego we Wschowie, wysiedlenie ludności niemieckiej.....	23
Sytuacja polityczna w pierwszych latach powojennych.....	30
Gospodarka.....	36
Służba zdrowia	39
Oświata	41
Kościół katolicki	44
Działalność kulturalna i sportowa	48
CZĘŚĆ II: MATERIAŁY ARCHIWALNE DO DZIEJÓW WSCHOWY W LATACH 1945-1950	
Komendantura Wojenna, cmentarze wojskowe	52
Przynależność i granice administracyjne powiatu wschowskiego	56
Władze samorządowe.....	60
Działalność Państwowego Urzędu Repatriacyjnego	68
Partie polityczne, rezolucje, obchody 1 Maja	77
Przedsiębiorstwa, warsztaty rzemieślnicze, sklepy, Bank Ludowy	87
Służba zdrowia	97
Oświata, kultura, sport, harcerstwo	99
Życie religijne	116
Bibliografia	127

WPROWADZENIE

W 2015 r. mija 70. rocznica powrotu Wschowy do Polski. Wydarzenie to zachęca do refleksji nad dziejami miasta i jego przynależnością państwową. Jest to tym istotniejsze, że Wschowa, w porównaniu z innymi obszarami Ziemi Odzyskanych, ma odrębną specyfikę. Miasto przez wiele stuleci wchodziło w skład Rzeczypospolitej, a oderwane zostało od niej, podobnie jak inne części Wielkopolski, dopiero w wyniku II rozbioru Polski w 1793 r.

Powrót do macierzy, po 152 latach zaborów, był szczególnie ważnym wydarzeniem w dziejach Wschowy. Miasto nie znalazło się bowiem, mimo wysiłków nielicznych wówczas jego polskich mieszkańców, w granicach, odrodzonej po I wojnie światowej, Rzeczypospolitej. Dopiero II wojna światowa i pokonanie hitlerowskich Niemiec umożliwiły powrót Wschowy do Polski. Było to już jednak inne miasto niż to z roku 1793, zasiedlone w dużej mierze przez osadników, przybyłych tu z reguły z wieloma bolesnymi doświadczeniami z Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej: dzisiejszej Białorusi, Litwy i Ukrainy. Nową Wschowę tworzyli ponadto dotychczasowi mieszkańcy Wielkopolski, którzy z racji niewielkiej odległości znaleźli się tu jako pierwsi i zaczęli ustanawiać nowe, początkowo zależne w dużej mierze od stacjonujących tu Rosjan, władze.

Tak zaczęła powstawać współczesna Wschowa – miasto w którym obok pulsującej życiem teraźniejszości znaleźć można liczne odwołania do wielowiekowej, bogatej tradycji i znamienitej historii.

Dla upamiętnienia i popularyzacji wydarzeń sprzed 70 lat Archiwum Państwowe w Lesznie postanowiło wydać publikację „Wschowa w latach 1945-1950. W 70. rocznicę powrotu do Polski”. Mogła ona powstać dzięki dofinansowaniu przez Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych w Warszawie projektu przygotowanego przez wydawcę książki w 2014 r.

Autorka książki, Barbara Ratajewska – wschowianka, a zarazem pracownik Archiwum Państwowego w Lesznie, specjalizująca się w problematyce wschowskiej, podzieliła swą publikację na dwie zasadnicze części.

W pierwszej, zawierającej tekst zatytułowany „Wschowa w latach 1945-1950”, scharakteryzowała sytuację, jaka panowała w mieście od wkroczenia Armii Czerwonej w lutym 1945 r. po rok 1950. Wskazała na granice administracyjne ówczesnego powiatu wschowskiego, opisała życie miasta do czasu utworzenia, a potem kształtowania się polskiej administracji, przedstawiła sytuację polityczną we Wschowie. Poruszyła ponadto kwestie dotyczące gospodarki, służby zdrowia, oświaty, Kościoła katolickiego, a także kultury i sportu.

Niewątpliwym atutem tej części publikacji jest obfite sięganie przez autorkę do wspomnień naocznych świadków opisywanych wydarzeń: autentycznych, choć niewątpliwie subiektywnych. Do tej kategorii należą między innymi relacje Kresowiczek: Teresy Mieżowiec, Aurelii Szarzyńskiej i Marii Woźniak, wspomnienia pierwszego powojennego starosty wschowskiego Romana Jura, wspomnienia siostry Iwony ze Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety, relacje przymusowych robotników: Tadeusza Galona, Jana Łabędzkiego i Ludwika Rygusika, a także Ludwika Kaczmarka – dotychczasowego mieszkańca powiatu kościańskiego i Mariana Kubickiego, przybyłego z powiatu leszczyńskiego. Dla zachowania autentyzmu i oddania swobodnego klimatu zarówno wspomnień, jak i innych materiałów z tamtego okresu, w całej publikacji w cytatach pozostawiono oryginalną pisownię.

Druga część opracowania, zatytułowana „Materiały archiwalne do dziejów Wschowy w latach 1945-1950”, ułożona jest według następujących tematów: Komendantura Wojenna, cmentarze wojskowe (dwie mapy, dwie fotografie, dwa dokumenty), przynależność i granice administracyjne powiatu wschowskiego (dwie mapy, dwa dokumenty), władze samorządowe (siedem dokumentów, pięć fotografii), działalność Państwowego Urzędu Repatriacyjnego (dziewięć dokumentów), partie polityczne, rezolucje, obchody 1 Maja (11 dokumentów, dwie fotografie), przedsiębiorstwa, warsztaty rzemieślnicze, sklepy, Bank Ludowy (dziewięć dokumentów, cztery fotografie), służba zdrowia (cztery fotografie), oświata, kultura, sport, harcerstwo (13 dokumentów, 11 fotografii), życie religijne (sześć dokumentów, dwie fotografie). Przy każdej reprodukcji umieszczono następujące informacje: objaśnienie treści, miejsce i data sporządzenia dokumentu, miejsce przechowywania oryginału.

Materiały archiwalne dotyczące Wschowy w latach 1945-1950 znajdują się głównie w zespołach akt przechowywanych w Archiwach Państwowych w Poznaniu, Zielonej Górze i Lesznie oraz w Instytucie Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu. Materiał źródłowy, przede wszystkim ikonograficzny, znajduje się również w Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie. W instytucjach tych Alicja Bodylska, Elżbieta Olender oraz autorka publikacji przeprowadziły wnikliwe poszukiwania. Kwerenda w Archiwum Państwowym w Poznaniu objęła kilkanaście zespołów, przy czym najciekawsze dokumenty znajdowały się w następujących zespołach: Urząd Wojewódzki Poznański 1945-1950, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu. Szeroką kwerendą objęto również materiały znajdujące się w Archiwum Państwowym w Zielonej Górze, zwłaszcza zespoły: Starostwo Powiatowe we Wschowie z lat 1945-1950, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, Okręgowy Urząd Likwidacyjny w Gorzowie Biuro Obwodowe we Wschowie. W Archiwum Państwowym w Lesznie kwerendą objęto następujące zespoły: Urząd Miasta i Gminy we Wschowie (koperty dowodów osobistych), Urząd Skarbowy w Lesznie, Banki ludowe – zbiór (w zbiorze znajdują się akta Banku Ludowego we Wschowie), Inspektorat Szkolny w Lesznie 1945-1950, Liceum Ogólnokształcące im. Tomasza Zana we Wschowie, Jerzy Zielonka – spuścizna, Akta gminy Brenno, Zbiór map tematycznych. W książce wykorzystano także materiały pochodzące z Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie, Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu – Urząd Bezpieczeństwa Publicznego we Wschowie, Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze, archiwum zakładowego Urzędu Miasta i Gminy we Wschowie.

Zawierająca bogaty materiał źródłowy publikacja nie powstałaby bez pomocy życzliwych instytucji i zatrudnionych w nich osób, którym w tym miejscu składam serdeczne podziękowanie. Z pewnością należą do nich finansujący wydanie książki: wspomniana już Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych w Warszawie oraz władze samorządowe miasta i gminy Wschowa, w osobach poprzedniego burmistrza Krzysztofa Grabki, który pierwszy zaakceptował projekt oraz, aktualnie sprawującej urząd burmistrza, Danuty Patalas. Zaproszenie do współpracy przy powstawaniu publikacji przyjęło również Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie, za co jestem wdzięczna dyrektor Marcie Małkus i Dariuszowi Czwojdrakowi – pracownikowi tej instytucji.

Szczególne słowa podziękowania kieruję do Henryka Krystka, dyrektora Archiwum Państwowego w Poznaniu i dr. Tadeusza Dzwonkowskiego, dyrektora Archiwum Państwowego w Zielonej Górze – za życzliwość i pomoc przy realizacji książki.

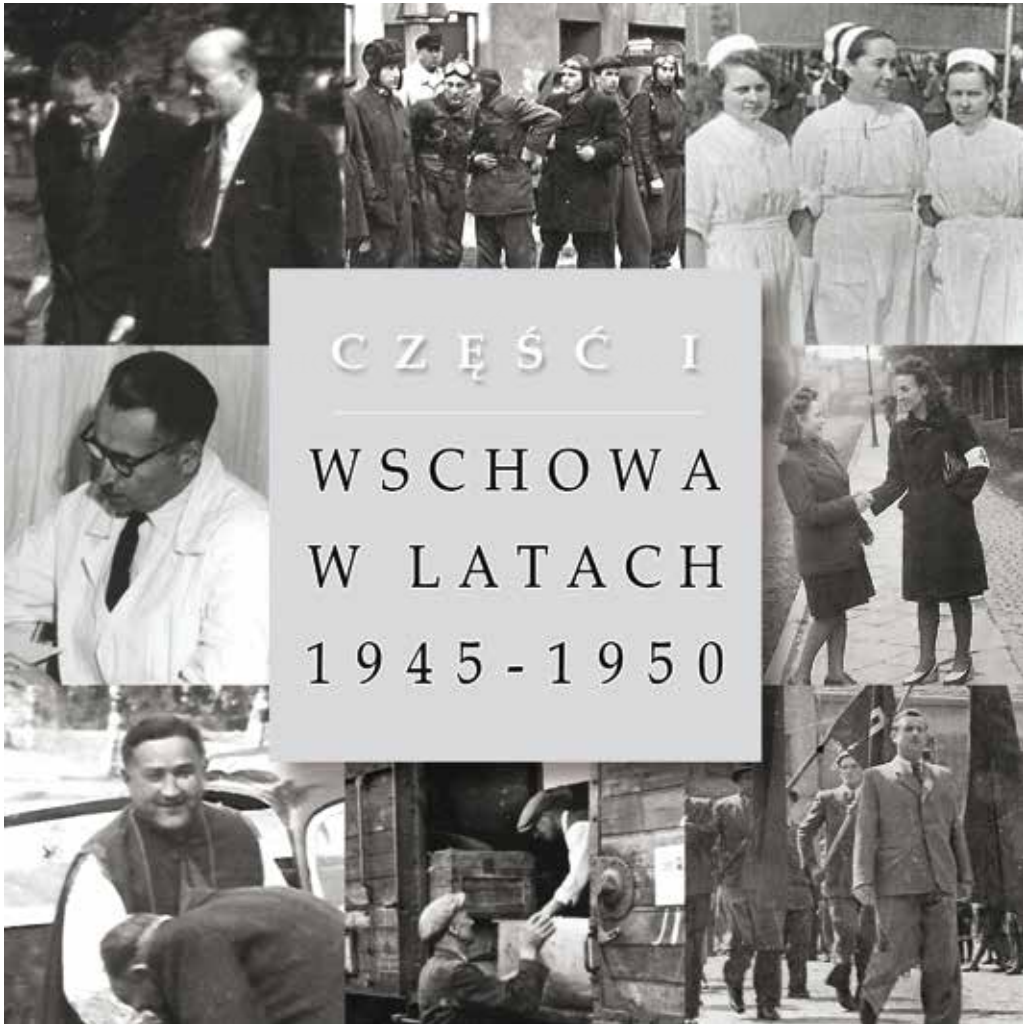
Publikacja nie mogłaby pokazać różnorodnych aspektów kształtowania się władz powojennej Wschowy, gdyby nie udostępnione nam materiały zgromadzone w Instytucie Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu. Za okazaną w tym zakresie pomoc dziękuję dyrektorowi instytutu, dr. Rafałowi Reczkowi. Nieoceniona okazała się także życzliwość dyrektora Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze, ks. dr. hab. Roberta Kufla, który na potrzeby publikacji przekazał skany sprawozdania z działalności parafii katolickiej we Wschowie w latach 1945-1947. Interesujące materiały otrzymaliśmy także z zasobu archiwum zakładowego Urzędu Miasta i Gminy we Wschowie; za nie również serdecznie dziękuję. Słowa wdzięczności należą się także Andrzejowi Kuciewiczowi, Zdzisławowi Rygusikowi i Mirosławowi Suchorze; dzięki udostępnionym przez nich fotografiom możliwe było wzbogacenie książki o materiały dotąd publicznie niepokazywane.

Dziękuję ponadto recenzentowi, prof. zw. Stanisławowi Sierpowskiemu, za cenne uwagi merytoryczne. Osobne wyrazy uznania kieruję do autorki publikacji, Barbary Ratajewskiej, której rzetelność i dociekliwość w poszukiwaniach spowodowały, iż dzieje Wschowy wzbogaciły się o nową pozycję.

Jestem przekonana, że przygotowana książka przyczyni się do lepszego poznania wydarzeń związanych z powrotem Wschowy do Polski w 1945 r. Będzie przyczynkiem do wspomnień dla tych, którzy pamiętają tamte wydarzenia. Młodym mieszkańcom pokaże natomiast, jak w nowej rzeczywistości tworzyło się polskie miasto ich dziadków i ojców. Większość mieszkańców, którzy po II wojnie światowej przybyli do Wschowy, zostawiła za sobą swoje małe ojczyzny na dawnych Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej. Decyzje wielkich mocarstw zmusiły ich do opuszczenia stron rodzinnych i wędrówki w nieznaną. Wschowa stała się dla nich nowym domem, domem który musieli na nowo budować – dla siebie, ale i dla Polski.

I także o tym opowiada niniejsza publikacja.

Elżbieta Olender
Dyrektor Archiwum Państwowego w Lesznie

DO CZASU UTWORZENIA POLSKIEJ ADMINISTRACJI (LUTY-KWIECIEŃ 1945 R.)

12 stycznia 1945 r. ruszyła z linii Wisły kolejna ofensywa armii radzieckiej, tak zwana operacja wiślańsko-odrzańska. W jej wyniku wojska radzieckie bardzo szybko zajmowały kolejne obszary Polski, wyzwalając je spod okupacji niemieckiej. W walkach brały udział jednostki 1. Frontu Białoruskiego oraz 1. Frontu Ukraińskiego. Pod koniec stycznia 1945 r. front dotarł do południowo-zachodniej Wielkopolski i zbliżył się do przedwojennej granicy polsko-niemieckiej. W nocy z 30 na 31 stycznia 1945 r. Rosjanie zajęli Leszno¹. Od, znajdującej się przed 1945 r. w granicach Niemiec, Wschowy oddziały radzieckie dzieliło około 20 km. Już pod koniec stycznia 1945 r. niemieccy mieszkańcy miasta, wobec zbliżającego się frontu i zgodnie z decyzjami władz wojskowych oraz administracyjnych, ewakuowali się. W swoich wspomnieniach Erwin Münzberg, który powrócił do Wschowy z frontu w styczniu 1945 r., podkreślił, że w mieście panował chaos. Kilkakrotnie woził uciekinierów w kierunku Głogowa, Żagania i Żar. Wejście oddziałów radzieckich do Wschowy datuje on na 30 stycznia 1945 r., ale jest to raczej pomyłka². Z kolei wspomnienia Paula Pellerera dotyczą między innymi oddziału Volkssturmu we Wschowie, którego komendantem był nauczyciel Braun. Wspomnił także o zniszczeniach na dworcu kolejowym, między innymi wysadzeniu nastawni, dokonanych przez wycofujące się wojsko niemieckie:

Kiedy przybyłem do Wschowy, uderzył mnie smutny obraz miasta. Gdzie byli nasi wschowianie? Faktycznie byłem we Wschowie, ale wszystko tu było zmienione. Były te same ulice, ale już bardzo obce. Takiego ich obrazu nie znałem. Mój ojciec i dwaj bracia byli na froncie. Matka z trzema siostrami, jak wielu wschowian, odeszła w kierunku zachodnim. Znacznie później dowiedziałem się, że ich celem było Drezno i Zwickau. Tak jak znałem wschowian, tacy zostali w mojej pamięci. Daremnie jednak szukałem ich na ulicach. To już nie była moja Wschowa, tak była zmieniona. Główna ulica Leszno – Głogów pełna była wojskowych pojazdów, które znajdowały się w odwrocie. Pod wieczór, kiedy chciałem iść do domu, natrafiłem na oddział Volkssturmu. Komendant spytał mnie o hasło, którego oczywiście nie znałem. Musiałem wylegitymować się dowodem. Powiedziano mi, że niedługo nadejdą rosyjskie armie, a ja mam wcielić się

do Volkssturmu. Nie był to żaden rozkaz, rada raczej. Sam nie wiem jak to się stało, że znalazłem się w oddziale Volkssturmu. Nasza kwatera znajdowała się w sali posiedzeń ratusza. Komendantem był hauptmann [niemiecki stopień wojskowy – kapitan], nauczyciel Braun. Wkrótce dostaliśmy przydział obowiązków, do których należał obchód miasta, wszystkich ulic i kontrola, aby nie było żadnych kradzieży, włamań czy uszkodzeń. Byliśmy także ochroną ratusza, bo policji już w tym czasie nie było. W tym celu zostaliśmy zaopatrzeni w broń. W końcu stycznia 1945 roku, 21-go, 22-go albo jeszcze dzień później musieliśmy opuścić ratusz. Było przedpołudnie, kiedy odchodziliśmy. Ratuszową, na dół Głogowską, koło mleczarni, kina, browaru. Minęliśmy urząd powiatowy, ulicę Dworcową, most dworcowy. Widziałem z mostu nasze dwa perony, dwa tory, jeden prowadził do Leszna, drugi do Głogowa. Stale słyszeliśmy pełne obaw stwierdzenie „Jeszcze dziś przyjdą Rosjanie”. Za mostem musieliśmy obsadzić stanowisko i zbudować linię obronną. Przygotowaliśmy tam odrębne umocnienie, wyczuwając, że tędy pójdą Rosjanie. Właściwie, jak przypominam sobie, mieliśmy wtedy uczucie bliskości śmierci. Kiedy dostawało się rozkaz, wykonywało się go, albo w ogóle przestawało się działać. Około południa usłyszeliśmy silną eksplozję. Widzieliśmy, że to żołnierze niemieccy wysadzili nastawnię i tory, aby utrudnić przejście Rosjan³.

Swoją relację z tych dni we Wschowie pozostawił także Tadeusz Galon, polski przymusowy robotnik:

19 stycznia, jak co tydzień w sobotę, wracałem do Wschowy, by niedzielę i poniedziałek spędzić w przedsiębiorstwie, w którym wtedy pracowałem i mieszkałem. Zostałem niemieckich mieszkańców spakowanych, siedzących na walizkach. W niedzielę, niekończącymi się karawanami, wszyscy opuścili miasto. Musiała jedynie zostać garstka tak zwanego Volkssturmu i cofających się w nieładzie wojsk niemieckich. [...] Wszystko to trwało do 30 stycznia. Tego dnia ruch ustał i pod wieczór od strony Dębowej Łęki odezwały się karabiny maszynowe. Paliły się magazyny Cukrowni, południowa strona rynku i dom przy ulicy Daszyńskiego. Straszny był to widok na tle ciszy, która zapanowała wieczorem. Jeszcze tylko potężny wybuch dał znać, że coś wyleciało w powietrze. Później okazało się, że Niemcy wysadzili most drogowy za Cukrownią⁴.

Z kolei Jan Łabędzki, także przymusowy polski robotnik we Wschowie, napisał w swoich wspomnieniach:

Zbliżanie się frontu radzieckiego zwiastowali pierwsi uciekinierzy z łódzkiego, którzy zjawili się w naszym mieście już 22 stycznia 1945 r. W następnym dniu niemieckie władze Wschowy nakazały ewakuację. W ciągu niespełna dwóch dni miasto prawie że zupełnie opustoszało. Pozostali – nieliczni Niemcy i grupa Polaków wywiezionych na roboty. Polacy ci skupili się w kilkunastu osobowe grupy⁵.

Wojska radzieckie 120. Korpusu 3. Armii Gwardyjskiej 1. Frontu Ukraińskiego wkroczyły do Wschowy 1 lutego 1945 r. Tadeusz Galon pisał w swoich wspomnieniach:

1 lutego około godziny 6-ej ponownie odezwały się karabiny maszynowe a wybuchy granatów dawały znać, że walki toczą się już w samym mieście. O 7 rano było już we Wschowie po wojnie, witaliśmy pierwszych żołnierzy Armii Radzieckiej. Był pogodny, mroźny ranek. Wschowa była wolna. Wywiesiliśmy białoczerwone flagi, które polskie dziewczęta i kobiety przygotowały już wcześniej⁶.

Wschowa była wyludniona. W notatkach, sporządzonych za okres od 25 stycznia do 1 lutego 1945 r., Ludwik Rygusik, polski przymusowy robotnik, odnotował, że ludność niemiecka opuściła miasto 25 stycznia, a wejście wojsk radzieckich nastąpiło 1 lutego⁷.

Smutny widok opuszczonej przez niemieckich mieszkańców Wschowy oddała w swoich wspomnieniach s. Iwona (Anna Król) ze Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety, która przebywała w mieście od 1939 r.:

Wyludnione miasto przedstawiało oplakany widok – wiatr łomotał pootwieranymi okiennicami opustoszałych domów, rozrzucał resztki papierów. Puste ulice zaśmiecone były porzuconą bronią, sprzętem wojskowym, połamanymi wozami i tobołami rzuconymi przez uciekających mieszkańców. Gdzieś leżały trupy ludzi dorosłych i dzieci. To uciekający wyrzucili z wozów tych, którzy nie wytrzymali trudów ewakuacji⁸.

Rosjanie utworzyli we Wschowie, podobnie jak w innych miejscowościach, Komendanturę Wojenną, na czele której stanął kpt. Wasilew. Jego imieniem nazwano obecną ulicę ks. Andrzeja Kostki. Zastępcą komendanta do spraw gospodarczych był kpt. Miszyn. Radziecka Komendantura Wojenna mieściła się początkowo w jednym z budynków

przy obecnej ul. Niepodległości, a potem została przeniesiona do obiektu dawnej drukarni przy obecnej ul. Bohaterów Westerplatte⁹.

Jeszcze w lutym 1945 r. komendant Wasilew zaproponował Tadeuszowi Galonowi zorganizowanie – spośród Polaków przebywających we Wschowie – straży pożarnej i oddziału milicji. Propozycja ta została przyjęta. Pierwszy posterunek milicji miał swoją siedzibę przy obecnej ul. Niepodległości. Tadeusz Galon wspominał:

Po kilku dniach, po zainstalowaniu się Radzieckiej Komendy Wojennej we Wschowie, zgłosiliśmy się z kolegą Feliksem Nygą w Komendzie. Deklarujemy swoją pomoc, przedstawiając nasze uwagi o stanie miasta i okolic. Poza grupką Polaków, we Wschowie i okolicy pozostało około 200 osób ludności niemieckiej, w tym około 25 proc. polskiego pochodzenia. Były to przeważnie stare kobiety, starcy i dzieci. Następnie liczba ta stale wzrastała, gdyż w miarę posuwania się frontu następowały powroty. [...] Po kilku dniach zostałem wezwany do Komendy Radzieckiej. Mieściła się ona pierwotnie przy ul. Świerczewskiego 29, a następnie przy dzisiejszej ulicy Bohaterów Westerplatte 2. Po dłuższej rozmowie, dotyczącej sytuacji tamtych dni i przyszłości, komendant zaproponował mi utworzenie z pozostałej garstki Polaków – straży pożarnej oraz posterunku Milicji. Wyraziłem oczywiście zgodę. Pracy było moc. W mieście poza mną pozostali: Feliks Nyga, Józef Frąckowiak, Tadeusz Świtała, Jan Marciniak, Walenty Prusak, Gatysz, Jagodzick a także kilku jeszcze niezdecydowanych, bojących się o własną skórę – mężczyzn i kilka kobiet. Nakreśliliśmy sobie plan prac, które należało natychmiast wykonać. Zabezpieczyć gmachy użyteczności publicznej, a więc: pocztę, bank, ratusz, gazownię, cukrownię, dworzec kolejowy. Ugasić pożary. Otworzyć biuro i posterunek, oczyścić ulice z wraków, gruzu i trupów. Pierwsze biuro i posterunek mieściły się przy ulicy Świerczewskiego 29, z uwagi na potrzebę stałego kontaktu z Komendą Radziecką. Dokonaliśmy ewidencji pozostałej oraz napływającej ludności, informowaliśmy już o obowiązujących przepisach oraz życiu wyludnionego miasta. [...] Organizowałem w tym czasie pierwszych milicjantów, posterunki i akcje gaszenia pożarów. Nadzór nad nimi objął kol. Tadeusz Świtała, były sierżant WP. Zginął później w tragicznym wypadku. Poza Świtale były: Walenty Prusak, Gatysz, Jan Marciniak i Jagodzick. Mieliśmy pod dostatkiem uzbrojenia w postaci porzuconej broni. Białoczerwone opaski zastąpiły mundury. Później odkryliśmy magazyn z mundurami byłego

Tadeusz Galon - organizator polskiej milicji we Wschowie w 1945 r. „Ziemia Wschowska”, wydanie specjalne Powiatowego Komitetu FJN i WTK, Wschowa, luty 1965.

„Arbeitsdienst”. Ich ubrania i czapki koloru khaki posłużyły nam jako umundurowanie. [...] Dnia 11 lutego powraca z Dryżyny kol. Roman Hertmanowski z garstką innych Polaków. Powierzam mu i jego grupie uporządkowanie miasta, ratusza, mleczarni, pochowanie trupów. Do pomocy daję im kilkunastu Niemców i Polaków. [...] Konieczność zmusza mnie jako komendanta do zajęcia się wyżywieniem ludności stałej i innych osób, które stale napływają. Powierzam kol. Feliksowi Nydze zorganizowanie magazynu zaopatrzenia, otrzymuje do dyspozycji konie i ludzi. Magazyn mieścił się przy ulicy Świerczewskiego 35. [...] Z końcem marca stan załogi MO wynosi 180 ludzi. Jest między nimi wielu doświadczonych byłych podoficerów, którym powierzam stanowiska dowódców kompanii, plutonów i drużyn. [...] Komendę umieściło się przy ulicy Daszyńskiego nr 4 (Straż Pożarna). Organizujemy też stałą ochotniczą straż pożarną. Jej dowódcą został kol. B. Knaflowski, dobry organizator i wykonawca. Organizujemy piekarnię, masarnię i magazyn z zaopatrzeniem. Mamy kłopoty z wyżywieniem. Otrzymujemy z Komendy Radzieckiej zgodę

na sprowadzenie i przechowywanie bydła, omloty zboża oraz zezwolenie na motocykl i rower¹⁰.

Do pracy w oddziale polskiej milicji we Wschowie zgłosił się między innymi Jan Dekiert, który pisał:

Luty 1945 roku był wyjątkowo piękny. [...] Jaząc do Wschowy widziałem leżący w rowach sprzęt wojenny, połamane wozy, różne toboły, które porzucili uchodzący w panice Niemcy. Wschowa wylaniała się z za pagórków, witała przybyszów strzelistymi wieżami i czerwienią dachówek. W mieście wiało pustką. Na wyludnionych ulicach, na placach i podwórkach czaiła się śmierć. Wszędzie pełno broni, granatów, min, niewypałów. Na ulicach stały naczynia napełnione wodą, gotowe do użycia na wypadek pożaru. Wróg opuścił miasto w pośpiechu. Rosyjska komenda miasta zainstalowała się w śródmieściu. Niedaleko, przy ul. Daszyńskiego, urzędowała polska komendantura milicji. Były to wtedy jedyne ośrodki władzy w mieście, skupiające wokół siebie wszystkich ówczesnych mieszkańców Wschowy. Tam też skierowałem swe kroki. Już na drugi dzień stałem na posterunku z bronią na ramieniu. [...] I znów w pustym mieście panował spokój, chociaż często zwoływała nas syrena alarmowa i pędziliśmy gasić stale wybuchające pożary w mieście i okolicznych wsiach. [...] Po ulicach miasta bez przerwy krążyły polskie i radzieckie patrole. W nocy, wzmocnione, przyciszonym głosem wymieniały hasła, po które w każdy wieczór chodziliśmy na „ruską” komendę. Nasze posterunki ochraniały pocztę, garaże komendanta rosyjskiego, magazyn soli i mleczarnię. Stały także przed polską komendą i pilnowały skoszarowanych, pozostałych we Wschowie Niemców¹¹.

Milicjanci zajmowali się także opieką nad porzuconymi gospodarstwami rolnymi i organizacją pierwszych siewów. Wspominał o tym Jan Dekiert:

Rano kolumny milicjantów ze śpiewem udawały się do pobliskich gospodarstw i wykonywały różne prace w polu i obejściach. Odkrywaliśmy kopce z ziemniakami w Dolnej Przyczynie, aby nie zgniły pod zimowym przykryciem. Oraliśmy pobliskie grunty. Gospodarstwa były jeszcze puste, a my wyciągaliśmy pługi, brony i uprawialiśmy ziemię. Rosjanie dali nam ziarna. Wiele hektarów ziemi obsialiśmy owsem i jęczmieniem, którą później otrzymali osadnicy i repatrianci¹².

Przez kilka pierwszych miesięcy 1945 r. Wschowa była przede wszystkim miastem przyfrontowym. Nie tworzone tutaj polskiej administracji, a stacjonujące wojska radzieckie liczyły około 5000 żołnierzy¹³. Według relacji Jana Kotowskiego w obecnej szkole muzycznej ulokowało się NKWD (Ludowy

Nr. bież.....
 Wschowa, dnia. 22. 4. 45

P R Z E P U S T K A

Obywatel... *Dekiert Jan* ...urodz. 25 3 1924 ...w. Brenno
 zamieszkały w... *Wschowa* ...ulica. *dłona miligi* pow. *Wschowa*
 ma prawo udac sie z Wschowy do... *Brenna* ...*rowerem*.....
 w celu..... *do rodziny*.....
 Legitymbwany posiada następujące dowody... *dowód osobisty*.....
 Wazna do. 23. 4. 45....

Polska Komendantura
 Miasto Wschowa

Przepustka dla Jana Dekierta; zezwolenie na wyjazd do rodziny w Brennie, Wschowa, 1945 r.
 Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/AH/1103.

Komisariat Spraw Wewnętrznych)¹⁴. Rosjanie zorganizowali w mieście szpitale polowe, na potrzeby których zajęli kilka obiektów. Tadeusz Galon wspominał, że także polscy milicjanci pomagali w ich przygotowaniu. Wymienił następujące budynki: gimnazjum (obecne I Liceum Ogólnokształcące im. Tomasza Zana, ul. Jana Matejki 1), dawny Dom Dziecka przy ul. Tadeusza Kościuszki, szpital (obecna ul. ks. Andrzeja Kostki), szkoła powszechna (obecnie Szkoła Podstawowa nr 2 przy ul. Wolsztyńskiej) i szkoła zawodowa (obecnie I Zespół Szkół im. Stanisława Staszica, ul. Tadeusza Kościuszki)¹⁵. W przechowywanych w Archiwum Państwowym w Zielonej Górze aktach Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego Ekspozytury w Gorzowie Wielkopolskim (sygn. 105) znajduje się wykaz z 1945 r., który zawiera nazwiska zmarłych we Wschowie żołnierzy radzieckich. Prawdopodobnie większość z nich była pacjentami zorganizowanych w mieście wojskowych szpitali polowych. W sporządzonym w 1946 r. wykazie radzieckich cmentarzy wojskowych wymienia się trzy we Wschowie, założone w 1945 r.: przy ul. Konradowskiej (100 pochowanych żołnierzy), przy ul. Kazimierza Wielkiego (38 pochowanych żołnierzy) oraz przy seminarium (13 pochowanych żołnierzy)¹⁶.

Już 9 maja 1945 r. odsłonięto we Wschowie pomnik ku czci żołnierzy armii radzieckiej. Wykorzysta-

no w tym celu, stojący przy obecnej ul. Kazimierza Wielkiego, pomnik upamiętniający żołnierzy wschowskiego garnizonu, którzy brali udział w wojnie z Francją w 1870 r. Umocowano na nim nową płytę¹⁷.

Duża liczba stacjonującego we Wschowie wojska radzieckiego stanowiła po utworzeniu polskiej administracji i przystąpieniu do zasiedlaniu miasta oraz całego powiatu Polakami (przede wszystkim z dawnych Kresów Wschodnich) istotny problem. Brakowało bowiem mieszkań dla osiedleńców, a postępowanie żołnierzy radzieckich wobec polskiej ludności cywilnej pozostawiało wiele do życzenia. W miesięcznym sprawozdaniu sytuacyjnym pełnomocnika rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Obwód Wschowa, starosty Romana Jura, z 3 października 1945 r. można między innymi przeczytać:

Stosunek ludności do Armii Czerwonej jest w dalszym ciągu wstrzemięźliwy. Przyczyną tego są częste kradzieże, gwałcenia kobiet i inne awantury, wywołane przez żołnierzy radzieckich¹⁸.

Dowództwo Komendantury Wojennej próbowało przeciwdziałać zachowaniu żołnierzy. Wicestarosta wschowski Stefan Gieremek w sprawozdaniu sporządzonym miesiąc później (5 listopada 1945 r.) pisał:

Stosunek ludności cywilnej do Armii Czerwonej poprawił się dzięki energicznemu przeciwdziałaniu Dowództwa radzieckiego. Współpraca władz polskich

Pracownice Polskiego Czerwonego Krzyża, z prawej Matylda Szymczakowska, Wschowa, 1945 r.
Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/AH/1513.

z władzami wojsk rosyjskich jest b. dobra i oparta na serdecznej przyjaźni¹⁹.

Opinie o stacjonujących we Wschowie żołnierzach radzieckich można przeczytać również we wspomnieniach wschowskich Kresowian. Teresa Mieźowiec relacjonowała:

Było pełno Rosjan, którzy rządzą w mieście. Zajęli na przykład jedną z głównych ulic, wypędzili mieszkańców i sami wprowadzili się do najlepszych domów. Nam też kazano się wyprowadzić z pierwszego domu, który znaleźli rodzice. W sumie do nich należała cała ulica Obrońców Warszawy i Kościuszki. Trochę się ich baliśmy, bo oni bardzo pili, gdzie ktoś miał jakiś bimber, zabierali dla siebie. Szukali też dziewczyn. Trzeba było siedzieć cicho w domu. [...] Choć z drugiej strony zdarzali się wśród nich też porządni, serdeczni i gościnni ludzie. Pamiętam, był taki kapitan, który miał dwóch małych synów bliźniaków, i jego żona przychodziła do mamusi po mleko. Bardzo sympatyczni ludzie²⁰.

Natomiast Ignacy Sawicki wspominał:

Zaraz po wojnie było też dużo ruskiego wojska. Dziewczyny bały się Ruskich, bo chodzili po nocach. Wiedzieli, gdzie mieszka jaka dziewczyna, i w nocy

się dobijali. Moje siostry żyły w strachu, bo już takie panienki były i chodziły na noc tam, gdzie mężczyzna mieszkał, sąsiad z żoną i dziećmi. Ruscy pijani chodzili po ulicach i kradli²¹.

Na problem stacjonowania wojsk radzieckich zwrócono także uwagę w raporcie sytuacyjnym Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wschowie z 16 listopada 1945 r.:

Opinia publiczna oraz nastawienie ludności do obecnych władz jest fatalne. W znacznej mierze poprawiłaby się wtedy, jak twierdzą ludzie, gdy Wojska Radzieckie opuszczą terytorium Państwa Polskiego²².

Ze stacjonującymi we Wschowie żołnierzami radzieckimi jest prawdopodobnie związane zniszczenie kamienic wschodniej pierzei rynku.

Wojsko radzieckie wyjechało ze Wschowy w 1946 r. W sprawozdaniu sytuacyjnym starosty powiatowego wschowskiego za grudzień 1946 r. odnotowano:

[...] w powiecie nie ma oddziałów Armii Czerwonej²³.

Oprócz utworzenia, wspomnianej już uprzednio, polskiej milicji zorganizowanej przez Tadeusza Galona, stosunkowo wcześniej uruchomiono

we Wschowie także placówkę Polskiego Czerwonego Krzyża (PCK). Odegrała ona w pierwszym okresie istotną rolę w niesieniu pomocy mieszkańcom miasta. Jej organizatorem był leszczynianin Antoni Kurzawski. Na siedzibę wybrano budynek dawnej misji jezuickiej przy pl. Farnym 3. Zorganizowano też przychodnię z prowizorycznym szpita-

lem, prowadzonym przez siostry elżbietanki, dom noclegowy oraz punkt dożywiania. Zorganizowaniem Punktu Sanitarно-Odżywczego we Wschowie zajmowała się Kazimiera Wachowiak z Leszna, matka literata Eugeniusza Wachowiaka. Pod koniec marca 1945 r. przybył do Wschowy pierwszy polski lekarz Zbigniew Filar²⁴.

¹ J. Bogdanowicz, *Ziemia leszczyńska – styczeń 1945. Opracowanie wojskowo-historyczne*, Leszno 2013, s. 87-88.

² E. Dzieścielewski, *Wschowa i Ziemia Wschowska w literaturze*, Wschowa 2006, s. 214.

³ Ibidem, s. 211 i 213.

⁴ T. Galon, *O 7-ej rano po wojnie (wspomnienia)*, „Ziemia Wschowska”. Wydanie specjalne Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wschowskiego Towarzystwa Kultury, Wschowa, luty 1965, s. 1.

⁵ J. Łabędzki, *20 lat w radach*, „Ziemia Wschowska”. Wydanie specjalne Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wschowskiego Towarzystwa Kultury, Wschowa, luty 1965, s. 3.

⁶ T. Galon, op. cit., s. 1 i 4. Jako datę zajęcia Wschowy przez wojska radzieckie podaje się także dzień 31 stycznia 1945 r. (np. Marian Kubicki w artykule *Między dawnymi i nowymi laty*, „Ziemia Wschowska”. Wydanie specjalne Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wschowskiego Towarzystwa Kultury, Wschowa, luty 1965, s. 8).

⁷ Notatka sporządzona przez Ludwika Rygusika, Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie (dalej MZW), sygn. MZW/AH/1110.

⁸ Wspomnienia s. Iwony (Anny Król), *Garść wspomnień z czasów II wojny światowej*, maszynopis w posiadaniu Domu Zakonnego ss. Elżbietanek we Wschowie, s. 7.

⁹ M. Kubicki, *Czas pokoju i nadziei*, „Ziemia Wschowska”. Wydanie specjalne Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wschowskiego Towarzystwa Kultury, Wschowa, luty 1965, s. 1. O pełnieniu funkcji komendanta wojennego miasta przez kpt. Wasilewa wspominał także pierwszy powojenny starosta wschowski Roman Jur oraz Tadeusz Galon. Natomiast Jan Łabędzki jako komendanta wymienia kpt. Miszyna.

¹⁰ T. Galon, op. cit., s. 4-5.

¹¹ J. Dekiert, *Zapiski ze Wschowy*, [w:] *Mój dom nad Odrą. Drugi tom wspomnień i pamiątek*, Zielona Góra 1965, s. 30-31.

¹² Ibidem, s. 31.

¹³ R. Jur, *Organizacja powiatu wschowskiego*, wspomnienia, rękopis, MZW, sygn. MZW/B/2098, s. 92.

¹⁴ E. Dzieścielewski, *Wschowa i Ziemia Wschowska w literaturze*, op. cit., s. 219.

¹⁵ T. Galon, op. cit., s. 4.

¹⁶ Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej APZG), Starostwo Powiatowe we Wschowie, sygn. 35. Informacja o cmentarzu przy seminarium dotyczy terenu przy budynku obecnego I Zespołu Szkół przy ul. Tadeusza Kościuszki, gdzie do 1925 r. funkcjonowało Seminarium Nauczycielskie.

¹⁷ Został rozebrany w 1965 r., gdy na wschowskim rynku odsłonięto nowy pomnik.

¹⁸ Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej APP), Urząd Wojewódzki Poznański, 1945-1950, sygn. 78, s. 77.

¹⁹ Ibidem, s. 280.

²⁰ Wspomnienia Teresy Mieźowiec, [w:] *To wszystko człowiek widział. Wspomnienia wschowskich Kresowian*, nagranie i opracowanie wywiadów Jakub Gałęziowski, Wschowa 2012, s. 401.

²¹ Wspomnienia Ignacego Sawickiego, [w:] *To wszystko człowiek widział ...*, op. cit., s. 387.

²² Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu (dalej IPN O. Poznań), Sprawozdania dekadowe poszczególnych pionów b. PUBP we Wschowie z lat 1945-1946, sygn. IPN PO/0/60/66-2, s. 13.

²³ APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 47, s. 1.

²⁴ M. Kubicki, op. cit., s. 2.

GRANICE ADMINISTRACYJNE POWIATU WSCHOWSKIEGO

W 1945 r. granice powiatu wschowskiego nie uległy zmianie; powiat obejmował teren, który ustalono jeszcze w latach 1919-1920. W jego skład wchodziły: miasta Wschowa i Szlichtyngowa oraz gminy wiejskie Wschowa-Północ i Wschowa-Południe¹. Co prawda, podczas posiedzenia Gminnej Rady Narodowej w Brennie 22 maja 1945 r. podjęto uchwałę w sprawie przygotowania wniosku o przyłączenie gminy do powiatu wschowskiego, ale bez powodzenia². Starania o powiększenie obszaru powiatu podjął także starosta wschowski Roman Jur, który 27 października 1945 r. wystosował pismo do wojewody poznańskiego w sprawie włączenia do powiatu wschowskiego 28 miejscowości z powiatów: leszczyńskiego, głogowskiego i zielonogórskiego. Starosta powoływał się między innymi na wolę miejscowej ludności³. Uważał, że gdyby decyzja o powiększeniu powiatu wschowskiego nie została pozytywnie rozpatrzona, to w perspektywie czasu należałoby powiat zlikwidować:

Skoro by, mimo naprowadzonych argumentów, powiększenie powiatu wschowskiego z jakichkolwiek innych powodów nastąpić nie mogło, to wówczas pozostawienie obecnego powiatu nie ma racji bytu, gdyż administracja jest zbyt za kosztowna. W danym wypadku będzie zachodzić konieczność zniesienia powiatu wschowskiego. Chodziłoby o to, kiedy to powinno nastąpić. Uważam, że w obecnym stadium organizacyjnym nie byłoby to wskazane. Ludność powiatu, to przeważnie repatrianci ze Wschodu, nieszczęśliwi i biedni, potrzebują dużo porady w urzędach, tak w Starostwie jak i w Powiatowym Urzędzie Ziemskim. Dlatego wnoszę, że w razie powzięcia decyzji o zniesieniu powiatu wschowskiego, by to nastąpiło dopiero po nadaniu osadnikom gospodarstw na własność, co w konsekwencji potrwać może co najmniej jednoroczny okres czasu⁴.

Wniosek starosty Romana Jura w sprawie powiększenia obszaru powiatu wschowskiego nie został zrealizowany. Kilka lat później rozważano natomiast możliwość likwidacji powiatu. Przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu, pismem z 2 października 1948 r., wystąpił do Kancelarii Rady Państwa z wnioskiem o likwidację powiatu wschowskiego i przyłączenie go do powiatu leszczyńskiego:

Powiat Wschowa jest najmniejszym powiatem na terenie województwa poznańskiego, liczy bowiem tylko dwie gminy miejskie, 2 gminy wiejskie oraz 22 gromady. Na terenie tego powiatu istnieje Starostwo Powiatowe oraz Powiatowa Rada Narodowa wraz z organem wykonawczym. Aparat ten przy tak małym zakresie działania nie jest w pełni wykorzystany. W celach oszczędnościowych należałoby powiat ten włączyć pod względem administracyjnym do sąsiedniego powiatu leszczyńskiego, do którego cięży gospodarczo i komunikacyjnie⁵.

Propozycji likwidacji powiatu wschowskiego nie zdecydowano się jednak wówczas zrealizować. W pierwszych miesiącach 1945 r. był on częścią Dolnego Śląska. Na podstawie uchwały Rady Ministrów z 7 lipca 1945 r. wojewoda poznański otrzymał uprawnienia pełnomocnika okręgowego rządu RP między innymi na obszar powiatu wschowskiego⁶. Formalne włączenie powiatu wschowskiego do województwa poznańskiego nastąpiło rok później – na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 29 maja 1946 r. w sprawie tymczasowego podziału administracyjnego Ziemi Odzyskanych⁷.

Kolejna zmiana nastąpiła w 1950 r. Na podstawie ustawy z 28 czerwca 1950 r. o zmianach podziału administracyjnego państwa utworzono między innymi województwo zielonogórskie⁸. Włączono do niego także powiat wschowski.

¹ W skład Gminy Wschowa-Północ wchodziły gromady: Dębowa Łęka, Hetmanice, Lgiń, Łysiny, Nowa Wieś, Osowa Sień, Przyczyna Dolna, Przyczyna Górna, Tylewice i Wygnańcyce. Gmina Wschowa-Południe obejmowała gromady: Dryżyna, Drzewce Nowe, Drzewce Stare, Górczyna, Jędrzychowice, Kandlewo, Konradowo, Kowalewo, Łęgowo, Olbrachcice, Siedlnica i Zamysłów.

² Archiwum Państwowe w Lesznie (dalej APL), Akta gminy Brenno, sygn. 5, s. 7.

³ APP, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu, sygn. 159, k. 39.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, s. 67.

⁶ Monitor Polski, 1945, nr 29, poz. 77.

⁷ Dziennik Ustaw, 1946, nr 28, poz. 177.

⁸ Dziennik Ustaw, 1950, nr 28, poz. 255.

ORGANIZACJA POLSKIEJ ADMINISTRACJI W 1945 ROKU, WŁADZE SAMORZĄDOWE

Polską administrację na terenie powiatu wschowskiego zaczęto tworzyć dopiero w kwietniu 1945 r. Inicjatywa w tej sprawie wyszła od dotychczasowego delegata rządu RP na powiat leszczyński, Romana Jura. Urodził się on 22 lutego 1896 r. w Mikołajewie, powiat Czarnków. Jako uczeń szkoły powszechnej, w ramach protestu przeciwko zakazowi nauki religii w języku polskim, brał udział w strajku szkolnym. W okresie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, dwukrotnie ranny, został zwolniony z dalszej służby wojskowej. Później walczył w powstaniu wielkopolskim. W okresie międzywojennym zamieszkał w Lesznie, gdzie pracował jako asesor w miejscowym Wydziale Powiatowym.

W okresie okupacji niemieckiej (1939-1945) został wysiedlony do Generalnego Gubernatorstwa. Zamieszkał w Kielcach¹. W powojennych aktach służby bezpieczeństwa znajduje się informacja, że Roman Jur w okresie okupacji działał w konspiracji i był powiązany z Narodowymi Siłami Zbrojnymi². Po zakończeniu działań wojennych powrócił do Leszna. Jako pełnomocnik rządu RP organizował administrację powiatu leszczyńskiego.

Po zakończeniu tego zadania, Roman Jur wystąpił z inicjatywą podjęcia analogicznych działań na terenie powiatu wschowskiego. Wyjazd na rozmowę z komendantem wojennym Wschowy kpt. Wasilewem nastąpił 7 kwietnia 1945 r. Z uwagi na brak komunikacji Roman Jur musiał wystarać się o pojazd, którym mógł dotrzeć do Wschowy. Starosta powiatu leszczyńskiego Kazimierz Roszkiewicz odmówił, obawiał się bowiem, że samochód może zostać zarekwirowany przez Rosjan. Zgodził się natomiast jechać leszczyński taksówkarz Klimek.

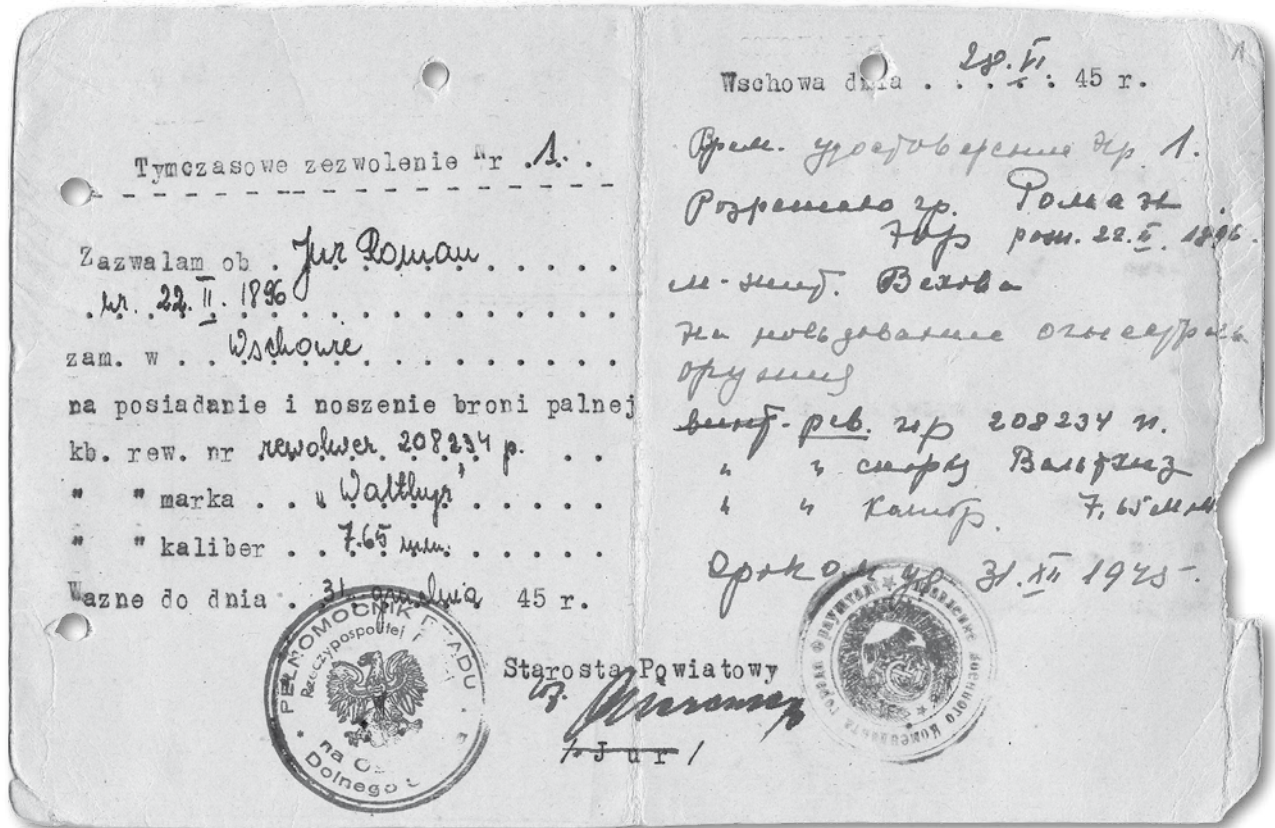
Romanowi Jurowi w wyprawie towarzyszyli: Jan Sławek z Kościana i Florian Durka z Leszna. Do samochodu przytwierdzili chorągiewkę w polskich barwach. Rozmawiali z komendantem wojennym miasta, który wyraził zgodę na podjęcie działań związanych z ustanowieniem na terenie powiatu wschowskiego polskiej administracji. Roman Jur po powrocie do Leszna ustalił początek prac we Wschowie na 13 kwietnia. Przystąpiono do formowania ekipy skłonnej do wyjazdu. 11 kwietnia 1945 r. przyjechał do Wschowy Jan Sławek z kilkunastoma współpracownikami pochodzącymi z powiatu kościańskiego. Chcieli oni natychmiast przystąpić do porządkowania budynku dawnej niemieckiej landratury

(przy obecnej ul. Kazimierza Wielkiego), ale zostali zatrzymani przez radziecki patrol i skierowani do prac porządkowych w mieście. Pomogła dopiero interwencja u komendanta wojennego. Dwa dni później, 13 kwietnia, przyjechał do Wschowy Roman Jur z grupą osób z powiatu leszczyńskiego. Tymczasową siedzibą Starostwa Powiatowego stał się budynek przy obecnej ul. Niepodległości, gdzie aktualnie mieści się Bank Zachodni WBK³.

Nie zważając na brak formalnej nominacji Roman Jur powołał burmistrzów Wschowy i Szlichtyngowej oraz wójtów gmin: Wschowa-Północ i Wschowa-Południe. Funkcję burmistrza Wschowy od 15 kwietnia 1945 r. pełnił Ludwik Owczarski. Urodził się 23 sierpnia 1895 r. w Gnieźnie. W okresie międzywojennym mieszkał w Lesznie. Pracował tam na stanowisku podprokuratora Sądu Powiatowego⁴.

Bardzo istotne znaczenie miało prawne usankcjonowanie działalności Romana Jura we Wschowie. 18 kwietnia 1945 r. udał się on do Poznania, gdzie przedstawił sytuację w powiecie wschowskim i próbował uzyskać informacje o miejscu urzędowania pełnomocnika rządu RP na Okręg Administracyjny Dolnego Śląska. Poradzono mu szukać go w Głogowie, gdzie udał się następnego dnia, ale w zupełnie zniszczonym mieście nie było żadnej polskiej administracji. Z kolei 2 maja 1945 r. Roman Jur w poszukiwaniu pełnomocnika udał się do Legnicy – i tym razem bezowocnie. W drodze powrotnej dowiedział się jednak od napotkanych Polaków, że pełnomocnik urzęduje w Trzebnicy i jeszcze tego samego dnia tam się udał. Ponieważ pełnomocnik był nieobecny w mieście, Roman Jur 3 maja rozmawiał z wicewojewodą Orczykowskim i poprosił go o zalegalizowanie swoich działań. W trakcie rozmowy okazało się, że pełnomocnik rządu RP na Obwód nr 2 Wschowa został już mianowany (nie ma w tekście jego nazwiska). Wicewojewoda postanowił jednak cofnąć tamtą nominację i wystawił nową na nazwisko Romana Jura. Ten dokument miał duże znaczenie dla nowo powołanego starosty, gdyż od tej chwili wszystkie jego działania organizacyjne w powiecie wschowskim nabrały mocy prawnej⁵.

Wkrótce przystąpiono także do powołania rad narodowych. W ich skład weszli przedstawiciele działających partii politycznych, związków zawodowych i bezpartyjni. We Wschowie początkowo powstało

Tymczasowe pozwolenie dla Romana Jura na posiadanie broni palnej, Wschowa, 1945 r.
 Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/AH/1452.

Stronnictwo Ludowe (SL), przekształcone jesienią 1945 r. w Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL). Później tworzono struktury Polskiej Partii Robotniczej (PPR) i Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS). Na początku 1946 r. zawiązano komórki Stronnictwa Demokratycznego (SD) i Stronnictwa Pracy (SP). 8 lutego 1946 r. zwołano posiedzenie Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, podczas którego stwierdzono zgodne z prawem ukonstytuowanie się: Miejskiej Rady Narodowej we Wschowie, Miejskiej Rady Narodowej w Szlichtyngowej, Gminnej Rady Narodowej gminy Wschowa-Północ i Gminnej Rady Narodowej gminy Wschowa-Południe⁶. Podczas drugiego posiedzenia Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, 11 marca 1946 r., podjęto między innymi uchwałę w sprawie urzędującego burmistrza Wschowy Ludwika Owczarskiego:

Prezydium PRN uchwała jednogłośnie poprzeć wybranego burmistrza Wschowy Ludwika Owczarskiego biorąc pod uwagę to, że przybył on na Ziemię Zachodnie jako jeden z pierwszych pionierów i pełniąc obowiązki tymczasowego burmistrza od 15 kwietnia 1945 r. wykazał dużo inicjatywy i energii jako fachowiec w zakresie samorządu⁷.

Roman Jur zaangażował się także w tworzenie ruchu ludowego na terenie powiatu wschowskiego. Był prezesem struktur powiatowych PSL, co było przyczyną jego późniejszych kłopotów i niechęci ze strony działaczy PPR i funkcjonariuszy Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (PUBP) we Wschowie. W sporządzonej przez tych ostatnich 18 stycznia 1946 r. charakterystyce starosty Romana Jura napisano:

W roku 1945 przybył do Wschowy i objął stanowisko pełnomocnika RP na obwód Wschowa. Jest on założycielem Polskiego Stronnictwa Ludowego i prezesem powiatowym PSL. Na ogół jest on źle ustosunkowany do ludności, a przeważnie do PPR, MO i PUBP we Wschowie.[...] Ob. Jur Roman na każdym kroku podrywa autorytet tak MO i PUBP we Wschowie i stara się obydwaj urzędy lekceważyć. Na stanowiska stara się obsadzać swoich ludzi z PSL, usuwając Peperowców⁸.

Funkcję starosty powiatu wschowskiego Roman Jur pełnił do pierwszych dni kwietnia 1946 r. W ramach represji przeciwko działaczom PSL został aresztowany i pozbawiony stanowiska. W materiałach Służby Bezpieczeństwa z 1958 r., gdy zakładała sprawę obserwacyjną w stosunku do Romana Jura,

w sposób następujący scharakteryzowano jego postawę z lat 1945-1946:

Będąc na stanowisku starosty wykazał wybitnie wrogi stosunek do nowo budującego się ustroju PRL, szkalując partię PPR i organy jej władzy, a w szczególności b. organa Bezpieczeństwa Publicznego i MO. W latach 1946/1947 na okres Referendum i Wyborów do Sejmu był profilaktycznie aresztowany, by przez to samo pokrzyżować zamiary organizacji PSL-owskiej, b. silnej na ówczesnym etapie, gdyż niemal w każdej wsi powiatu istniało koło PSL-u. Za swój wrogi stosunek [...] zostaje zdjęty ze stanowiska starosty i przenosi się na okres półtora roku do pracy w Lesznie, gdzie po tym okresie pracuje ponownie na terenie m. Wschowy na różnych stanowiskach w charakterze rzeczoznawcy księgowości⁹.

Romana Jura na stanowisku starosty wschowskiego zastąpił Stefan Gieremek, jego dotychczasowy zastępca, urodzony 20 grudnia 1903 r. w Kamionce, powiat Czarnków. W okresie międzywojennym mieszkał w Lesznie, gdzie pracował w Starostwie Powiatowym. W okresie okupacji hitlerowskiej został przez Niemców wysiedlony do Generalnego Gubernatorstwa; przebywał wówczas w Zawichoście, powiat Sandomierz. Tam zaopiekował się, a później ożenił z matką Bronisława Geremka, późniejszego profesora, znanego działacza opozycji w latach PRL, po 1989 r. parlamentarzysty oraz ministra spraw zagranicznych. W 1945 r. Stefan Gieremek wrócił wraz z rodziną do Wielkopolski, a wkrótce wyjechał do Wschowy, gdzie został zastępcą Romana Jura¹⁰. Działał aktywnie w ruchu ludowym. Jesienią 1946 r. formalnie wystąpił z PSL i tworzył na terenie powiatu wschowskiego struktury SL. Zachował się odpis pisma Stefana Gieremka z 6 października 1946 r. skierowanego do bloku stronnictw demokratycznych powiatu wschowskiego, w którym wyjaśniał motywy swojego odejścia z PSL:

Jako Demokrat – syn chłopca nie mogę się pogodzić z polityką prowadzoną przez PSL, które zmierza wyraźnie do rozbicia społeczeństwa Polskiego na dwa wrogie obozy. Deklaruję moje przystąpienie do Stronnictwa Ludowego jako Stronnictwa szczerze demokratycznego, broniącego interesy szerokich mas ludu polskiego¹¹.

Stefan Gieremek pełnił funkcję starosty wschowskiego do 1949 r. Jego działalność wzbudzała czasami kontrowersje, zwłaszcza wśród członków Komitetu Powiatowego PPR. 7 października 1948 r. opinię o jego pracy wystawił

kierownik Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego Ekspozytury w Gorzowie Wielkopolskim:

[...] jako przedwojenny urzędnik administracji ogólnej miałby formalne dane, aby w ramach swej fachowości wykonywać bez trudu obowiązki swe służbowe jako wicestarosta, pełniący obowiązki starosty we Wschowie. W praktycznym jednakże zetknięciu się z powojenną rzeczywistością, nie zawsze potrafił zharmonizować współpracę z wszystkimi czynnikami w powiecie wschowskim. W wyniku czego powstały sytuacje służbowo skomplikowane, naprowadzające niepotrzebną atmosferę niezadowolenia lub zastrzeżeń, co do wydanych zarządzeń. Ostatnio stan ten wg osiągniętych informacji uległ poprawie. Ocena jego ideowo-politycznego nastawienia należy raczej do własnych władz partyjnych, wobec czego w tym względzie nie zajmuję stanowiska¹².

18 listopada 1948 r. Stefan Gieremek wystosował list do Komitetu Wojewódzkiego PPR w Poznaniu, w którym prosił o ułatwienie mu przeniesienia ze Wschowy:

Przed mniej więcej 2-ma tygodniami w czasie przeprowadzonej czystki w szeregach PPR we Wschowie, delegat Komitetu Wojewódzkiego mjr MO tow. Pejda, wyraził się do niektórych członków tut. Pow. Komitetu PPR, że starosta Gieremek nie zasługuje na żadną obronę, gdyż w czasie okupacji był on jakimś kierownikiem czy pracownikiem getta warszawskiego. Zarzut powyższy odpieram całkowicie i wyjaśniam, że żadnym kierownikiem ani pracownikiem getta nie byłem, natomiast jako Polak-demokrata ratowałem nieszczęśliwe ofiary getta warszawskiego, wyciągając z tej kaźni hitlerowskiej kilkanaście osób i opiekując się nimi od roku 1942 do chwili wyzwolenia. [...] Jedną z tych nieszczęśliwych, a przeze mnie uratowanych osób, jest moja żona i syn oraz matka żony, która na skutek przeżyć w getcie straciła wzrok, do dnia dzisiejszego zamieszkała we Wschowie i będąca na moim utrzymaniu. Syn jest od 1 września br. uczniem w liceum im. Limanowskiego w Warszawie i znajduje się również na moim utrzymaniu. [...] Drugi wypadek ciężko krzywdzący mnie miał miejsce na zebraniu koła partyjnego PPR w Zarządzie Miejskim we Wschowie, gdzie z ramienia Komitetu Powiatowego tow. Radosz, przy wykluczeniu b. burmistrza Ziętka z szeregów Polskiej Partii Robotniczej zarzuca mi, że powodem jego usunięcia z partii jest m.in. utrzymywanie stosunków przyjaznych, których zresztą nie było, z reakcją jak starostą Gieremkiem itp. Pracownicy Zarządu Miejskiego są po linii administracyjnej moimi podwładnymi

i mój prestiż jako Starosty i przedstawiciela Rządu został tu całkowicie poderwany. [...] Jako fachowiec administracyjny stanąłem od pierwszej chwili do pracy nad zorganizowaniem w powiecie wschowskim urzędów państwowych i samorządowych i do dziś piastuję ciężkie i odpowiedzialne stanowisko, krocząc po linii wytyczonej przez Rząd i partie polityczne. [...] Ostatnio jednak zauważyłem, że ze strony Komitetu Powiatowego PPR nie znajduję pełnego zrozumienia i poparcia i nie widzę tej koniecznej współpracy. [...] Krążące pogłoski, jakoby należał w swoim czasie do PSL-u są nieprawdziwe. Wstąpiłem w maju 1945 r. do Stronnictwa Ludowego. Po przyjeździe Mikołajczyka do Polski ówczesny Zarząd Powiatowy, do którego ja nie należałem, uchwalił przemianować Stronnictwo Ludowe w powiecie wschowskim na Polskie Stronnictwo Ludowe. Poszczególni członkowie musieli jednak wypełnić formalności statutowe, tj. podpisać PSL-owskie deklaracje, czego ja nie uczyniłem, na żadnym zebraniu nie byłem i żadnych składek członkowskich nie płaciłem. Kiedy publicznie w 1946 r. w prasie oświadczyłem, że nie mam nic wspólnego z Polskim Stronnictwem Ludowym – to Stronnictwo odpowiedziało publicznie w prasie, że nigdy ich członkiem nie byłem. [...] Jak z powyższego wynika dałem wiele dowodów lojalności i politycznego wyrobienia i pragnę nadal pracować nad urzeczywistnieniem naszych idei przejścia z Demokracji Ludowej na Socjalizm. Siedząc jednak we Wschowie od samego początku mam tutaj wielu wrogów ze strony elementów reakcyjnych, a ponadto z powodów wyżej wymienionych, przeniesienie mnie ze Wschowy byłoby bardzo pożądanym dla dobrej służby. Proszę przeto Wojewódzki Komitet Polskiej Partii Robotniczej o spowodowanie w porozumieniu z Zarządkiem Wojewódzkim SL przeniesienia mnie ze Wschowy do innego powiatu możliwie już z dniem 1.I.1949 r.¹³

Stefan Gieremek został w styczniu 1949 r. przeniesiony ze Wschowy do Pisu na Mazurach, gdzie pełnił funkcję wicestarosty. Z informacji zawartej w piśmie PUBP we Wschowie z 5 sierpnia 1952 r. wynika, że pracował potem w Warszawie, w Centralnym Komitecie Wykonawczym Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (ZSL)¹⁴.

Jeszcze w maju 1953 r. zwrócono się do Prezydium Powiatowej Rady Narodowej we Wschowie o wystawienie opinii o Stefanie Gieremku za okres jego pobytu i pracy w mieście:

Pod względem zawodowym w części odpowiadał zajmowanemu stanowiskowi, aczkolwiek zachodziły

wypadki, że praca przez niego kierowana nie zawsze była zharmonizowana ze wszystkimi czynnikami na stopniu powiatu, na skutek czego były zastrzeżenia co do wydawanych przez niego zarządzeń. W pracy swojej, zarówno jako p.o. starosta i wicestarosta, wykazał zmysł organizacyjny, a za tym był na ogół dobrym gospodarzem powiatu. [...] Pod względem społecznym udzielał się czynnie, będąc z chwilą utworzenia się Związku Zawodowego Pracowników Państwowych pierwszym przewodniczącym koła przy b. Starostwie Powiatowym we Wschowie. W stosunku do tworzących się na terenie powiatu wschowskiego organizacji społecznych, odnosił się pozytywnie, lecz specjalnych zasług nie wnosił. [...] W pracy swej na stanowisku starościńskim, w chwili gdy zachodził projekt zlikwidowania powiatu wschowskiego jako samodzielnej jednostki, czynił usilne starania utrzymania powiatu¹⁵.

Na stanowisku starosty powiatu wschowskiego Stefana Gieremka zastąpił Jan Sekunda, od 1948 r. wicestarosta. Urodzony 9 października 1917 r. w Lubaczowie, od 1918 r. mieszkał z rodziną w Brodach, województwo tarnopolskie. Po maturze wyjechał do pracy w Gdyni. W 1937 r. został powołany do odbycia służby wojskowej we Lwowie. Brał udział w kampanii wrześniowej. Okres okupacji spędził w Brodach. Wiosną 1945 r. wyjechał do Wschowy i rozpoczął pracę w Starostwie Powiatowym. Obowiązki starosty pełnił do 1 października 1949 r.¹⁶

Ostatnim, znanym mi z materiałów archiwalnych, starostą powiatu wschowskiego sprzed reformy administracyjnej w 1950 r. był Józef Zienkiewicz. Występuje on w spisie pracowników Starostwa Powiatowego we Wschowie z 13 stycznia 1950 r.¹⁷

Pierwszym powojennym burmistrzem Wschowy, jak już wspominałam, był Ludwik Owczarski. 30 maja 1947 r. Miejska Rada Narodowa uchwaliła wotum nieufności wobec burmistrza¹⁸. Na tej podstawie Wydział Powiatowy we Wschowie podjął 24 lipca 1947 r. uchwałę o zawieszeniu Ludwika Owczarskiego w wykonywaniu czynności służbowych, a obowiązki burmistrza powierzył dotychczasowemu wiceburmistrzowi Bernardowi Ziętkowi¹⁹. Ostatecznie 12 marca 1948 r. Urząd Wojewódzki Poznański podjął decyzję o odwołaniu Ludwika Owczarskiego z funkcji burmistrza z dniem 20 marca 1948 r.²⁰

Po Ludwiku Owczarskim funkcję burmistrza Wschowy pełnił Bernard Ziętek, urodzony 28 stycznia 1913 r. w Düsseldorfie (Niemcy). W okresie

międzywojennym był kierownikiem kina w Grudziądzu. W czasie okupacji niemieckiej pracował w Poznaniu. W 1945 r. przyjechał do Wschowy, gdzie objął stanowisko kierownika kina „Hel”. Był także wiceburmistrzem Wschowy, a od 1 września 1947 r. pełnił obowiązki burmistrza. Z 26 lutego 1948 r. pochodzi opinia, jaką wystawił Bernardowi Ziętkowi I sekretarz Komitetu Powiatowego PPR we Wschowie:

Na stanowisku tym wywiązuje się należycie, jednakowoż musi być kierowany przez organizację partyjną, ze względu na zawarcie dobrych stosunków z miejscową reakcją, przed którą czuje pewną obawę. Zauważa się, że ulega elementom reakcyjnym zatrudnionym w Zarządzie Miejskim. Brak jemu silnej ręki w stosunku do reakcji miejscowej²¹.

Bernard Ziętek kilka miesięcy później został jednak pozbawiony stanowiska burmistrza Wschowy.

Na posiedzeniu Egzekutywy Komitetu Powiatowego PPR we Wschowie, 17 września 1948 r., postanowiono usunąć go z partii i wszcząć sprawę zdymisjonowania z funkcji burmistrza. Jednym z powodów miała być nieobecność Bernarda Ziętka na oficjalnych uroczystościach w dniu 22 lipca²².

Ostatnim burmistrzem Wschowy przed wprowadzeniem reformy administracyjnej z 1950 r. był Anatol Sadowski, urodzony 20 lipca 1919 r. w Łucku na Wołyniu. Szkołę średnią kończył w Wilnie i tam rozpoczął studia. Przed wybuchem II wojny światowej ukończył trzy semestry. Miejska Rada Narodowa we Wschowie, na posiedzeniu 18 listopada 1948 r., wybrała Anatola Sadowskiego na burmistrza. Wybór ten został zatwierdzony 21 kwietnia 1949 r. przez Ekspozyturę Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego w Gorzowie Wielkopolskim²³.

¹ R. Jur, *Organizacja powiatu wschowskiego*, op. cit., s. 80.

² IPN O. Poznań, Sprawa ewidencyjno-obszernyjna „Willa”, sygn. IPN P. 0024/47, s. 10.

³ R. Jur, *Organizacja powiatu wschowskiego*, op. cit., s. 81-83.

⁴ B. Świdorski, *Ilustrowany opis Leszna i ziemi leszczyńskiej*, Leszno 1928, s. 242.

⁵ A. Piwoń, *Polska administracja w powiecie wschowskim*, „Przyjaciel Ludu”, 2007, z. 2/110, s. 24.

⁶ APZG, Starostwo Powiatowe we Wschowie, 1945-1950, sygn. 72, s. 1-4.

⁷ Ibidem, s. 7.

⁸ IPN O. Poznań, Sprawa ewidencyjno-obszernyjna „Willa”, op. cit., s. 28.

⁹ Ibidem, s. 10-11. Roman Jur zmarł we Wschowie 16 lutego 1975 r.

¹⁰ B. Ratajewska, *Starosta Stefan Gieremek*, „Ziemia Wschowska”, nr 12 (12), 22 listopada 2000, s. 6.

¹¹ APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 12, s. 28.

¹² Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu (archiwum zakładowe), teczka osobowa Stefana Gieremka.

¹³ APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 64, s. 112-120.

¹⁴ IPN O. Poznań, Sprawa ewidencyjno-obszernyjna „Willa”, op. cit., s. 59.

¹⁵ Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu (archiwum zakładowe), teczka osobowa Stefana Gieremka.

¹⁶ Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu (archiwum zakładowe), teczka osobowa Jana Sekundy.

¹⁷ APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 47, s. 147.

¹⁸ APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 64, s. 198.

¹⁹ Ibidem, s. 180.

²⁰ Urząd Miasta i Gminy we Wschowie (dalej UMiG we Wschowie), teczka dotycząca sporu między Ludwikiem Owczarskim a gminą Wschowa. Ludwik Owczarski zmarł we Wschowie 18 marca 1951 r.

²¹ APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 64, s. 188.

²² Ibidem, s. 201-202.

²³ UMiG we Wschowie, teczka osobowa Anatola Sadowskiego.

NOWI MIESZKAŃCY, DZIAŁALNOŚĆ PAŃSTWOWEGO URZĘDU REPATRIACYJNEGO WE WSCHOWIE, WYSIEDLENIE LUDNOŚCI NIEMIECKIEJ

Do opuszczonej przez Niemców Wschowy, podobnie jak i innych miejscowości powiatu wschowskiego, z uwagi na sąsiedztwo z Wielkopolską najszybciej napływała ludność z powiatów leszczyńskiego i kościańskiego.

W kronice miasta znajdują się wspomnienia przybyszów z przyjazdu do Wschowy. Marian Kubicki pisał:

tylko przed dworcem, lecz nawet na całej przestrzeni aż do rynku nie było ani jednej żywej istoty. Wszystkie budynki były pozamykane. Na każdej bramie była przybita tablica z białych desek z napisem, że budynek znajduje się pod opieką Wojskowego Komendanta Miasta¹.

Bardzo ciekawa jest relacja pozostawiona przez Ludwika Kaczmarka:

Karta rowerowa Nr. 55/45
 Nazwisko Kaczmarek
 Imię... Ludwik
 Zawód kierownik w Zakł. Państw.
 Urodzony(a) 24. 3. 1906
 Miejsce zamieszkania Wschowa
 ul. Zielony Rynek 4a
 na prawo do jazdy rowerem: na terenie
 Rzeczypospolitej Polskiej.
 Marka A. S. M. Nr. 961092
 ważna do dnia 31. XII. 1945
 Wschowa, dnia 15. 6. 1945
 Zarząd Miejski
 Burmistrz
 Wschowa

Удостоверение на велосипед № 55/45
 Фамилия: Казмарек
 Имя: Людвик
 занем. служащий в тор. зав.
 св. и в. з. 24. 3. 1906
 200 ж. м. 24. 3. 1906
 Место жит. Вешова
 ул. Зелена Рынок 4а
 имеет право до едн. на велосип.
 ез. на террит. Респ. Польска.
 Марка А. С. М. № 961092
 со сроком до дн. 31. 12. 1945.
 Вешова, дн. 15. 6. 1945
 Временная Городская Управа.
 Дежурный помощник
 коменданта
 гор. уезда Фрауштадт

Karta rowerowa Ludwika Kaczmarka, Wschowa, 1945 r.
 Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/AH/1105 b.

Wiosną 1945 r. Leszno Wlkp. kipiało odradzającym się życiem. Wiosna w tym roku była wczesna i ciepła. Wojenny pożar jeszcze się dopalał, lecz tutaj wszystko tchnęło radością z wyzwolenia i nadzieją na przyszłość. Z takim nastrojem wyjeżdżali z Leszna do niedawno wyzwolonej Wschowy pracownicy administracji, rzemieślnicy oraz inni, którzy poprzedzili główną falę repatriacyjną. Wschowa powitała ich czerwonymi dachami, ostro odbijającymi się od masy zieleni. [...] Na dworcu kolejowym we Wschowie były już polskie napisy. Dokumenty sprawdzali milicjanci z biało-czerwonymi opaskami. Po wyjściu z dworca przybysza uderzała dziwna cisza i spokój. I to nie

Koniec wojny zastał mnie w Lesznie. Po przepe-dzeniu Niemców, tereny Ziem Odzyskanych czekały na ludzi pracy. Wybór był ogromny: Mazury, Pomorze, Śląsk. Razem z dwoma kolegami zdecydowaliśmy się udać do Wschowy. Komunikacji oczywiście żadnej nie było – szliśmy pieszo. W trzaskający mróz, posuwaliśmy się szosą, którą niedawno pędziły w panicznym strachu wojska i uciekinierzy niemieccy. Rowy i okoliczne pola na trasie do Wschowy zawalone były porzuconymi sprzętami, wozami, samochodami, a w bezludnych wsiach pełno ryczącego lub padłego bydła. Doszliśmy do Wschowy. W mieście krzątało się już sporo ludzi. Obok Komendy Wojennej Radzieckiej

działała również Komenda Polska. W mieście ulokowała się spora grupa Polaków wracających z Niemiec. Ludzie ci, za nocleg i posiłek, wykonywali prace przy uporządkowaniu miasta. Ulice przelotowe były posprzątane i nawet pozamiatane. W wnętrzach domów, na skutek braku wody i nieczynnej kanalizacji, straszny nieład i powietrze nie do zniesienia. [...] Na Rynku, na dzisiejszym Placu Jedności Robotniczej, płonęły jeszcze domy. W mieście w kilku miejscach ustawione były beczki z wodą i przyzmy piasku. [...] Zniszczenia wojenne były poważne. Z izolatorów zwisały strzępy sieci elektrycznej. W domach popękały rury kanalizacyjne i wodociągowe. Wodomierze prawie w stu procentach były rozmrożone. [...] Udaliśmy się więc do gazowni, która była kompletnie zniszczona. Koła transmisyjne, pasy, zepsute motocykle porozrzucane były na placu. Piece produkcyjne częściowo otwarte. Biuro było ogołocone – żadnych akt, map, rysunków. [...] Na stacji pomp wodociągowych rzucił się w oczy rozwalony granatem odżelaziacz. Pompownia znajdująca się w ośmiometrowym zagłębieniu była całkowicie zalana wodą. Brak jakiegokolwiek siły napędowej uniemożliwiał podjęcie prac. [...] Na oczyszczalni ścieków i okolicznych polach rozrzucony przez Niemców dobytek skradziony na wschodzie. Urządzenia oczyszczalni pokryte lodem. Kraty unieruchomione przez nagromadzone odpadki. W cukrowni widać było płonące hałdy węgla oraz magazyn cukru. Udaliśmy się jeszcze na wieżę wodną, spodziewając się, że znajdziemy tam zapas wody, potrzebny dla ugaszenia ciągle powstających w różnych miejscach miasta pożarów. Wieża była pusta. Również wodociągi PKP leżały w gruzach. Niemcy wysadzili je w powietrze opuszczając miasto².

Jednym z ważniejszych zadań stojących przed polską administracją we Wschowie w 1945 r. było zasiedlenie powiatu wschowskiego – przede wszystkim ludnością z Kresów Wschodnich. Błędnie nazywano tych ludzi mianem repatriantów, słowo „repatriacja” oznacza bowiem powrót do ojczyzny. Kresowianie nie mieszkali poza granicami Polski, utraciliśmy te tereny na rzecz Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR). Jeszcze w 1944 r. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN) zawarł porozumienia z trzema republikami radzieckimi (9 września z Ukrainą i Białorusią, 22 września z Litwą) w sprawie warunków przesiedlenia ludności. 6 lipca 1945 r. podpisano czwarty układ repatriacyjny, tym razem z rządem ZSRR³. Układy repatriacyjne przewidywały repatriację (czyli ewakuację) obywateli polskich narodowości

ukraińskiej, białoruskiej i litewskiej z Polski do właściwych republik radzieckich. Z kolei z obszaru tych republik do Polski miano przesiedlić obywateli polskich narodowości polskiej i żydowskiej, którzy do 17 września 1939 r. legitymowali się obywatelstwem polskim. Przesiedlenia ludności polskiej miały być dobrowolne, a nie przymusowe. Osoby dorosłe oraz młodzież od lat 14 indywidualnie wyrażały swoją wolę przesiedlenia. Repatrianci udający się do Polski mieli prawo zabrać ze sobą przedmioty osobiste, żywność, sprzęty domowe i inwentarz gospodarczy o łącznej wadze do dwóch ton na rodzinę wiejską. Rodziny miejskie mogły zabrać bagaż o łącznej wadze do jednej tony. Zakazano wywozu gotówki powyżej tysiąca rubli na osobę, metali szlachetnych w stopach i złomie, nieobrobionych kamieni szlachetnych, kolekcji dzieł sztuki (jeżeli nie stanowiły własności rodziny), broni (poza strzelbami myśliwskimi), mebli, samochodów i motocykli, fotografii (poza zdjęciami osobistymi) oraz planów i map⁴.

Przeprowadzaniem repatriacji zajmował się Państwowy Urząd Repatriacyjny (PUR). Powołany został na mocy dekretu PKWN z 7 października 1944 r. Do głównych zadań PUR należało między innymi: regulowanie planowego napływu repatriantów, opieka sanitarno-żywnościowa podczas przeprowadzania repatriacji, planowe rozmieszczenie repatriantów i organizacja ich osadnictwa na ziemiach polskich. Początkowo PUR podlegał PKWN, następnie Ministerstwu Administracji Publicznej i Ministerstwu Ziem Odzyskanych⁵.

W maju 1945 r. dotarły do Wschowy pierwsze transporty mieszkańców dawnych Kresów Wschodnich Polski. Opuścili oni swoje rodzinne strony, które znalazły się w granicach ZSRR i po wielotygodniowych podróżach osiedlali się na Ziemiach Odzyskanych. Często przypadek decydował, że wysiadali na stacjach kolejowych nieznanymi miejscowościami i właśnie tam układali sobie na nowo życie. Sama podróż często była bardzo uciążliwa i męcząca. Teresa Mieźowiec, pochodząca z Platerowa, powiat Brasław, województwo wileńskie, wspominała:

Do Wschowy przyjechaliśmy szóstego maja 1945 roku, jeszcze trwała wojna. Podróż była okropna, wszystko nam zajęło dwanaście dni. Do Poznania jechaliśmy razem ze zwierzętami w bydłowych wagonach, w jednej części wagonu krowy, a w drugiej my i jeszcze chyba dwie lub trzy rodziny. Spaliśmy na

Mieszkańcy Kresów Wschodnich w trakcie podróży na Ziemię Zachodnie, dworzec kolejowy w Katowicach, 1945 r.

Strona internetowa http://www.expolis.de/schlesien/texte/ruchniewicz_zeitzeugen.html

sianie. My też wieźliśmy swoją krowę, przynajmniej mleko dawała. Na środku wagonu była koza, taki malutki piecyk, na którym mama nam coś gotowała. W zasadzie we wszystkie produkty zaopatrzyliśmy się jeszcze przed wyjazdem, spodziewaliśmy się, że droga będzie długa i może być ciężko z jedzeniem. Ciasno było straszliwie. W Poznaniu nas przeladowano na odkryte wagony i od razu zaczęło padać. [...] Pamiętam, że przejeżdżaliśmy przez Leszno w tych bydlęcych wagonach, brudni, obdarci – ani się tu umyć, ani nic, a ludzie w Lesznie tacy ubrani wszyscy, elegancy. To był duży kontrast. We Wschowie wylądowano nas na rampie, a tam czekali już autochtoni z wozami, którymi zawieźli nas do miasta. Trafiliśmy od razu do budynku, gdzie teraz jest dom dziecka, rozlokowano nas, każda rodzina w jednym pokoju, i siedzieliśmy tam kilka dni⁶.

Także Aurelia Szarzyńska, urodzona w Śniatynie, województwo stanisławowskie, nie wspominała najlepiej warunków swojej podróży na Ziemię Zachodnie:

Pod koniec sierpnia w czterdziestym piątym, wyjechaliśmy ze Śniatyna, chyba pierwszym transportem. Sama podróż była przykra, jechaliśmy trzy tygodnie w węglarkach. W nocy zimno, wiał wiatr. Szczęście, że w tym czasie jeszcze deszcz nie padał. Co chwilę nas na bocznicę odstawiali. W wagonach na ceglach rozpałało się ognisko, cztery cegły, garnczek – i już się tam

coś gotowało, suchy makaron czy wodę. W naszym transporcie jechali gospodarze z krową, to można było mleko dostać. Na początku mieliśmy chleb, ale jak się skończył, jedliśmy suchary i popijali jakąś ziołową herbatą⁷.

Opieką nad repatriantami oraz planowaniem zasiedlania Ziemi Odzyskanych zajmował się Państwowy Urząd Repatriacyjny, który posiadał swoje oddziały w całej Polsce. W Archiwum Państwowym w Poznaniu znajdują się akta po Wojewódzkim Oddziale Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Poznaniu. W zespole tym znajdują się także materiały dotyczące działalności oddziału we Wschowie.

Początkowo we Wschowie utworzono Punkt Etapowy Państwowego Urzędu Repatriacyjnego, podlegający Państwowemu Urzędowi Repatriacyjnemu Oddział w Legnicy. Jego pierwszym kierownikiem był Kazimierz Pędziwiatr, którego już 28 maja 1945 r. zastąpił Eugeniusz Dembowski. We wrześniu 1945 r. utworzono we Wschowie Oddział Powiatowy Państwowego Urzędu Repatriacyjnego, którego kierownikiem został Józef Bartkowiak. Oddział ten od 1 listopada 1945 r. podlegał Wojewódzkiemu Oddziałowi Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Poznaniu. Jego zadaniem było udzielanie repatriantom pomocy oraz kierowanie akcją ich osiedlania w powiecie wschowskim.

Mieszkańcy Kresów Wschodnich w trakcie podróży na Ziemię Zachodnią, 1945 r.

Strona internetowa <http://www.przelomy.muzeum.szczecin.pl/galeria/galeria-1945-1957/image.raw?type=orig&id=115>

Zachowane w Archiwum Państwowym w Poznaniu akta dotyczą między innymi organizacji wschowskiego oddziału Państwowego Urzędu Repatriacyjnego oraz sprawozdań z jego działalności.

Bardzo cenne są księgi meldunkowe. Pozwalają one na zorientowanie się z jakich obszarów pochodzili nowi mieszkańcy powiatu wschowskiego oraz w jakim okresie przybyli na ten teren. Wpisy w księgach meldunkowych pochodzą z lat 1945-1948, pierwsze adnotacje z 1 maja 1945 r. Zarejestrowano wówczas rodziny: Tomasza Piekarza, Andrzeja Kalety i Jana Puchacza (razem 11 osób), które pochodziły z miejscowości Klesów, dawne województwo wołyńskie, powiat Sarny. Kolejne wpisy są z 2 maja, kiedy do Wschowy dotarł pierwszy większy transport z mieszkańcami Kresów Wschodnich, pochodzącymi z Oszmiany, województwo wileńskie. W publikacji autorstwa Eugeniusza Dziecielskiego cytowane są wspomnienia Maryny Mineyko, która była kierownikiem pociągu z Oszmiany; datuje ona przybycie do Wschowy na dzień 3 maja 1945 r.:

Stałam w drzwiach i zobaczyłam polskiego kolejarza, w czerwonej czapce. Był to zawiadowca stacji Wschowa. Stał na baczność, salutując mi. Zameldował, kim jest, że Polski Urząd Repatriacyjny na nas czeka i że zaraz da mi przewodnika, który doprowadzi mnie do siedziby PUR-u, żebym nie błądziła po pustym miasteczku. Dodał jeszcze od siebie prośbę, żeby po rozładunku transportu zostawić tory i rampę czystą. Wyjaśnił, że PUR dał trzy traktory do przewiezienia ludzi z ich dobytkiem na punkt etapowy. Traktory te miały duże przyczepy. Za chwilę był przed wagonem przewodnik. Podziękowałam zawiadowcy za miłe i eleganckie przyjęcie i powitanie nas. Przed wyjściem

do PUR-u zebrałam reprezentantów poszczególnych wagonów i poprosiłam ich, żeby w pierwszej kolejności zostały przewiezione na punkt etapowy rodziny nie posiadające własnego transportu. Następnie grupę młodych chłopców zobowiązałam do uprzątnięcia torów i ramy po pełnym rozładunku transportu tak, żeby ani jednej słomki nie zostało. Wiedziałam, że na nikim nie zawiodę się. Spokojnie wyruszyłam z przewodnikiem do miasta. Był to dzień trzeciego maja. Słońce gorące, świeciło jaskrawo i na ulicach dawało ostre światłocienie. Absolutny brak ludzi, psów czy kotów. Dziwna cisza, w której unosiła się delikatna muzyka brzęczenia owadów, przecinana rytmem naszych kroków, powielanych dodatkowo z odbicia od ścian echem. Całość robiła niesamowite wrażenie. Miałam uczucie, że zostałam przeniesiona w nierealny świat. Że jestem na ogromnej scenie teatru wśród sztucznie stworzonej scenerii pięknych drzew, pachnących kwiatów i nasyconych kolorem słońca domów. Zszokowana otoczeniem i chłonąc obraz pełen barw, szłam milcząc. W PURze zebrani pracownicy powitali entuzjastycznie i ucałowali mnie, nie kryjąc radości, że oto nareszcie we Wschowie będzie trochę ludzi. Okazuje się, że w tym miasteczku siedzieli małą grupką od kilku tygodni i bali się poza biuro nosa wytknąć. Na noc barykadowali się ze strachu przed włóczącymi się ruskimi żołnierzami, którzy penetrowali domy i je okradali⁸.

Rejestrowani w następnych tygodniach i miesiącach, tak zwani repatrianci, pochodzili z różnych terenów Kresów Wschodnich: z Wileńszczyzny, obecnej Białorusi i z Ukrainy Zachodniej. Z miejscowości można wymienić między innymi następujące: Brody, Drańcza Polska, Dworzec, Huta Pieniacka, Kołomyja, Lwów, Platerów, Równie, Stanisławów, Śniatyn i Tarnopol. Przybysze byli osiedlani w różnych miejscowościach powiatu wschowskiego⁹.

W aktach znajduje się sprawozdanie z 12 listopada 1945 r., z którego wynika, że od początku akcji osiedleńczej do 24 października 1945 r. na terenie powiatu wschowskiego osiedlono 5073 repatriantów (1202 rodziny) oraz 4768 przesiedleńców (1199 rodzin). Przydzielono im 2239 gospodarstw poniemieckich¹⁰. Ciekawe są dane z 30 listopada 1945 r. Wynika z nich, że do tego czasu osiedliło się na terenie powiatu wschowskiego 5380 repatriantów, z których 3947 zamieszkało na wsiach, a 1433 w miastach (we Wschowie 1203, w Szlichtyngowej 230). Wśród repatriantów było: 2523 robotników i pracowników wiejskich, 734 robotników przemysłowych,

Mieszkańcy Kresów Wschodnich w trakcie podróży na Ziemię Zachodnie, dworzec kolejowy w Katowicach, 1945 r.
Strona internetowa http://www.expolis.de/schlesien/texte/ruchniewicz_zeitzeugen.html

589 rzemieślników, 148 pracowników umysłowych. Dwie osoby zaliczono do grupy „inni”¹¹.

Zachowane w aktach Państwowego Urzędu Repatriacyjnego Oddziału Powiatowego we Wschowie rejestry repatriantów i przesiedleńców liczą ponad 8000 osób. Wielu z nich czuło się w pierwszych latach obco w nowym miejscu, tęsknili za swoimi stronami rodzinnymi. Maria Woźniak, urodzona w Młyniskach, powiat Żydaczów, województwo stanisławowskie, stwierdziła:

Mówili nam, że pojedziemy do ojczyzny. Moja „mała ojczyzna” była tam, ja się tam urodziłam, ojciec się tam urodził, wszystko było tam, a nie tu. Dłuższy czas nie mogłam się tutaj przyzwyczaić. To były niemieckie tereny, czemu nam tu wracać? Ojciec bał się, mówił, że on za Odrę nie pójdzie, bo jeśli coś by się stało, to rzeka będzie przeszkodą. [...] Babcia nie chciała jechać na Zachód i może jej przez to serce pękło? Dla niej to było coś niemożliwego: „Mam swój dom i ja mam gdzieś jechać?” Ona nie pojedzie i koniec, chce być pochowana tam, gdzie jej mąż, i jak już trzeba było wyjeżdżać, już wagony były przygotowane, babcia umarła. Siostra mówiła, że babci pękło serce, że ją zostawiają. Ja bym też nie chciała zostać sama. Moje Młyniska i koniec.

*Tam żeśmy chodzili do lasu na poziomki, na grzyby i na pola. Tam mi się wszystko podobało, a tu nie moje. Jak ktoś mi mówi, że my repatrianci, to ja się pytam: jacy repatrianci? Ojczyzna mała tam, a ojczyzna cała tu. Ale musiałam się przyzwyczaić, co miałam zrobić?*¹²

Napływ polskich osadników przyczynił się do zagospodarowania powiatu wschowskiego. Cytowany już Jan Dekiert pisał:

*Do Wschowy zaczęły napływać transporty polskiej ludności. Pierwszy, który przybył z Oszmiany z Wileńszczyzny, ulokowano w barakach przy ul. Reymonta, skąd ludzie ci udali się do miasta i zaczęli zajmować opuszczone domy. Zaroiły się ulice. Ciche dotychczas miasto rozbrzmiewało polską mową*¹³.

W sprawozdaniu z 25 października 1945 r. podano, że Powiatowy Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego we Wschowie znajdował się przy ul. Strażackiej 1. Ponadto przy ul. Staropocztowej 3 mieścił się Punkt Etapowy. Znajdowały się tam dwa baraki i budynek gospodarczy¹⁴.

Wschowski oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego został zlikwidowany z dniem 21 września 1949 r. Jego kierownikiem był wówczas Jan Lewicki. Siedziba znajdowała się w budynku przy

Mieszkańcy Kresów Wschodnich w trakcie podróży na Ziemię Zachodnie, dworzec kolejowy w Katowicach, 1945 r.
 Strona internetowa http://www.expolis.de/schlesien/texte/ruchniewicz_zeitzeugen.html

ul. Ignacego Daszyńskiego 16. Obiekt przekazano Zarządowi Miejskiemu we Wschowie. Dokumentację aktową przejął Wojewódzki Oddział Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Poznaniu¹⁵.

Wśród nowych mieszkańców Wschowy i powiatu wschowskiego zdecydowanie najliczniejszą grupę stanowili Kresowianie. Nie należy jednak zapominać, że przyjechali tutaj także Polacy z Wielkopolski i innych terenów kraju. Powojenne miasto stało się prawdziwym tygłem językowym i kulturowym. Zrozumiałym jest, że w tej sytuacji mogło dochodzić do spięć między mieszkańcami. O takich sytuacjach wspomniano w raporcie sytuacyjnym PUBP we Wschowie z 16 lutego 1946 r.:

Nastrój polityczny ludności tutejszego powiatu wschowskiego jest niezadowolający, z powodu tego, że repatrianci zza Buga nienawidzą Polaków z Poznańskiego, z powodu iż zajmują stanowiska kierownicze, jak również w urzędach, gdzie wywiązują się ze swej pracy dobrze, co repatriantom zza Buga to jest niepoehlebne¹⁶.

Dobrze ówczesne nastroje oddaje także wypowiedź Włodzimierza Nawrockiego, urodzonego w 1907 r. w Podwołoczyskach, powiat Skalat, województwo tarnopolskie, z wykształcenia prawnika, we Wschowie przebywającego od listopada 1945 r.:

Przybywali tu ludzie znad Buga, Sanu, z Litwy, Estonii, Francji – zagubieni, szukający swojego miejsca i tak bardzo różni. Od razu zrobił się podział na „szlachtę” i „chamów zza Buga”. Z czasem jednak z tego melanzu kultur, obyczajów i charakterów wytworzyło się jednolite społeczeństwo¹⁷.

Uregulowania wymagała także sprawa ludności niemieckiej. Po przejściu frontu część Niemców powróciła do Wschowy. Nie wiadomo jeszcze ostatecznie jaki przebieg będzie miała granica polsko-niemiecka. Roman Jur w swoich wspomnieniach podał, że na początku czerwca 1945 r. powiat wschowski liczył 12 000 mieszkańców, w tym 11 000 Polaków i 1010 Niemców¹⁸. 26 czerwca nakazano ludności niemieckiej zgromadzić się rano na rynku. Po oddaniu kluczy do mieszkań uformowano pochód i pod eskortą milicji i wojska wyruszone za Odrę. Niewielka grupa Niemców, w wyniku interwencji Rosjan, została cofnięta do miasta. Dotyczyło to przede wszystkim osób, które miały zaświadczenia o zatrudnieniu¹⁹. O wysiedleniu ze Wschowy latem 1945 r. ludności niemieckiej wspominał Jan Dekiert, członek ekipy eskortującej:

[...] w drugiej połowie czerwca przystąpiliśmy do wysiedlania wszystkich Niemców. Jakżeż inne to były wysiedlenia niż te z lat 1939 i 1940, kiedy to

w przeciągu kilku minut opuszczając musieliśmy nasze domy. Kiedy to każdej chwili groziła nam śmierć. Pozwoliliśmy im zabrać wszystko, co chcieli. Toteż obladowanych doprowadzaliśmy na rynek. Przy pomocy specjalnie w tym celu przybyłej jednostki Wojska Polskiego uformowaliśmy długi pochód i odprowadziliśmy ich za Odrę²⁰.

Omawiana sprawa wysiedlenia niemieckiej ludności Wschowy pod koniec czerwca 1945 r. była związana z, przeprowadzaną od 20 czerwca 1945 r. i trwającą około miesiąca, akcją wysiedlania Niemców z pasa przygranicznego przez Wojsko Polskie. Istnieją sugestie, że wysiedlenia wojskowe miały ułatwić względnie szybkie zaludnienie tych terenów ludnością polską i stanowić argument w rozmowach pokojowych w Poczdamie. To właśnie podczas konferencji poczdamskiej, odbywającej się od 17 lipca do 2 sierpnia 1945 r., podjęto decyzję o przesiedleniu ludności niemieckiej z Polski, Czechosłowacji i Węgier²¹.

Urząd Wojewódzki w Poznaniu wydał 24 sierpnia 1945 r. zarządzenie w sprawie zasad postępowania przy wysiedlaniu Niemców. Zawiadamić ich należało co najmniej 24 godziny wcześniej. Mogli zabrać bagaż bez ograniczeń, ale taki który

byli w stanie sami unieść lub przewieźć na wózkach ręcznych. Wysiedleniu nie podlegali Niemcy, którzy byli niezbędni do pracy, a nie można było ich czasowo zastąpić Polakami. Pozostawione przez Niemców mienie należało obowiązkowo spisać, mieszkania i inwentarz zabezpieczyć i oddać Polakom w tymczasowe użytkowanie²².

Wysiedlaniu podlegali także Niemcy, którzy przebywali jeszcze na obszarze powiatu wschowskiego. W sprawozdaniu starosty Romana Jura z 3 października 1945 r. zawarta jest informacja, że na terenie powiatu na koniec września tego roku było 415 Niemców²³. Z kolei w sprawozdaniu sytuacyjnym za grudzień 1946 r. podano informację, że w powiecie zamieszkuje 75 Niemców, zatrudnionych w majątkach. Było także zarejestrowanych 33 Volksdeutsche (VD)²⁴. W aktach Komitetu Powiatowego Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie zachowało się pismo starosty Stefana Gieremka z 8 października 1946 r. w sprawie oddelegowania swojego przedstawiciela do organizowanej komisji repatriacji Niemców²⁵.

Według danych na 1 czerwca 1948 r. Wschowa miała 5761 mieszkańców, w tym 11 Niemców²⁶.

¹ M. Kubicki, [w:] *Kronika miasta Wschowy*, Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy we Wschowie.

² L. Kaczmarek, [w:] *Kronika miasta Wschowy*, op. cit.

³ S. Łodziński, Repatriacja osób narodowości lub pochodzenia polskiego w latach 1989-1997. Problemy prawne i instytucjonalne. Informacja nr 586, na stronie internetowej biurose.sejm.gov.pl/teksty/i-586.htm, dostęp: 4.03.2015.

⁴ 50. rocznica polsko-radzieckiej umowy repatriacyjnej, strona internetowa www.eduskrypt.pl/50_rocznica_polsko-radzieckiej_umowy_repatriacyjnej-info-5297.html, dostęp: 4.03.2015.

⁵ B. Ratajewska, *Rys historyczny*, [w:] *To wszystko człowiek widział...*, op. cit., s. 23.

⁶ T. Mieźowiec, [w:] *To wszystko człowiek widział...*, op. cit., s. 399-400.

⁷ A. Szarzyńska, [w:] *To wszystko człowiek widział...*, op. cit., s. 364.

⁸ E. Dziecielewski, *Wschowa i Ziemia Wschowska w literaturze*, op. cit., s. 222-223.

⁹ B. Ratajewska, *Z działalności Państwowego Urzędu Repatriacyjnego we Wschowie*, „Ziemia Wschowska”, nr 15 (32), 23 maja 2001, s. 20.

¹⁰ APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny. Wojewódzki Oddział w Poznaniu, sygn. 3058, s. 39.

¹¹ Ibidem, s. 48.

¹² M. Woźniak, [w:] *To wszystko człowiek widział...*, op. cit., s. 329-330.

¹³ J. Dekiert, op. cit., s. 32.

¹⁴ APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny. Wojewódzki Oddział w Poznaniu, sygn. 3050, s. 3.

¹⁵ Ibidem, sygn. 2011, s. 2 i 4.

¹⁶ IPN O. Poznań, Sprawozdania dekadowe poszczególnych pionów b. PUBP we Wschowie z lat 1945-1946, sygn. IPN PO/0/60/66-2, s. 14.

¹⁷ E. Przybyłek, *Ostatni przedstawiciel przedwojennej inteligencji*, „Gazeta Wschowska”, nr 3 (16), Wielkanoc 1996, s. 16-17.

¹⁸ R. Jur, *Organizacja powiatu wschowskiego*, op. cit., s. 91.

¹⁹ M. Guzewicz, *Przedwojenna wschowianka*, „Słowo Ziemi Wschowskiej”, nr 4, 26 lutego 1999, s. 14.

²⁰ J. Dekiert, op. cit., s. 33.

²¹ P. Kacprzak, *Działania organów administracji państwowej w akcji wysiedlenia i wyjazdach ludności niemieckiej z Polski w 1945 r.*, [w:] „Studia Lubuskie”, tom VI, Sulechów 2010; strona internetowa <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/34854/003.pdf>, s. 87-108. (dostęp 23.03.2014).

²² APP, Urząd Wojewódzki Poznański, 1945-1950, sygn. 126, s. 6.

²³ Ibidem, sygn. 78, s. 77.

²⁴ APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 47, s. 1-2.

²⁵ APZG, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 18, s. 52.

²⁶ APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 278, s. 117.

SYTUACJA POLITYCZNA W PIERWSZYCH LATACH POWOJENNYCH

Wraz z utworzeniem polskiej administracji i napływem ludności zaczęto tworzyć na terenie powiatu wschowskiego struktury legalnie działających partii politycznych. Starosta Roman Jur i jego współpracownicy zaangażowali się w tworzenie Stronnictwa Ludowego (SL). Po przyjeździe do kraju Stanisława Mikołajczyka i utworzeniu Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL), podobnie jak w innych regionach kraju, działacze SL we Wschowie zdecydowali się na wstąpienie do nowego stronnictwa. Posiedzenie, na którym podjęto decyzję o przekształceniu dotychczas działającego na terenie powiatu wschowskiego SL w PSL, odbyło się 27 września 1945 r.¹ Pierwszym prezesem struktur powiatowych PSL we Wschowie został starosta Roman Jur. Wkrótce stało się ono najbardziej znaczącą siłą polityczną w powiecie. W sprawozdaniu z 16 czerwca 1948 r. szef Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (PUBP) we Wschowie, ppor. Edward Kudyński, pisał:

Z chwilą przybycia Mikołajczyka do Polski i organizowanie przez tegoż na szeroką skalę PSL-u, znalazło się i na naszym terenie dużo zwolenników, którzy dla celów organizacyjnych tegoż Stronnictwa, nie przebiegając w środkach finansowych, doszli w bardzo krótkim czasie do najliczniejszego Stronnictwa, które dochodziło już do 2,500 członków. Głównym organizatorem był starosta powiatowy Jur Roman, który to zarazem będąc pierwszym prezesem powiatu posiadał duże wpływy, urabiając sobie coraz to więcej zwolenników i aktywistów. Na wzrost tegoż Stronnictwa składało się szereg sprzyjających okoliczności, a między innymi to, że PPR zorganizowane w okresie późniejszym, nie posiadało na odpowiednim poziomie sekretarzy, którzy nie posiadając żadnego autorytetu, nie potrafili wpłynąć na usunięcie takich czy innych działaczy w administracji czy samorządzie².

Latem 1945 r., a dokładnie 27 sierpnia, w kinie „Hel” we Wschowie odbyło się zebranie organizacyjne Polskiej Partii Robotniczej (PPR)³. Zaproszenie do uczestnictwa w nim wystosowano także do władz administracyjnych oraz proboszcza miejscowej parafii pw. św. Stanisława Biskupa⁴. I sekretarzem Komitetu Powiatowego PPR we Wschowie został W. Marciniak⁵. 7 stycznia 1946 r., z inicjatywy burmistrza Ludwika Owczarskiego, utworzono struktury Stronnictwa Demokratycznego (SD)⁶. Jeszcze później, bo 15 stycznia 1946 r., odbyło się pierwsze zebranie Polskiej Partii Socjalistycznej

(PPS). Wybrano na nim tymczasowy komitet, którego przewodniczącym został Kamiński⁷. Mniej więcej w tym samym czasie, z inicjatywy Bernarda Ziętka, zawiązano we Wschowie Stronnictwo Pracy (SP).

Trzeba zaznaczyć, że żadna z tych partii nie była w stanie zagrozić na terenie powiatu wschowskiego dominacji PSL. 16 stycznia 1946 r. przebywał we Wschowie przedstawiciel Komitetu Wojewódzkiego PPR w Poznaniu Dominik Nasiadek, który w sporządzonym sprawozdaniu napisał:

Komitet Powiatowy PPR nie przejawia żadnej aktywności, skutkiem czego nie posiada żadnego autorytetu. Starosta PSL-owiec jest bardzo aktywnym na terenie partyjnym i wykorzystuje nawet swoje stanowisko do tego celu. Stan Partii naszej na terenie miasta, wyłączając MO i UB, liczy 12 członków. W żadnym przedsiębiorstwie nie założono dotychczas komórki partyjnej. W powiecie na 23 wioski są zaledwie 2 komórki⁸.

Wyraźna dominacja PSL miała swoje odzwierciedlenie w składzie rad narodowych na terenie powiatu wschowskiego. W informacji Komitetu Powiatowego PPR we Wschowie z 27 kwietnia 1946 r. podano następujące dane o przynależności partyjnej radnych: Powiatowa Rada Narodowa we Wschowie (pięciu z PSL, dwóch z PPR, jeden z PPS, jeden z SP, jeden z SD, jeden przedstawiciel związków zawodowych i jeden bezpartyjny), Miejska Rada Narodowa we Wschowie (dwóch z PSL, dwóch z SP, jeden z PPR, jeden z PPS, jeden z SD i jeden bezpartyjny), Gmina Wschowa-Północ (pięciu z PSL, czterech bezpartyjnych i jeden z SL), Gmina Wschowa-Południe (siedmiu z PSL, dwóch z PPR i jeden bezpartyjny)⁹.

Działający we Wschowie PUBP¹⁰ w swoich raportach informował między innymi o nastrojach wśród mieszkańców, działalności urzędników, nauczycieli i duchowieństwa. W raporcie do Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego z 25 września 1945 r. zaznaczono:

Szkolnictwo na terenie naszego miasta jest obsadzone przez profesorów i nauczycieli wyłącznie samych reakcjonistów, którym nie możemy udowodnić ich zapatrywań. Zaznaczam, że są to ludzie, którzy czekają sposobności, aby dalej pracować w duchu idei faszystowskiej¹¹.

W raporcie za okres od 16 do 26 października 1945 r. informowano:

Na terenie powiatu wschowskiego do tej pory nie zauważyliśmy żadnej działalności organizacji nielegalnej. Na urzędach daje się zauważyć duże utrudnienie ze strony naszych urzędników, a przeważnie w Starostwie, gdzie na czele powiatu stoi Jur Roman, jawny prowokator obecnemu ustrojowi. Organizacji legalnych masowych na terenie miasta jest bardzo mało, tylko Związek Harcerzy Polskich. Natomiast nie ma Wici, Tur, Związku Walki Młodych, PPS. PPR jest dosyć aktywne w swojej pracy i coraz zakłada komórki partyjne na terenie. Stronnictwo Ludowe ma pokaźną ilość członków, ale pracy nie ujawniają i trzymają się wokół swego stronnictwa¹².

Negatywny stosunek środowiska nauczycielskiego i urzędniczego we Wschowie do politycznej rzeczywistości w Polsce podkreślono również w raporcie sytuacyjnym za okres od 6 do 16 listopada 1945 r.:

W szkolnictwie na terenie Wschowy i powiatu znajduje się 39-ciu nauczycieli, są to przeważnie repatrianci, źle ustosunkowani do obecnych władz. Młodzież w starszych klasach gimnazjalnych odnosi się z niechęcią do wszelkich zarządzeń administracyjnych oraz wyrażają się oni z pogardą o Rządzie Tymczasowym Jedności Narodowej. [...] Na stanowisku Starosty Powiatowego powiatu wschowskiego stoi człowiek, który nic nie robi, a tylko zezwala na organizowanie się i szerzenie się Polskiego Stronnictwa Ludowego. Muszę zaznaczyć, że jest on prezesem tegoż stronnictwa. Zastępcą jego i podlegaczem jest wicestarosta Gieremek Stefan. [...] Wszelka administracja na terenie powiatu wschowskiego jest obsadzona przez wykwalifikowanych urzędników, lecz są oni przeważnie wychowani w duchu faszystowskim¹³.

W raportach PUBP we Wschowie z początków 1946 r. nadal podkreślano silną pozycję PSL i negatywne nastawienie znacznej grupy wschowian do władz. W raporcie za okres od 6 do 16 lutego 1946 r. zaznaczono:

Polskie Stronnictwo Ludowe wyjawia coraz to więcej wrogą działalność wobec obecnemu Rządowi, jak można było zauważyć na ostatnim wiecu Stronnictwa Pracy. Na każdym kroku starają się podrywać autorytet PPR. Na terenie PSL daje się zauważyć coraz to większy ruch organizacyjny, urządzają częste zebrania ściągając masę ludzi do swoich szeregów, obiecując każdemu „złote góry”. PPS na terenie naszego miasta zwolniła swój bieg pracy, ze względu, że brak odpowiedniego kierownictwa i lokalu. Polska Partia Robotnicza pracuje dotychczas w wolnym tempie, z powodu,

że nie są urządzane częste zebrania, a jest do tego brak odpowiedniego instruktora, który by zdołał przemówić każdemu do serca i pociągnąć do szeregów PPR. [...] Nastrój polityczny jak zauważono jest na ogół wrogi. Ludność jest źle ustosunkowana do władz, a przeważnie repatrianci z Lwowa i członkowie PSL¹⁴.

O atmosferze niechęci do oficjalnej propagandy i istniejących silnych wpływach PSL we Wschowie, może również świadczyć relacja z wiecu przedwyborczego zorganizowanego przez PPR i PPS w sali „Pod Lipami” 31 marca 1946 r., a zatem w ramach kampanii przed Referendum Ludowym:

Następnie przewodniczący wiecu tow. Mazurkiewicz udzielił głosu przedstawicielowi PPR – II sekretarzowi Powiatowego Komitetu PPR we Wschowie tow. Maksymowiczowi, który aczkolwiek w podnieconym tonie, przedstawił dobitnie i zrozumiale prace reakcji, którymi stara się zakłócić spokój i ład w Państwie. Jak również bandyckie występy band spod znaku NSZ. W trakcie przemówienia reakcyjne społeczeństwo gremialnie opuściło salę w burzliwych okrzykach pod adresem bratnich partii PPR i PPS, jak również pod adresem Rządu. Po opuszczeniu sali przez reakcyjne społeczeństwo, które tu na terenie m. Wschowy i powiatu reprezentowane jest w bardzo dużym procencie, wiec zakończono¹⁵.

Nie może zatem dziwić, że w raporcie PUBP we Wschowie za okres od 26 marca do 6 kwietnia 1946 r. napisano:

Przez przeprowadzenie ogólnego wywiadu wynika na terenie Wschowy, że ludność tutejsza nie jest uświadomiona do Demokracji, podsycana wrogą propagandą PSL, gdyż PSL jest na terenie Wschowy najsilniejsze. PPR i PPS z każdym dniem się powiększa stopniowo. Stronnictwo Demokratyczne zawiązane jest tylko na terenie Zarządu Miejskiego i nie okazuje żadnej działalności. Stronnictwo Ludowe na terenie pow. Wschowskiego nie istnieje¹⁶.

Wspomniane już Referendum Ludowe odbyło się 30 czerwca 1946 r. Polacy mieli odpowiedzieć w nim na trzy pytania: czy są za zniesieniem senatu, utrwaleniem reform społeczno-gospodarczych opartych na reformie rolnej i nacjonalizacji przemysłu oraz czy są za granicą Polski na Odrze i Nysie Łużyckiej. Utworzony Blok Stronnictw Demokratycznych (PPR, PPS, SL i SD) rzucił propagandowe hasło: 3 X TAK. PSL, chociaż w rzeczywistości kwestia ta nie była dla tej partii priorytetem, wezwało swoich działaczy i zwolenników do opowiedzenia się za zachowaniem senatu. Kampania

Spotkanie przedwyborcze PSL na terenie powiatu wschowskiego, drugi z prawej Stanisław Mikołajczyk (premier i prezes PSL), obok Karol Kuciewicz, 1946 r.

Zdjęcie udostępnione przez Andrzeja Kuciewicza.

przedwyborcza odbywała się w atmosferze nagonki na PSL, aresztowano wielu aktywnych działaczy tej partii – między innymi starostę wschowskiego Romana Jura. Do komisji wyborczych starano się dobierać ludzi związanych z PPR lub przynajmniej pozytywnie ustosunkowanych do władz. W spisie przewodniczących i zastępców komisji obwodowych na terenie powiatu wschowskiego na 24 osoby aż 17 było członkami PPR¹⁷. Pomimo takich przygotowań komuniści referendum przegrali, ale jego wyniki zostały sfalszowane. Według ustaleń prof. Hieronima Szczegóły, w powiecie wschowskim prawie 58 % biorących udział w referendum udzieliło poparcia PSL i opowiedziało się za zachowaniem senatu¹⁸.

Coraz trudniejsze warunki działalności PSL i atmosfera zastraszania jego członków i sympatyków powodowały, że topniały szeregi partyjne, a możliwości działania były mocno ograniczone. W październiku 1946 r. starosta powiatu wschowskiego Stefan Gieremek, po wystąpieniu z PSL, zorganizował strukturę SL.

Prześladowanie działaczy PSL miało miejsce także po Referendum Ludowym. W ramach przygotowań do wyborów do Sejmu Ustawodawczego (odbyły się 19 stycznia 1947 r.) na szeroką skalę

przeprowadzono aresztowania i inne formy szykan wobec działaczy opozycji. Ponadto wiele osób, które były członkami lub sprzyjały PSL, skreślono z list wyborców. Tak działo się również na terenie powiatu wschowskiego. Latem 1946 r. PUBP we Wschowie, w związku z przygotowaniem do wyborów, opracował plan pracy agenturalno-operatywnej, w którym między innymi zaznaczono:

2. Zebrać materiały kompromitujące na aktywnych PSL. W chwili najbardziej aktualnej, kiedy będzie wysuwana z takich osób kandydatura na Przewodniczącego Komisji Wyborczych, oddawać w ręce Pro kuratora. Takie same zabiegi stosować do księży, którzy występują politycznie na kazaniach, wysyłając informatorów na kazania z zadaniem, aby mogli w każdej chwili stwierdzić w charakterze świadków piśmiennie i wystąpić z wnioskiem zawieszenia danego księdza.

3. Ustalić za pomocą agentury kandydaturę wysuwaną przez PSL na obwody głosowania i osoby, które są wysuwane, a nie są ustosunkowane przychylnie do obecnego ustroju unieszkodliwić¹⁹.

W cytowanym już wcześniej sprawozdaniu szefa PUBP we Wschowie z 16 czerwca 1948 r. następująco opisano sytuację na terenie powiatu wschowskiego przed wyborami w 1947 r.:

Zastosowane pierwsze represje ze strony naszych organów, nie dały tych wyników, jakich należałoby się spodziewać, gdyż PSL w dalszym ciągu obsadzało swoimi ludźmi Rady Narodowe, starając się kierować całym życiem polityczno-społecznym powiatu. Dopiero w okresie przedwyborczym zastosowano na szeroką skalę w stosunku do aktywistów PSL-u masowe represje poprzez organa MO, rewizje, wzywanie do Urzędu, tymczasowe areszty i w końcowej fazie aresztowano 4 najaktywniejszych działaczy PSL-u, co położyło ostateczny kres dalszemu rozwojowi i spowodowało ostateczne bankructwo tegoż Stronnictwa. Zatrzymanych działaczy PSL oddano pod Sąd, którzy otrzymali wyroki od 2 do 3 lat²⁰.

Wybory parlamentarne z 1947 r., podobnie jak wcześniej Referendum Ludowe, zostały sfałszowane. Według oficjalnych wyników PSL otrzymało zaledwie 28 mandatów. Dla uczczenia wyborczego zwycięstwa Bloku Demokratycznego we Wschowie zorganizowano 28 stycznia 1947 r. akademię w kinie „Hel”:

W części artystycznej dzieci z sierocińca odśpiewały kilka piosenek oraz odtańczyły: kujawiaka, krakowiaka i taniec łobuzów, zaś obyw. Alicja Płazalska odegrała na fortepianie kilka utworów²¹.

Po wyborach parlamentarnych w 1947 r. sytuacja PSL stała się jeszcze trudniejsza, na co wpłynęły: wyjazd z kraju Stanisława Mikołajczyka, wewnętrzne rozgrywki i nieustanne represje ze strony aparatu bezpieczeństwa. Na terenie powiatu wschowskiego działalność tej partii wkrótce całkowicie ustała.

Według danych z końca 1947 r. istniejące na terenie powiatu wschowskiego partie polityczne liczyły następującą ilość członków: PPR (717), PPS (410), SL (650) i SD (16)²².

Represje i różne formy prześladowania dotknęły nie tylko działaczy PSL. Ofiarami systemu stali się również żołnierze Armii Krajowej i Narodowych Sił Zbrojnych. Na kilkuletnie wyroki więzienia skazywano także za „antypaństwową propagandę”. Przykładem może być aresztowanie 31 grudnia 1949 r. dyrektora Szkoły Powszechnej nr 1 we Wschowie Romana Knasiewicza, który za tak zwaną „szeptaną propagandę” dostał karę czterech lat więzienia (wypuszczono go w marcu 1953 r.). Nie można także zapominać o represjach, które dotknęły właścicieli różnych przedsiębiorstw, a także rolników, których próbowano zmusić do wstępowania do spółdzielni produkcyjnych. Coraz trudniejsza stawała się rów-

nież sytuacja Kościoła katolickiego, którego działalność była systematycznie ograniczana.

Zwalczano także odmienne poglądy we własnych szeregach, na przykład tak zwane odchylenie prawicowe. Zjawisko to nasiliło się przed połączeniem PPR i PPS. Kongres Zjednoczeniowy odbył się w dniach 15-21 grudnia 1948 r.; powołano na nim Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą (PZPR). Wydalono wówczas z obu partii wielu członków. Przykładowo, zgodnie z protokołem tak zwanej trójki politycznej Powiatowego Komitetu PPS z 16 października 1948 r., postanowiono usunąć z partii 34 osoby. Wśród stawianych zarzutów przeważały: „obcy klasowo” i „odchylenia prawicowe”²³. Natomiast w ankiecie o wydaleniach z szeregów partii w okresie od 16 października do 15 listopada 1948 r. podano, że z szeregów PPS usunięto na terenie powiatu wschowskiego 99 osób: 16 robotników, trzech robotników rolnych, 14 chłopów, 27 pracowników umysłowych, 23 rzemieślników, 13 kupców i trzy gospodynie domowe²⁴. Wykluczenia, choć w mniejszym stopniu, dotyczyły także członków PPR. O przeprowadzonych „czystkach” wspominał także starosta Stefan Gieremek w swoim sprawozdaniu za okres od października do grudnia 1948 r.:

W związku z uchwałami ostatniego plenum KC PPR i PPS ludność zrzeszona w partiach, w okresie sprawozdawczym brała żywy udział w oczyszczaniu szeregów partyjnych, wykluczając z partii robotniczych przede wszystkim bogaczy wiejskich, kupców, spekulantów itp. wrogów klasowych, nie mających z klasą robotniczą nic wspólnego²⁵.

24 grudnia 1948 r., w obecności delegata Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Poznaniu, odbyło się we Wschowie pierwsze zebranie tej partii. Wyłoniono na nim jej władze powiatowe. PZPR na terenie powiatu wschowskiego liczyła około 1000 członków. SL miało około 680 członków, a SD około 25²⁶.

Władze dużą wagę przykładają do różnych inicjatyw propagandowych, na przykład organizacji obchodów 1 maja z okazji Międzynarodowego Święta Pracy oraz 22 lipca, kiedy to przypadało Narodowe Święto Odrodzenia Polski, ustanowione 22 lipca 1945 r. dla upamiętnienia powołania Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN).

Uroczyscie obchodzono także rocznicę rewolucji październikowej w Rosji i zwycięstwo nad Niemcami w II wojnie światowej. Propagandowo

Pracownicy Cukrowni Wschowa podczas pochodu pierwszomajowego, około 1950 r.
Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/B/1931.

wykorzystywano przyznanie Polsce ziem północnych i zachodnich, podkreślając rolę Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w ustaleniu polskiej granicy z Niemcami. Ostro zareagowano między innymi na wystąpienie sekretarza stanu USA Jamesa Byrnesa podczas konferencji w Stuttgarcie 6 września 1946 r., kiedy mówił on o tymczasowości granicy polsko-niemieckiej. Także we Wschowie, podczas II Powiatowych Dożynek 15 września 1946 r., uchwalono rezolucję potępiającą to wystąpienie:

My Polacy osiedleni tu na ziemiach zachodnich stwierdzamy, że ziemie te są od wieków Polskie i my tych ziem nie opuścimy. Ziemie te stanowią spadek po naszych ojcach i praojcach i tylko podstępem i przemocą zostały przez zachłannego i krwi pragnącego Niemca zagrabione. Krew Polskich żołnierzy nie po to została przelana, by ziemia prastara polska wróciła na łono Złodzieja i światowego Bandyty, ale po to, by ziemie te stanowiły na wieki własność prawowitego właściciela, to jest Narodu Polskiego²⁷.

Proponuję zakończenie rozważań o sytuacji politycznej Wschowy w latach 1945-1950 frag-

mentem protokołu odprawy, która odbyła się w siedzibie PUBP we Wschowie 16 grudnia 1950 r.:

Odnośnie młodzieży tow. Lange Cz. zaznaczył, że palącą sprawą na terenie miasta i terenu jest rozpracowanie wrogich grup młodzieżowych, które wykazują swe oblicze w postaci zrywania portretów oraz gazetek ściennych, na których jest tow. Marszałek Polski Rokossowski. W ostatnim czasie pojawiły się ulotki, na których pisane było o wrogim stosunku tow. Stalina do Pokoju, wrogie przeciwko ZSRR i inne. [...] Naświetlił również, że głównym źródłem szeptanej propagandy oraz przejawów wrogiej działalności na terenie Wschowy jest szkoła zawodowa, która skupia w sobie elementy młodzieżowe, których rodzice są pochodzenia kupieckiego, endeckiego, czy też mają skazitelną przeszłość. [...] Po linii nauczycielstwa tow. Lange zreferował wrogą działalność niektórych nauczycieli, którzy to działają na szkodę Polski Ludowej oraz starają się wywierać wpływ na mniej świadomych obywateli, przy pomocy których zamierzają swój wrogi kierunek przenieść na społeczeństwo. [...] Po linii spółdzielni produkcyjnych Ref. IV nie posiada żadnego informatora, przez co również nie jest zorientowany

o wrogiej działalności na wsi. Natomiast jak wynika z posiadanych materiałów działalność ta na odcinku spółdzielczości produkcyjnej istnieje w postaci szep-tanej propagandy i nieodpowiedniego ustosunkowa-nia się do pracy w spółdzielni. W gromadach, gdzie znajdują się spółdzielnie produkcyjne wśród gospodarzy indywidualnych znajdują się elementy kułackie,

które starają się przeszkadzać w tworzeniu dalszych spółdzielni na wsiach. [...] Na zakończenie delegat W.U.B.P. apelował do pracowników o wzmożenie czuj-ności i przystąpienie do intensywnej pracy, by przez pracę tą stać się skuteczniejszym w pokonaniu wroga klasowego i obcego²⁸.

¹ IPN O. Poznań, Teczka obiektowa dotycząca PSL na tere-nie pow. Wschowa z lat 1945-57, sygn. IPN PO 0038/1/15.

² IPN O. Poznań, Sprawozdania dekadowe poszczególnych pionów b. PUBP we Wschowie za rok 1947 i I półrocze 1948, sygn. IPN PO/0/60/66-3, s. 21.

³ APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 8, s. 21-23.

⁴ Ibidem, s. 5.

⁵ Ibidem, s. 21-23. Funkcję I sekretarza Komitetu Powiatowego PPR we Wschowie pełnili później między innymi: Reich, Maksymowicz, Maria Kiermasz i Stefan Skibiński. Na podstawie akt Komitetu Powiatowego Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie.

⁶ B. Ratajewska, *Kalendarium dziejów Wschowy*, op. cit., s. 58.

⁷ APZG, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 1, s. 3-4. I sekretarzem Komitetu Powiatowego PPS był później między innymi Eugeniusz Wrzesiński.

⁸ APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 64, s. 248.

⁹ Ibidem, s. 137-138.

¹⁰ Kolejnymi kierownikami/szefami PUBP we Wschowie w latach 1945-1950 byli: Zenon Gniatkowski, Stanisław Chruściński, Edward Kudyński i Czesław Topolski. Na podstawie akt IPN O. Poznań.

¹¹ IPN O. Poznań, Sprawozdania dekadowe poszczególnych pionów b. PUBP we Wschowie z lat 1945-1946, sygn. IPN PO/0/60/66-2, s. 2.

¹² Ibidem, s. 5.

¹³ Ibidem, s. 13.

¹⁴ Ibidem, s. 17.

¹⁵ APZG, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 14, s. 15.

¹⁶ IPN O. Poznań, Sprawozdania dekadowe poszczególnych pionów b. PUBP we Wschowie z lat 1945-1946, sygn. IPN PO/0/60/66-2, s. 17.

¹⁷ IPN O. Poznań, Referendum 1946, pow. Wschowa, sygn. IPN Po 06/228/22.

¹⁸ B. Ratajewska, *Kalendarium dziejów Wschowy*, op. cit., s. 58.

¹⁹ IPN O. Poznań, Wybory 1947 – pow. Wschowa, sygn. IPN PO 06/229/39.

²⁰ IPN O. Poznań, Sprawozdania dekadowe poszczególnych pionów b. PUBP we Wschowie za rok 1947 i I półrocze 1948, sygn. IPN PO/0/60/66-3, s. 22.

²¹ APZG, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 10, s. 49.

²² APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 9, s. 124.

²³ APZG, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 13, s. 26.

²⁴ Ibidem, sygn. 33, s. 3.

²⁵ APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Go-rzowie, sygn. 47, s. 87.

²⁶ Ibidem, s. 88.

²⁷ APZG, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 26, s. 61.

²⁸ IPN O. Poznań, sygn. Po/0/60/66-1, s. 1-2.

GOSPODARKA

Wschowa nie ucierpiała zbyt wiele w wyniku działań wojennych w początkach 1945 r. Zniszczeniu uległo trochę budynków, uszkodzone były urządzenia wodno-kanalizacyjne, sieć elektryczna i gazownia. Ponadto wycofujący się Niemcy dokonali zniszczeń na stacji kolejowej. Uszkodzona była także cukrownia:

W gruzach był magazyn cukru, wypalony budynek projektowni, kotłowni oraz budynek administracji. Urządzenia produkcyjne zdekompletowane i w dużym stopniu zniszczone. [...] Pokonując wiele trudności pracownicy z zapalem wyszukują brakujące urządzenia w zniszczonym Głogowie i zwożą do swojego zakładu. Czynione są starania o uruchomienie generatora w celu uzyskania prądu¹.

Już w czerwcu 1945 r. we Wschowie uruchomiono wodociąg, kanalizację i prowizoryczną elektrownię. W tym samym miesiącu otwarto w mieście zakład, który zajmował się remontem ciągników i innego sprzętu rolniczego². Dłuższego czasu wymagały prace w gazowni:

Jeśli chodzi o gazownię, to ta wymagała [...] dłuższego czasu i przygotowania do uruchomienia. Niebezpieczeństwo wybuchu gazu groziło na każdym kroku. Trudno było z przejętego po Niemcach złomu uczynić gazownię. Tu niezawodnym okazał się Stanisław Marciniak. Bez jakiegokolwiek pomocy z zewnątrz, mimo braku narzędzi, pasów, węgla wsadowego i koksów do podpału, tak pokierował pracami, że już w czerwcu

Pierwsza powojenna kampania cukrownicza we Wschowie, 1946 r. Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/B/1931.

1946 roku, mogłem ówczesnemu Zarządowi Miejskiemu złożyć telefoniczny meldunek o uruchomieniu gazowni³.

Do 1946 r. trwała także odbudowa cukrowni. Dyrektorem przedsiębiorstwa był wówczas Bolesław Korzeniowski. Pierwsza kampania cukrownicza trwała od 23 listopada do 20 grudnia 1946 r. W kronice odnotowano:

Wysilek całej załogi zostaje uwieńczony sukcesem i w dniu 23 listopada 1946 roku rozpoczęła się pierwsza w historii kampania cukrownicza, prowadzona przez polskich cukrowników w odzyskanej po wielu latach Wschowie. Kampania trwała do 20 grudnia. Przerobiono 105. 300 q buraków, z których uzyskano 6942 q cukru białego. [...] Otrzymano również 3686 q melasu oraz 720 q wysł[odków] suszonych. Nadzór nad urządzeniami produkcyjnymi sprawował gł. mechanik T. Duszyński. Po zakończeniu kampanii zorganizowano pierwszą zabawę dla załogi oraz gwiazdkę dla ok. 400 dzieci⁴.

Przedsiębiorstwa, warsztaty rzemieślnicze, a także wiele budynków administracyjnych i obiektów mieszkalnych znajdowało się w rękach wojskowej administracji radzieckiej. Rosjanie rozgrabili część pozostawionego przez ludność niemiecką majątku. Podobna sytuacja panowała w gospodarstwach rolnych. Poważnym wyzwaniem byli także tak zwani szabrownicy. Ludzi ci przyjeżdżali na Ziemię Odzyskaną, w tym do Wschowy, by rozkradać pozostawiony majątek niemiecki. Proceder ten był karany, ale jednak w dużym stopniu rozpowszechniony. Teresa Mieżowiec wspominała:

Szabrowników była cała masa. Och, Boże, z całej Polski przyjeżdżali na Zachód, na wagonach na górze siedzieli i jechali, żeby szabrować tutaj, z Leszna też⁵.

Po ustanowieniu polskiej administracji i systematycznym przyroście ludności, która w większości pochodziła z Kresów Wschodnich i utraciła posiadany tam majątek, przydzielano nowym mieszkańcom mieszkania i zakłady pracy, a na wsi gospodarstwa rolne. W pierwszych miesiącach zdarzały się jednak sytuacje, że nakazywano Polakom opuszczanie przyznanych uprzednio obiektów, gdyż zajmowali je Rosjanie.

Z dniem 15 czerwca 1945 r. powołano we Wschowie delegaturę Urzędu Tymczasowego Zarządu Państwowego. Zajmowała się ona administrowaniem przydzielonym mieniem niemieckim (mieszkania, przedsiębiorstwa, gospodarstwa rolne). Wschowska delegatura, według stanu z końca września 1945 r.,

liczyła dziewięciu pracowników, a jej pracami kierował Edward Roth. Do końca września 1945 r. mieszkańcom wręczono formularze o posiadanym mieniu poniemieckim i ustalano wysokość czynszów za mieszkania. Tymczasowi zarządcy lokali przemysłowych i handlowych zostali wezwani do zapłaty zaliczek z tytułu dzierżawy⁶. 8 marca 1946 r. wydano nowy dekret o majątkach opuszczonych i porzuconych. Na jego podstawie powołano Główny Urząd Likwidacyjny, którego oddziały utworzono w całym kraju. We Wschowie funkcjonowało Biuro Obwodowe Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego w Gorzowie Wielkopolskim.

Wraz z napływem, od wiosny 1945 r., nowych mieszkańców, rozwijała się także działalność gospodarcza. Według danych z 30 września 1945 r. we Wschowie było zarejestrowanych: 96 placówek handlowych i gastronomicznych (w tym: sklepy, 12 restauracji, dwa hotele, apteka „Pod Złotym Orłem”, kinoteatr), 32 przedsiębiorstwa przemysłowe (między innymi: wytwórnia wód mineralnych, drukarnia, browar, Państwowe Przedsiębiorstwo Traktorów i Maszyn Rolniczych, pięć wiatraków, dwa młyny, tartak, cegielnia, cukrownia, wodociąg, elektrownia, gazownia) oraz 76 zakładów rzemieślniczych⁷.

W aktach Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego z lat 1945-1950 znajduje się spis przedsiębiorstw, sklepów, restauracji i warsztatów rzemieślniczych na terenie powiatu wschowskiego na dzień 28 sierpnia 1946 r. Zawiera on aż 353 pozycje. W samej Wschowie wymieniono między innymi: browar, cegielnię (nieczynna, zajęta przez Rosjan), cukrownię, fabrykę wód mineralnych, fabrykę mebli, przedsiębiorstwo budowlane, przedsiębiorstwo wyrobów cementowych, przedsiębiorstwo traktorów i maszyn rolniczych, wodociąg, elektrownię, gazownię, dwie apteki, cztery warsztaty stolarskie, cztery warsztaty kołodziejskie (w tym jeden w remoncie), warsztat bednarski, cztery warsztaty ślusarskie, cztery warsztaty kowalskie (w tym dwa czynne), księgarnię, 13 warsztatów szewskich, sześć młynów (tylko dwa czynne), kilkadziesiąt sklepów spożywczych, 12 piekarni, 12 rzeźników, dwa hotele z restauracjami („Bristol” i „Polski”), dziewięć restauracji (między innymi: „Dom Polski”, „Pod Lipami”, „Obywatelska”), siedem zakładów fryzjerskich, osiem pracowni krawieckich, warsztat tapicerski, warsztat zduński, warsztat szklarski, trzy zakłady

fotograficzne, dwa zakłady zegarmistrzowskie i przedsiębiorstwo kominarskie⁸.

Starosta Stefan Gieremek w piśmie do Urzędu Skarbowego w Lesznie z 14 października 1947 r. informował, że ludność powiatu wschowskiego liczyła na koniec września 14 849 mieszkańców, z czego 70% zajmowało się rolnictwem. Na 21 zakładów przemysłowych czynnych było 11 (osiem pod zarządem państwowym, jeden spółdzielczy i dwa prywatne). Ponadto czynnych było 161 prywatnych warsztatów rzemieślniczych oraz 102 placówki handlowe (87 prywatnych i 15 spółdzielczych, najwięcej sklepów spożywczych)⁹.

Trochę inne dane znajdują się w piśmie naczelnika Urzędu Skarbowego w Lesznie do Izby Skarbowej w Poznaniu z 21 października 1947 r. Według nich na terenie powiatu wschowskiego znajdowały się 274 przedsiębiorstwa, w tym: 119 handlowych (113 prywatnych, cztery spółdzielcze, dwa państwowe), 19 przemysłowych (13 prywatnych i sześć państwowych) i 136 prywatnych zakładów rzemieślniczych. Wśród przedsiębiorstw handlowych znajdowało się 47 z branży spożywczo-kolonialnej (we Wschowie 36) i 23 restauracje (we Wschowie 12). W piśmie zaznaczono:

Jak ilustruje powyższe zestawienie, jest typowy przerost tych przedsiębiorstw i dlatego wszystkie prosperują źle, za wyjątkiem kilku o silniejszym kapitale obrotowym, które prosperują przeciętnie. Jeżeli chodzi o przemysł, to do najważniejszych należy cukrownia, która w ubiegłym roku po częściowym remoncie była pierwszy raz uruchomiona. Z przemysłu rolniczego są 4 gorzelnie i 1 mleczarnia. Młynarstwo posiada ogółem 13 przedsiębiorstw. Są to młyny o małej zdolności produkcyjnej: przeważnie dawniejsze wiatraki wyposażone w motory¹⁰.

Naczelnik leszczyńskiego Urzędu Skarbowego wymienił także najliczniej reprezentowane zakłady rzemieślnicze: piekarnie (21), krawiectwo (18), szewstwo (18), rzeźnictwo (17), kowalstwo (12) i fryzjerstwo (dziewięć)¹¹.

Wkrótce jednak w Polsce na dobre rozpętano „bitwę o handel” oraz rozpoczęto kolektywizację wsi. W ramach tych akcji przystąpiono do walki z prywatnymi właścicielami sklepów, a chłopów zmuszono do wstępowania do spółdzielni produkcyjnych. Zestawienie przedsiębiorstw, sklepów i warsztatów rzemieślniczych na terenie powiatu wschowskiego z lipca 1948 r. zawiera 221 pozycji. Przy wielu jest adnotacja o zarządzie państwowym¹².

Ważną instytucją finansową, utworzoną w powojennej Wschowie, był Bank Ludowy. Zgromadzenie założycielskie odbyło się w 12 maja 1947 r. w restauracji „Dom Polski”. Uczestniczyły w nim 22 osoby. W imieniu komitetu organizacyjnego zebranie prowadził Franciszek Wiśniewski. Postanowiono powołać Bank Ludowy Spółdzielnię z ograniczoną odpowiedzialnością we Wschowie. Miał on prowadzić działalność na terenie powiatu wschowskiego. Deklarację przystąpienia podpisało 11 osób. Na tym samym zebraniu, wybrano w głosowaniu jawnym, członków rady nadzorczej. 2 czerwca 1947 r. rada nadzorcza dokonała wyboru zarządu, do którego weszli: ks. Andrzej Kostka (złożył rezygnację 3 lutego 1949 r.), Zdzisław Skoracki i Marian Sławek. 30 czerwca 1947 r. Sąd Okręgowy w Lesznie dokonał rejestracji Banku Ludowego we Wschowie. W początkowym okresie bank miał tylko jednego pracownika etatowego, którym był Zdzisław Skoracki. W 1950 r. wschowski Bank Ludowy został przekształcony w Gminną Kasę Spółdzielczą¹³.

¹ MZW, *Kronika Cukrowni Wschowa*, MZW/B/1931.

² B. Ratajewska, *Kalendarium dziejów Wschowy*, op. cit., s. 56-57.

³ Wspomnienia Ludwika Kaczmarka, op. cit.

⁴ MZW, *Kronika Cukrowni Wschowa*, op. cit.

⁵ Wspomnienia Teresy Mieźowiec, op. cit., s. 400.

⁶ APZG, Okręgowy Urząd Likwidacyjny w Gorzowie Biuro Obwodowe we Wschowie, sygn. 2, s. 308-309.

⁷ APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny. Wojewódzki Oddział w Poznaniu, sygn. 3057, s. 1-28.

⁸ APP, Urząd Wojewódzki Poznański, 1945-1950, sygn. 2832, s. 1-17.

⁹ APL, Urząd Skarbowy w Lesznie, sygn. 26, s. 13 i 15.

¹⁰ Ibidem, sygn. 26, s. 19.

¹¹ Ibidem.

¹² APP, Urząd Wojewódzki Poznański, 1945-1950, sygn. 2831, s. 1-14.

¹³ B. Ratajewska, *Początki Banku Spółdzielczego we Wschowie*, „Ziemia Wschowska”, nr 15 (62), 22 sierpnia 2002, s. 9. W latach 1957-1962 bank funkcjonował pod nazwą Gminna Kasa Spółdzielcza, a od 1962 r. jako Bank Spółdzielczy.

ŚLUŻBA ZDROWIA

Dr Paweł Szymański, dyrektor Szpitala Powiatowego we Wschowie, 1947 r.
Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/IP/159.

Przez pierwsze miesiące po wkroczeniu do Wschowy Rosjan w 1945 r. miejscowy szpital oraz kilka innych obiektów użyteczności publicznej wykorzystywane były jako wojskowe szpitale polowe. Dopiero w maju, po zakończeniu działań wojennych, szpital został przejęty przez Powiatowy Oddział Polskiego Czerwonego Krzyża (PCK) i uruchomiony dla ludności cywilnej. Jak już wspomniałam we wcześniejszej części publikacji, oddział PCK odegrał w pierwszych miesiącach 1945 r. ważną rolę w zakresie zdrowia i zabezpieczenia socjalnego mieszkańców Wschowy. Jego organizacją w mieście zajął się Antoni Kurzawski, a w gronie pierwszych pracowników byli między innymi: Matylda Szymczakowska, Kazimiera Wachowiak oraz Marian Kubicki¹.

Po przekazaniu przez Rosjan w maju 1945 r. szpitala Polskiemu Czerwonemu Krzyżowi, Zarząd

Wojewódzki PCK w Poznaniu zaopatrzył go w podstawowy sprzęt medyczny i pierwszy zestaw narzędzi chirurgicznych, po likwidacji szpitala polowego na miejscu nie było bowiem żadnego wyposażenia. Już w czerwcu 1945 r. starosta Roman Jur podał, że stan sanitarny Wschowy i powiatu należy uznać za dobry. W szpitalu, który posiadał oddział ogólny i oddział chorób zakaźnych, pracowało trzech lekarzy. Czynna była także apteka, pracowało dwóch stomatologów².

Od maja 1945 r. wschowskim szpitalem zarządzali kolejno lekarze: Zbigniew Filar, Stanisław Cywiński, Leon Nowak, a od wiosny 1947 r. Paweł Szymański, który kierował tą placówką do 1968 r. W grupie pierwszych wschowskich lekarzy byli także: Balcerkowa, Lasota i Kondek³.

¹ D. Czwojdrak, *Szpital we Wschowie w latach 1945-2008*, [w:] *Dziedzictwo maltańskiego krzyża. 150 lat szpitala we Wschowie*, Wschowa 2008, s. 11.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, s. 12.

*Piełgniarki Szpitala Powiatowego we Wschowie. Stoją od lewej: Stryk, Szczęsna, Powalacz, 1946 r.
Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/IP/162.*

OŚWIATA

Dla dzieci i młodzieży ważną sprawą było umożliwienie kontynuowania edukacji, którą często musiano przerwać w okresie okupacji. Powrót do nauki był także w jakimś stopniu powrotem do normalności. Wschowa i teren powiatu wschowskiego należały do tych obszarów Ziemi Zachodniej, gdzie stosunkowo szybko utworzono polskie szkolnictwo, co miało związek z sąsiedztwem Wielkopolski. Kuratorium Okręgu Szkolnego w Poznaniu skierowało tutaj dwóch nauczycieli: Feliksa Tworzydłę i Romana Knasiewicza¹, polecając im zorganizowanie szkolnictwa podstawowego.

Większość budynków szkolnych zajmowały wówczas stacjonujące we Wschowie oddziały armii radzieckiej. Na pierwszą szkołę przeznaczono obiekt dawnego Seminarium Nauczycielskiego (obecnie I Zespół Szkół im. Stanisława Staszica). Zapisy dzieci przeprowadzono w dniach 12-14 maja 1945 r. Dzień później, 15 maja, rozpoczęły się zajęcia szkolne. Naukę rozpoczęło 160 dzieci, ale ich liczba systematycznie wzrastała; gdy rozpoczynano nowy rok szkolny 1 września 1945 r., to liczba zapisanych uczniów wynosiła już 293. Szkoła otrzymała nazwę: Publiczna Szkoła Powszechna we Wschowie. Jej pierwszym kierownikiem został Roman Knasiewicz. W skład grona pedagogicznego weszli też: Maria Chódówna, Jadwiga Michalewicz, Gerarda Tomaszewicz, Stanisława Rodziewicz i Stanisława Tworzydło². W pierwszych dniach czerwca 1945 r., po wyjściu Rosjan z budynku szkolnego przy ul. Wolsztyńskiej, przeniesiono tam szkołę. Pierwszy rok szkolny zakończył się 31 lipca 1945 r. Po krótkich wakacjach, zajęcia szkolne rozpoczęto ponownie 1 września. 1 listopada 1945 r. dotychczasową szkołę podzielono na dwie, mieszczące się w tym samym budynku obecnej Szkoły Podstawowej nr 2.

Szkoła Powszechna nr 1, pod kierownictwem Romana Knasiewicza, była przeznaczona dla uczniów w wieku szkolnym. Druga szkoła skupiała dzieci starsze, które w okresie okupacji nie kontynuowały nauki³. Jej kierownikiem został Franciszek Mazurkiewicz⁴. W maju i w czerwcu 1945 r. uruchomiono także szkoły wiejskie, między innymi w: Dębowej Łęce (kierownik Władysław Wiśniowski), Przyczynie Górnej (kierownik Tadeusz Gajewski), Łysinach (kierownik Wanda Krębuszewska), Siedlnicy (kierownik Marian Rycomber) i Tylewiczach (kierownik Kazimiera Kieszowska)⁵.

Nauka w pierwszym okresie odbywała się w bardzo trudnych warunkach. Większość budynków szkolnych wymagała remontów, brakowało podręczników i innych pomocy naukowych. W porządkowaniu obiektów szkolnych uczestniczyli nauczyciele, uczniowie i ich rodzice. Trzeba także zaznaczyć, że znaczna część pierwszych księgozbiorów bibliotek szkolnych pochodziła z darów.

Mimo wspomnianych trudności organizacja sieci szkolnej na terenie powiatu wschowskiego przebiegała sprawnie. Świadczy o tym chociażby opinia inspektora poznańskiego kuratorium Wiesława Sautera, który w październiku 1945 r. przeprowadzał wizytację szkół w powiecie:

Z szesnastu szkół czynnych przed wojną nie uruchomiono tylko jednej. Pracowało już 40 nauczycieli, a uczęszczało do szkół z górą półtora tysiąca dzieci. Sąsiadujący powiat leszczyński i tamtejsze władze szkolne objęły patronat nad oddaloną o 20 minut jazdy koleją Wschową i kierowały tam wartościowych nauczycieli. Administracja pracowała energicznie, architekt powiatowy Bachorz zdobył znaczne kredyty (52.000 zł) na odbudowę i renowację szkół, jednym słowem sytuacja była dobra⁶.

W sporządzonym 6 listopada 1947 r. wykazie szkół powszechnych czynnych na terenie powiatu wschowskiego w roku szkolnym 1947/1948 wymieniono 16 szkół. Pracowało w nich 59 nauczycieli, a liczba uczniów wynosiła 2405. We Wschowie działały dwie szkoły powszechne; mieściły się w obecnym budynku Szkoły Podstawowej nr 2 przy ul. Wolsztyńskiej. Zarówno przy szkole nr 1 jak i szkole nr 2 wpisano liczbę 12 nauczycieli. Do szkół tych chodziło 885 uczniów (407 do szkoły nr 1 i 478 do szkoły nr 2)⁷.

W 1945 r. uruchomiono we Wschowie szkołę średnią. Jej zorganizowaniem, z ramienia Kuratorium Okręgu Szkolnego w Poznaniu, zajmował się od czerwca 1945 r. Józef Wybieralski; on też został jej pierwszym dyrektorem. Zajęcia szkolne rozpoczęły się we wrześniu 1945 r., w budynku szkoły powszechnej przy ul. Wolsztyńskiej. Eugeniusz Dzieścielewski podaje, że w dniu rozpoczęcia nauki liczba uczniów nie przekraczała 40, a po kilku tygodniach wzrosła do 120. Szkoła otrzymała nazwę: Gimnazjum i Liceum im. Królowej Jadwigi i Jagiełły we Wschowie⁸. W protokole zebrania nauczycieli gimnazjum z 19 września 1945 r. jest informacja o liczbie uczniów: klasa I – 28 osób

Nauczyciele i absolwenci Publicznej Średniej Szkoły Zawodowej, Wschowa, czerwiec 1949 r.
E. Dzieścielewski, 50 lat Zespołu Szkół Zawodowych we Wschowie, Wschowa 1996, s. 6.

złożyło egzamin, 14 miało jeszcze składać), klasa II – 40 osób złożyło egzamin, a cztery miały jeszcze składać, klasa III – przyjęto 13 osób, do klasy IV zgłosiło się sześć osób. W protokole znajduje się także wykaz pierwszych nauczycieli: Józef Wybieralski (dyrektor), o. Adam Cichoń, Tadeusz Czajkowski, Antonina Rybczyńska, o. Tytus Semkło i Stanisława Tworzydło⁹. W 1946 r. szkoła przeniosła się do przedwojennego budynku wschowskiego gimnazjum przy obecnej ul. Jana Matejki 1.

W 1948 r. dotychczasowe Gimnazjum i Liceum przemianowano na Szkołę Ogólnokształcącą Stopnia Licealnego¹⁰. W następnym roku nastąpiła zmiana dyrektora. Od 1 kwietnia 1949 r. Józef Wybieralski został przeniesiony do Kościana, a dyrektorem szkoły we Wschowie został historyk Władysław Krzak¹¹. Położył on ogromne zasługi dla rozwoju wschowskiego liceum, którym kierował do 1969 r. Przez swoich uczniów wspominany jest jako świetny pedagog i wychowawca. Nieocenione zasługi dla popularyzacji wśród uczniów sportu oddał Kazimierz Marczewski, nauczyciel wychowania fizycznego i długoletni wicedyrektor szkoły. Założone w początkach roku szkolnego 1947/1948 Szkolne Koło Sportowe „Sparta” szczególnie osiągnięcia miało w koszykówce.

Organizacją szkolnictwa zawodowego w powojennej Wschowie zajmował się, skierowany tutaj przez Kuratorium Okręgu Szkolnego w Poznaniu, Henryk

Woźniak. 16 września 1946 r. w budynku dawnego Seminarium Nauczycielskiego przy ul. Tadeusza Kościuszki (obecnie I Zespół Szkół im. Stanisława Staszica) rozpoczęła działalność Publiczna Szkoła Doksztalająca Zawodowa. Naukę rozpoczęło w niej 52 uczniów. W skład pierwszego grona pedagogicznego wchodził: Henryk Woźniak (dyrektor), Kazimierz Werbiński, Marian Bąkowski i o. Tytus Semkło¹².

Już we wrześniu 1947 r. nastąpiła pierwsza zmiana nazwy szkoły na Publiczną Średnią Szkołę Zawodową¹³. Liczba uczniów szybko wzrastała. W roku szkolnym 1947/1948 naukę rozpoczęło 223 uczniów w ośmiu oddziałach¹⁴.

Już podczas pierwszej wizytacji szkoły, przeprowadzonej 16 listopada 1946 r. przez Józefa Mizgalskiego, zapadła decyzja o utworzeniu własnych warsztatów szkolnych. Na ich potrzeby zagospodarowano część pomieszczeń szkolnych. Dzięki staraniom dyrektora Henryka Woźniaka w 1948 r. przyznano szkole obiekty koszarowe (na obecnym pl. Kosynierów), gdzie urządzono warsztaty¹⁵.

4 września 1948 r. dyrektor Henryk Woźniak napisał do Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego prośbę o zwolnienie go z funkcji dyrektora Publicznej Średniej Szkoły Zawodowej, z uwagi na duże obciążenie pracami związanymi z organizacją we Wschowie Państwowej Centrali Wyszkołeni Zawodowego. Kuratorium przychyliło się do jego

prośby¹⁶. Z dniem 1 października 1948 r. nowym dyrektorem szkoły został Roman Mulczyński¹⁷.

W 1949 r. w Publicznej Średniej Szkole Zawodowej we Wschowie naukę pobierało 291 uczniów, w tym tylko dwie dziewczyny. Szkoła zatrudniała 12 nauczycieli (ośmiu własnych i czterech dochodzących). Zorganizowano klasy o następujących specjalizacjach: mechaniczna, elektryczna, odzieżowa i ogólnozawodowa¹⁸.

Jak już wcześniej wspominałam, z raportów Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wschowie wynika, że w pierwszych latach powojennych nauczyciele pracujący na terenie powiatu wschowskiego byli niechętnie ustosunkowani do zmian politycznych zachodzących w Polsce. Nie angażowali się także w działalność partyjną. Według danych z maja 1948 r. tylko czterech nauczycieli było członkami Polskiej Partii Robotniczej. Z lipca tego roku pochodzi natomiast informacja, że 11 nauczycieli jest członkami Polskiej Partii Socjalistycznej, a wszyscy wstąpili do niej w 1947 r.¹⁹

Przy szkołach utworzono też pierwsze organizacje młodzieżowe, a przede wszystkim harcerstwo. Wschowa podlegała w pierwszym okresie Komendzie Hufca w Lesznie (komenda we Wschowie rozpoczęła działalność w 1950 r.). W rozbudowę harcerstwa zaangażowała się Irena Handke, która została pełnomocnikiem Komendy Hufca w Lesznie na teren powiatu wschowskiego. Pierwsze drużyny założono przy Szkołach Powszechnych nr 1 i 2: żeńską im. Marii Konopnickiej i męską im. Kazimierza Wielkiego. Organizowano obozy i biwaki w Lginiu, w lesie koło „Buczyny” oraz w Osłoninie. Nieco później przy wschowskim gimnazjum utworzono drużynę żeńską im. Królowej Jadwigi. Po powstaniu w 1948 r. Związku Młodzieży Polskiej (ZMP) w coraz większym stopniu harcerstwo traciło swoją samodzielność. W 1950 r. zostało podporządkowane ZMP; utworzono wówczas Organizację Harcerską Związku Młodzieży Polskiej. Część instruktorów i harcerzy zrezygnowała z działalności w harcerstwie. Drużynowych i przybocznych zastąpiono młodzieżowymi przewodnikami ZMP. Odbudowa ruchu harcerskiego nastąpiła po 1956 r.²⁰

¹ Roman Knasiewicz urodził się 14 lutego 1911 r. w Berlinie. W 1919 r. jego rodzina wyjechała do Polski i osiedliła się w Lesznie. W 1930 r. Roman Knasiewicz ukończył leszczyńskie Seminarium Nauczycielskie i podjął pracę w charakterze nauczyciela na Śląsku. W czasie okupacji pracował jako robotnik w Sędziszowie Małopolskim. 1 maja 1945 r. podjął pracę we Wschowie i zajął się organizacją szkoły powszechnej. Został kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej nr 1 we Wschowie i pełnił tę funkcję do końca 1949 r. 31 grudnia 1949 r. został aresztowany za wrogie wypowiedzi przeciwko władzy. Na podstawie wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Poznaniu został skazany na cztery lata więzienia i dwa lata pozbawienia praw obywatelskich. Zwolniony został z więzienia w Potulicach 10 marca 1953 r. Na podstawie teczki sprawy Romana Knasiewicza, IPN O. Poznań, Sr 130/50.

² W. Pawlak, Oświata wschowska po wojnie, „Ziemia Wschowska”, nr 6 (53), 28 marca 2002, s. 11.

³ Ibidem.

⁴ Franciszek Mazurkiewicz urodził się 23 września 1902 r. w miejscowości Bełz, powiat Sokal, województwo lwowskie.

⁵ W. Pawlak, op. cit., s. 11.

⁶ E. Dzieścielewski, *Wschowa i Ziemia Wschowska ...*, op. cit., s. 216.

⁷ APL, Inspektorat Szkolny w Lesznie, 1945-1950, sygn. 17, s. 12.

⁸ E. Dzieścielewski, *Monografia Liceum Ogólnokształcącego im. Tomasza Zana we Wschowie za lata 1945-1985*, Wschowa 1985, s. 1-2.

⁹ APL, Liceum Ogólnokształcące im. Tomasza Zana we Wschowie, sygn. 51.

¹⁰ E. Dzieścielewski, *Monografia Liceum ...*, op. cit., s. 2.

¹¹ Ibidem. Władysław Krzak urodził się w 1901 r. W okresie okupacji niemieckiej był zaangażowany w tajne nauczanie w Krotoszynie. Tam też w latach 1945-1949 był dyrektorem Liceum Ogólnokształcącego im. Hugo Kołłątaja. Na podstawie: Dokumenty okupacyjne Władysława Krzaka, <http://www.biblioteka.muzeum.krotoszyn.pl>, dostęp: 24.04.2015.

¹² E. Dzieścielewski, *50 lat Zespołu Szkół Zawodowych we Wschowie*, Wschowa 1996, s. 4.

¹³ K. Lutowski, *Jubileusz wschowskiej „zawodówki”. Pół wieku tradycji szkolnictwa zawodowego we Wschowie*, „Słowo Ziemi Wschowskiej”, nr 7/95, 8 grudnia 1995, s. 5.

¹⁴ E. Dzieścielewski, *50 lat Zespołu Szkół Zawodowych ...*, op. cit., s. 5.

¹⁵ Ibidem, s. 31-32.

¹⁶ APZG, Inspektorat Szkolny w Lesznie, sygn. 3, s. 20 i 22.

¹⁷ Roman Bernard Mulczyński urodził się 23 lipca 1910 r. w Poniecu, powiat Gostyń. We wrześniu 1939 r. dostał się do niewoli i do kwietnia 1945 r. przebywał w różnych obozach jenieckich. Później wyjechał do Włoch, a stamtąd do Anglii. W czerwcu 1947 r. wrócił do Polski. Przed objęciem funkcji dyrektora szkoły we Wschowie, pełnił funkcję wicedyrektora Publicznej Średniej Szkoły Zawodowej w Poznaniu. Na podstawie akt kombatanckich Romana Mulczyńskiego, APL, Związek Bojowników o Wolność i Demokrację w Lesznie, poz. 7162 spisu.

¹⁸ APZG, Inspektorat Szkolny w Lesznie, sygn. 3, s. 1-2.

¹⁹ APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 41, s. 117-118.

²⁰ Historia Hufca, <http://wschowa.zhp.pl/index.php/historia-hufca-wschowa>, dostęp: 27.04.2015.

KOŚCIÓŁ KATOLICKI

Rok 1945 przyniósł zasadnicze zmiany w strukturze wyznaniowej ludności Wschowy. Wraz z opuszczeniem miasta przez ludność niemiecką zakończyła działalność gmina ewangelicka. Nowi mieszkańcy w zdecydowanej większości byli katolikami. Przynależność do kościoła rzymskokatolickiego była ważnym czynnikiem integrującym powojennych mieszkańców Wschowy, którzy przybyli tutaj z różnych stron Polski.

Parafia rzymskokatolicka we Wschowie w 1945 r. weszła w skład, utworzonej dla części Ziemi Zachodnich, Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej z siedzibą w Gorzowie Wielkopolskim.

Przez pierwsze miesiące 1945 r. parafia nie miała proboszcza. Z posługą duszpasterską do Wschowy przyjeżdżał raz w tygodniu ksiądz z Leszna¹. Pierwsza msza święta została odprawiona w kościele farnym 6 maja 1945 r. przez ks. Wojciecha Gröhna (Grühna)².

Z relacji s. Iwony (Marii Król) wiadomo, że stacjonujący we Wschowie żołnierze radzieccy dokonali zniszczeń w kościele farnym, między innymi uszkodzili ołtarze i tabernakulum:

Tabernakulum wydarte z ołtarza stało oparte o jego stopnie. Na szczęście nie potrafili otworzyć drzwiczek, więc Najświętszy Sakrament pozostał wewnątrz nie naruszony. Figurom serafinów, adorujących na ołtarzu Pana Jezusa, poobcinali skrzydła (były złoczone, więc przypuszczali, że są złote). Z porozbijanych stopni ołtarza zerwali dywany. W zakrystii stała ogniotrwała szafa, w której znajdowały się: kielichy, relikwiarz i srebrny krzyż. W szafie wycięli ścianę i opróżnili jej zawartość. Połamane naczynia leżały obok. Brakowało jednego kielicha³.

Siostra Iwona wspominała także o znalezieniu w kościele bomby zegarowej, którą własnoręcznie wyniosła w bezpieczne miejsce. W nocy bomba eksplodowała, nie czyniąc żadnych szkód. Siostra Iwona udawała się często do sąsiednich parafii (Siedlnica, Dębowa Łęka, Osowa Sień, Konradowo), aby ratować sprzęt i szaty liturgiczne przed kradzieżą i profanacją⁴.

Pierwszym powojennym administratorem parafii wschowskiej został w lipcu 1945 r. ks. Adam Cichoń⁵. Sytuacja Kościoła powoli się stabilizowała. 9 września 1945 r. dzieci z parafii przystąpiły do I komunii świętej⁶. Ks. Adam Cichoń uczył także we wschowskim gimnazjum i liceum. Przebywał we Wschowie do grudnia 1946 r.

Z dniem 8 grudnia 1946 r. obowiązki proboszcza przejął ks. Andrzej Kostka⁷. Był on nieprzeciętnym człowiekiem i kapłanem. Położył wielkie zasługi dla budowania podstaw polskiego życia w powojennej Wschowie. Ks. Andrzej Kostka był między innymi współzałożycielem Banku Ludowego (wchodził w skład pierwszego zarządu) i w znacznym stopniu przyczynił się do otwarcia w mieście księgarni. Życliwą opieką otoczył Cech Rzemiosł Różnych. Dzięki jego staraniom remontowano kościół farny; przeznaczał na ten cel również fundusze własne. Z uwagi na to, że liczną grupę nowych mieszkańców Wschowy stanowili Kresowianie, z myślą o nich zbudowano w kościele farnym ołtarz Matki Boskiej Ostrobramskiej, uroczystie poświęcony 2 lutego 1948 r. Na terenie parafii postawiono dwie figury: Najświętszego Serca Pana Jezusa w Przyczynie Dolnej (poświęcona 31 października 1948 r.) oraz Matki Bożej w Przyczynie Górnej (poświęcona 8 grudnia 1948 r.). Z relacji ks. Andrzeja Kostki wynika, że szczególnie uroczyste dokonano poświęcenia figury w Przyczynie Górnej: w zorganizowanej wówczas procesji wzięły udział wszystkie bractwa kościelne ze sztandarami oraz ogromna liczba wiernych⁸.

Niezmiernie ważnym elementem życia wspólnoty parafialnej było zorganizowanie wiernych wokół stowarzyszeń i organizacji kościelnych. Jeszcze w 1945 r. gwardian wschowskiego klasztoru o. Tytus Semkło założył Sodalicję Mariańską Żeńską, a później także Męską. Ceremonia przyjęcia pierwszych kandydatek do Sodalicji Żeńskiej odbyła się 8 grudnia 1945 r. w kościele klasztornym. W klasztorze młodzież urzędowała między innymi przedstawienia teatralne. Od marca 1946 r. działał Parafialny Oddział Caritasu, którego zadaniem było niesienie pomocy najuboższym. W tym samym roku zorganizowano chór kościelny i Żywy Różaniec. W 1947 r. działały już: Trzeci Zakon, Bractwo Różańcowe oraz Sodalicja Mariańska Męska i Żeńska. 6 czerwca 1948 r. założono Bractwo Straży Honorowej Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Rok 1948 zakończył okres w miarę poprawnych stosunków między państwem, a Kościołem w Polsce. Od 1949 r. zaczęło się wyraźne ograniczanie wpływów Kościoła katolickiego na życie publiczne oraz dyskryminowanie osób wierzących przy ubieganiu się o stanowiska w administracji, kulturze, oświacie i gospodarce. Znalazło to swój wyraz między innymi w likwidacji organizacji katolickich, zniesieniu

nauki religii w szkołach, a także w pozbawieniu Kościoła wpływu na działalność charytatywną. Z dniem 4 listopada 1949 r. władze państwowe zakazały działalności stowarzyszeń religijnych, w tym również chórów. Ks. proboszcz Andrzej Kostka przekazał tę decyzję wiernym 3 listopada tego roku:

Ogłaszam przeto, że na terenie mojej parafii żadnych stowarzyszeń religijnych nie ma⁹.

Stowarzyszeniom pozwolono na wznowienie działalności po 1956 r.

Różnorodne dane statystyczne za lata 1945-1947 znajdują się w sprawozdaniu duszpasterskim parafii katolickiej we Wschowie, sporządzonym przez proboszcza ks. Andrzeja Kostkę z datą 4 kwietnia 1948 r.¹⁰

Rodzaj informacji	XII 1945	XII 1946	XII 1947
Katolicy narodowości polskiej	2900	4900	5500
Katolicy narodowości niemieckiej	100	100	50
Protestanci narodowości polskiej	4	4	4
Protestanci narodowości niemieckiej	2	2	2
Prawosławni	20	18	10
Świadkowie Jehowy	5	6	8
Kapłani świeccy	-	2	2
Zakonnicy	2	3	3
Siostry zakonne narodowości polskiej	8	13	16
Siostry zakonne narodowości niemieckiej	4	1	1
Udzielone chrzty	100	202	225
Udzielone bierzmowania	-	930	-
Udzielone śluby	39	92	64
Dzieci przystępujące do I Komunii Świętej	58	48	125
Osoby zmarłe	55	92	59

Z czerwca 1949 r. pochodzi zestawienie szkół, ochronek i przedszkoli kościelnych znajdujących się na terenie powiatu wschowskiego. Wymieniono następujące placówki: Małe Seminarium Duchowne we Wschowie (pl. Farny 3), przedszkole (ul. Zakonna 14, prowadzone przez siostry elżbietanki), ochronkę (Społeczny Dom Dziecka prowadzony przez siostry elżbietanki w budynku na pl. św. Jana 2)¹¹.

Z października 1949 r. pochodzą natomiast dane o liczbie wiernych, istniejących stowarzyszeniach kościelnych i posiadanych przez parafię budynkach. Parafia katolicka we Wschowie liczyła wówczas 5761 wiernych. Z organizacji kościelnych istniało tylko Koło Żywego Różańca dla starszych kobiet. Nie było żadnych organizacji młodzieżowych. Z obiektów będących własnością parafii we Wschowie wymieniono: kościół farny i plebanię na pl. Farnym, sierociniec na pl. św. Jana oraz dom na ul. Królowej Jadwigi 6 (użytkowany przez lokatorów)¹².

W 1945 r. do Wschowy powrócili zakonnicy. Ojcowie franciszkanie są spadkobiercami mającego we Wschowie duże tradycje zakonu bernardynów. Już w maju 1945 r. klasztorem i kościołem zainteresowały się władze zakonne Prowincji Śląsko-Wielkopolskiej z siedzibą w Panewnikach koło Katowic. Do Wschowy przyjechał o. Romuald Warzecha, przełożony klasztoru we Wronkach, który podjął starania o rewindykację kościoła i klasztoru¹³. Zakon uzyskał poparcie pierwszego powojennego starosty wschowskiego Romana Jura. Stan techniczny kościoła wzbudził niepokój, a jego remont wymagał ogromnych nakładów finansowych. 27 sierpnia 1945 r. władze zakonne mianowały pierwszego w powojennej historii przełożonego klasztoru we Wschowie. Został nim o. Tytus Semkło, dotychczasowy gwardian klasztoru w Osiecznej¹⁴. Ważnym wydarzeniem dla społeczności katolickiej we Wschowie była pierwsza msza święta w kościele św. Józefa, którą odprawiono 23 września 1945 r. Wzięli w niej udział przedstawiciele lokalnych władz państwowych i samorządowych oraz licznie zgromadzeni wierni¹⁵. Jeszcze w 1945 r. gwardian wschowskiego klasztoru o. Tytus Semkło założył III Zakon i Sodaliję Mariańską¹⁶. Oprócz tego do lutego 1949 r. zarządzał parafią w Osowej Sieni. Ponadto, na prośbę władz szkolnych, uczył we wschowskim gimnazjum i liceum łaciny i religii oraz religii w szkole zawodowej we Wschowie i podstawowej w Osowej Sieni¹⁷.

Na pl. św. Jana 1 znajduje się dom zakonny Zgromadzenia Sióstr Świętej Elżbiety, które założyły swoją siedzibę we Wschowie w 1868 r. Na początku 1945 r. w domu zakonnym przebywało pięć sióstr (trzy Polki i dwie Niemki)¹⁸. Wśród nich była wspomniana już s. Iwona, którą z wdzięcznością zapamiętało wielu mieszkańców miasta. W pierwszych latach powojennych siostry prowadziły Społeczny Dom Dziecka.

Nowym zgromadzeniem zakonnym w powojennej Wschowie jest Zgromadzenie Córek Maryi

Powitanie ks. Edmunda Nowickiego, administratora apostolskiego w Gorzowie Wielkopolskim, na rogatkach Wschowy, 1946 r. Zdjęcie udostępnione przez Zdzisława Rygusika.

Wspomożycielki (siostry salezjanki). Siostry te przybyły do Wschowy w 1946 r. z Laurowa na Wileńszczyźnie, gdzie prowadziły Zakład Anioła Stróża. W październiku 1945 r. wraz z wychowankami ewakuowały się do Polski. Początkowo zostały osiedlone w pałacu Mielżyńskich w Pawłowicach, gdzie prowadziły Dom Dziecka dla ponad 200 sierot. W grudniu 1946 r. Dom Dziecka został przeniesiony do Wschowy, gdzie zajął dwa budynki: przy ul. Władysława Reymonta 2 i Tadeusza Kościuszki 25. Siostronom zlecono opiekę nad młodszymi dziećmi. 1 sierpnia 1947 r. zgromadzeniu przyznano dom przy ul. Ignacego Daszyńskiego 47. Obiekt był w 60 % zniszczony i wymagał remontu. Do 1951 r. siostry prowadziły własny dom dziecka. W tym właśnie roku odebrano im wszystkie dzieci i przekazano do Państwowych Domów Dziecka we Wschowie, Zielonej Górze i Żaganiu. Po jakimś czasie siostry salezjanki zaczęły opiekować się dziećmi ze wschowskich rodzin, co dało początek prowadzonemu do dzisiaj przedszkolu¹⁹.

W 1946 r. założono we Wschowie Internat Biskupi, który miał służyć młodzieży pobierającej naukę we wschowskim gimnazjum i liceum. Miejska Rada Narodowa we Wschowie zgodziła się udostępnić na ten cel budynek dawnej misji

jezuickiej przy pl. Farnym 3. Kościół otrzymał powyższy obiekt w dzierżawę na 99 lat²⁰. Budynek był zaniedbany i wymagał remontu. Jeszcze przed rozpoczęciem roku szkolnego 1 września 1946 r. proboszcz ks. Cichoń doprowadził go do stanu, w którym mógł być użytkowany. 1 września 1946 r. przyjechał do Wschowy ks. Administrator Edmund Nowicki. Udzielił wówczas bierzmowania 930 wiernym oraz poświęcił Internat Biskupi²¹. Prefektem Internatu Biskupiego we Wschowie został ks. Andrzej Bardecki²², który uczył także religii i filozofii w miejscowym gimnazjum i liceum. 18 sierpnia 1948 r. władze kościelne przekształciły Internat Biskupi we Wschowie w Małe [Niższe] Seminarium Duchowne²³. Ks. Andrzej Bardecki objął w nim funkcję dyrektora. W 1949 r. nastąpiła zmiana na stanowisku dyrektora. Ks. Bardecki wyjechał ze Wschowy, a jego miejsce w seminarium zajął ks. Eugeniusz Hlibowicki. W lutym 1950 r. ks. Eugeniusz Hlibowicki został odwołany. Nowym dyrektorem został ks. Teodor Jankowski, dotychczasowy pierwszy wikariusz przy katedrze gorzowskiej²⁴.

Mniejsze [Niższe] Seminarium Duchowne we Wschowie działało do lata 1956 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej we Wschowie powiadomiło w sierpniu parafię, że z dniem 31 sierpnia 1956 r.

nastąpi rozwiązanie umowy dzierżawnej, a opróżniony budynek należy przekazać Miejskiej Radzie

Narodowej²⁵. Obiektu nie udało się utrzymać dla potrzeb kościelnych.

¹ Wspomnienia s. Iwony, op. cit., s.12.

² Ks. A. Kostka, *Kronika. Wschowa*, [w:] *Zarządzenia Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej*, nr 7-8, 1950, s. 230.

³ Wspomnienia s. Iwony, op. cit., s. 9.

⁴ Ibidem, s. 8 i 10-12. Także: J. Pawłowska, *O siostrze Iwone wspomnień kilka*, „Słowo Ziemi Wschowskiej”, nr 1/95, 15 września 1995, s. 8.

⁵ Ks. Adam Cichoń urodził się 2 października 1912 r. w Jarocinie. Uczył się między innymi w Kolegium oo. Franciszkanów w Kobylinie. Pracował w miejscowym nadleśnictwie. Ostatecznie postanowił wstąpić do Zakonu św. Franciszka. Święcenia kapłańskie otrzymał 17 listopada 1940 r. 6 lipca 1945 r. został mianowany administratorem parafii we Wschowie, gdzie pracował do 7 grudnia 1946 r. Zmarł w Poznaniu w 1957 r. Na podstawie: R. Kufel, *Internat Biskupi i Małe Seminarium Duchowne we Wschowie (1946-1956)*, Zielona Góra 2012, s. 21-22.

⁶ Ogłoszenia parafialne, Parafia rzymskokatolicka pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa we Wschowie.

⁷ Ks. Andrzej Kostka urodził się 13 listopada 1907 r. w Brzozowie. W 1933 r. ukończył seminarium duchowne w Przemysłu. Przed wybuchem wojny był katechetą w gimnazjum kupieckim w Samborze i kapelanem wojskowym. Otrzymał stopień podpułkownika Wojska Polskiego. W okresie okupacji uczestniczył w konspiracyjnej działalności duszpasterskiej jako żołnierz Armii Krajowej. Organizował tajne nauczanie oraz pomoc dla ludności przymusowo wysiedlonej z Wielkopolski. Szczególnie zasłużył się w udzielaniu pomocy uciekinierom z obozów jenieckich. Po wojnie ks. Andrzejowi Kostce przyznano wysokie odznaczenia wojskowe, a wśród nich Krzyż Bojowej Zasługi Wojska Polskiego we Francji, francuski Krzyż Partyzancki i Medal generała Eisenhowera. Po II wojnie światowej był krótko w Tuchnie, a 7 grudnia 1946 r. przybył do Wschowy. Dzień później podczas mszy świętej przywitał się z nowymi parafianami. Był proboszczem parafii we Wschowie do lipca 1981 r. Zmarł 26 listopada 1985 r. we wschowskim szpitalu. Został pochowany w grobowcu rodzinnym w Rzeszowie. W 1990 r. Rada Miasta i Gminy we Wschowie nadała dotychczasowej ul. 1 Maja nazwę ks. Andrzeja Kostki. Na podstawie: R. Kufel, *Internat Biskupi i Małe Seminarium Duchowne we Wschowie (1946-1956)*, op. cit., s. 28; E. Dziecieliwski, *Wschowa i Ziemia Wschowska w literaturze*, op. cit., s. 286-289; *Andrzej Kostka (1907-1985). Ksiądz, żołnierz, patriota*. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Katolickie Stowarzyszenie Civitas Christiana Oddział we Wschowie, Wschowa 2014.

⁸ Ks. Andrzej Kostka, *Kronika. Wschowa*, [w:] *Zarządzenia Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej*, op. cit., s. 232.

⁹ Ogłoszenia parafialne, op. cit.

¹⁰ Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze, Akta Kurii Administracji Apostolskiej w Gorzowie z lat 1945-1972, sygn. 888 (Wschowa 1945-1954).

¹¹ APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 47, s. 109.

¹² APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 93, s. 441.

¹³ *Kronika klasztoru św. Józefa Zakonu Braci Mniejszych św. Franciszka we Wschowie (1808, 1945-1975)*, maszynopis, s. 3.

¹⁴ O. Tytus Semkło urodził się 21 sierpnia 1911 r. w Dormowie, powiat Międzybóże. W latach 1926-1928 był uczniem Niższego Seminarium Duchownego we Wronkach. Święcenia kapłańskie przyjął 26 września 1937 r. Skierowany został do klasztoru w Rybniku, gdzie był prefektem Niższego Seminarium Duchownego. Po II wojnie światowej został na krótko przełożonym w klasztorze w Osiecznej, skąd został skierowany do klasztoru we Wschowie. Był także proboszczem parafii w Osowej Sieni. Zmarł w 1999 r. Na podstawie: R. Kufel, *Internat Biskupi i Małe Seminarium Duchowne we Wschowie (1946-1956)*, op. cit., s. 60.

¹⁵ Chryzostom Fryc OFM, Alojzy Pańczak OFM, Lesław Szymborski OFM, *Wczoraj i dziś franciszkanów we Wschowie*, Wschowa 2000, s. 19.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Wspomnienia s. Iwony, op. cit. s. 8.

¹⁹ Dane na podstawie karty Domu Zgromadzenia, opracowanej w 1973 r. przez s. Jadwigę Kondratowicz (przechowywana w domu zakonnym ss. Salezjanek we Wschowie).

²⁰ R. Kufel, *Internat Biskupi i Małe Seminarium Duchowne we Wschowie (1946-1956)*, Zielona Góra 2012, s. 24.

²¹ Ibidem, s. 26-27.

²² Ks. Andrzej Bardecki urodził się 21 maja 1916 r. w Popieńce, powiat Ustrzyki Dolne. Uczęszczał do gimnazjum w Krzemieńcu i we Lwowie. Święcenia kapłańskie przyjął 18 czerwca 1939 r. we Lwowie. Był wikariuszem w Brodach. W czasie okupacji został wywieziony do Niemiec, gdzie zaangażował się w konspiracyjne duszpasterstwo. W latach 1944-1945 przebywał w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie. Po wojnie wrócił do Polski. Przed przyjazdem do Wschowy był administratorem parafii w Tucznie. Ze Wschowy wyjechał w 1949 r. Związał się z Krakowem, był wieloletnim asystentem kościelnym Tygodnika Powszechnego. Zmarł w 2001 r. Na podstawie: R. Kufel, op. cit., s. 58-59.

²³ R. Kufel, op. cit., s. 38.

²⁴ Ibidem, s. 62 i 65.

²⁵ Ibidem, s. 55.

DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNA I SPORTOWA

Jak już kilkakrotnie wspominałam, Wschowa w 1945 r. stała się prawdziwym tygłem językowym i kulturowym. Nowi mieszkańcy miasta i powiatu, pochodzący z różnych stron przedwojennej Polski, reprezentowali odmienne obyczaje i tradycje, a także język polski. Musiał upłynąć pewien czas, by powojenni wschowianie zasymilowali się, utworzyli lokalną wspólnotę i zainteresowali się przeszłością miasta, w którym przyszło im na nowo układać sobie życie. Ważnym czynnikiem integracyjnym był Kościół, gdyż nowi mieszkańcy Wschowy byli niemal w pełni wyznawcami katolicyzmu.

*Basen kąpielowy we Wschowie, 1947 r.
Muzeum Ziemi Wschowskiej, sygn. MZW/IP/72.*

Jesienią 1945 r. przy Starostwie Powiatowym we Wschowie rozpoczął działalność Referat Kultury i Sztuki, którego kierownikiem była Maria Hołowczyc. W sporządzonych przez nią sprawozdaniach, zachowanych w aktach Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego z lat 1945-1950, znajduje się wiele ciekawych informacji o podejmowanych inicjatywach kulturalnych, występach we Wschowie miejscowych i zapraszanych zespołów teatralnych oraz o działalności świetlic. Maria Hołowczyc starała się także ustalić los zbiorów wschowskiego muzeum. W sprawozdaniu miesięcznym z 9 października 1945 r. informowała, że ustalono, iż część eksponatów złożono w Wygnańczech. Stamtąd 95 z nich przekazano Instytutowi Zachodniemu w Lesznie¹. Znaczną część zbiorów pozostawionych

w Wygnańczech zniszczyli żołnierze radzieccy². W sprawozdaniu z 30 października 1946 r. Maria Hołowczyc pisała także o odnalezieniu w budynku bursy gimnazjalnej dodatkowych eksponatów z przedwojennego wschowskiego muzeum, które zostały zabezpieczone³.

Maria Hołowczyc informowała także o organizowaniu we Wschowie nauki gry na fortepianie. Pierwszymi uczącymi były Alicja Płazalska i Maria Kowalska⁴.

W sprawozdaniu za okres od 1 października do 31 grudnia 1948 r. starosta Stefan Gieremek informował, że we Wschowie działały dwie biblioteki publiczne posiadające łącznie 1814 tomów. Ponadto istniało dziewięć świetlic, które należały do: partii politycznych, Związku Młodzieży Polskiej, związków zawodowych, Ochotniczej Straży Pożarnej, Służby Polsce oraz wschowskiej cukrowni. Starosta informował także o amatorskich zespołach teatralnych, które działały przy Związku Samopomocy Chłopskiej, Państwowym Domu Młodzieży i przy Związku Młodzieży Polskiej⁵.

Wschowa w 1945 r. dysponowała kilkoma obiektami sportowymi, które stwarzały dobre warunki dla uprawiania sportu. Były to: basen kąpielowy, stadion z boiskiem piłkarskim i urządzeniami lekkoatletycznymi, dwie sale gimnastyczne przy szkołach (częściowo zniszczone i pozbawione sprzętu), kręgielnia i dwie strzelnice⁶.

Pierwszym klubem sportowym, zorganizowanym w mieście w 1945 r., był jednosekcyjny klub piłkarski „Odra”, który działał do 1947 r. przy cukrowni. Piłkarzami tego klubu byli między innymi: Kamiński, Sawaryński, Chudzicki, Kowalski, Lis, Kułakowski, Pawalkiewicz, Buczek i Jonak. Pierwszymi sędziami piłkarskimi byli: Mieczysław Jużak, Franciszek Dorsz i Mieczysław Rękał⁷.

Po rozwiązaniu klubu „Odra” przez krótki czas działały kolejno: GKS „Orzeł”, ZKS „Związkowiec” i „Syrena”⁸.

W pierwszych powojennych latach prężnie działał we Wschowie również klub motorowy „Unia”. Do grona jego założycieli należeli między innymi: Stankowski, Trybocki, Pawalkiewicz i Nowacki. Dużą popularnością cieszyły się rozgrywane w mieście zawody uliczne⁹.

15 maja 1950 r. powstał Związkowy Klub Sportowy „Ogniw”, którego pierwszym przewodniczącym został Józef Frątczak. W ramach klubu

Uczestnicy wyścigu motorowego we Wschowie, 1948 r.
Zdjęcie udostępnione przez Zdzisława Rygusika.

powołano osiem sekcji: lekkoatletyczną, siatkówki, koszykówki, piłki ręcznej, piłki nożnej, bokserską, tenisa stołowego i kręglarską. Najbardziej aktywna

była sekcja bokserska, której trenerem był Teodor Niedźwiedziński¹⁰.

¹ APP, Urząd Wojewódzki Poznański, 1945-1950, sygn. 983, s. 56.

² Ibidem, s. 53.

³ APP Poznań, Urząd Wojewódzki Poznański, 1945-1950, sygn. 986, s. 160.

⁴ Ibidem.

⁵ APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 47, s. 90-91.

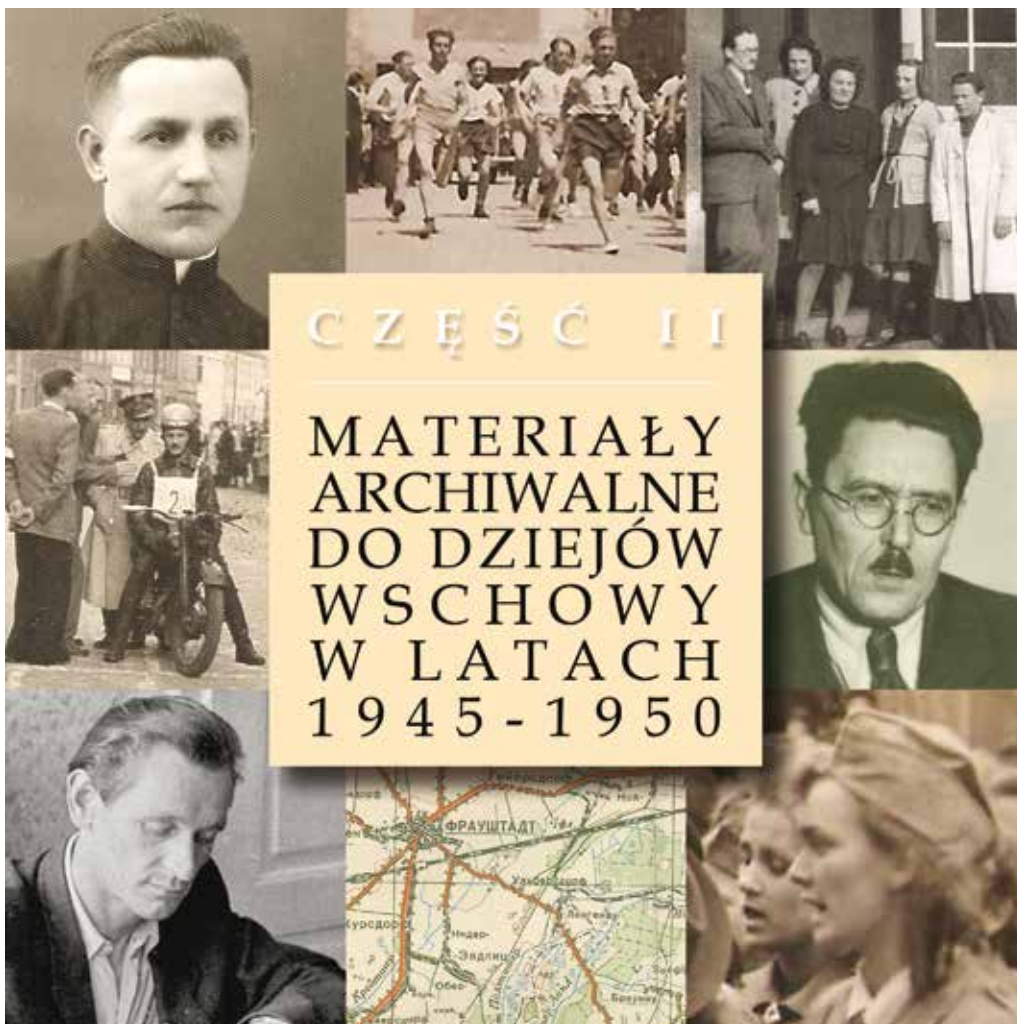
⁶ R. Wiśniewski, *Dzieje Szkolnego Klubu Sportowego „Sparta” przy Liceum Ogólnokształcącym we Wschowie w latach 1947-1972*, praca magisterska, Poznań 1976, s. 17.

⁷ J. F., *50-lecie Klubu Sportowego „Pogoń” Wschowa*, „Słowo Ziemi Wschowskiej”, nr 12, 27 czerwca 2003, s. 10.

⁸ Ibidem.

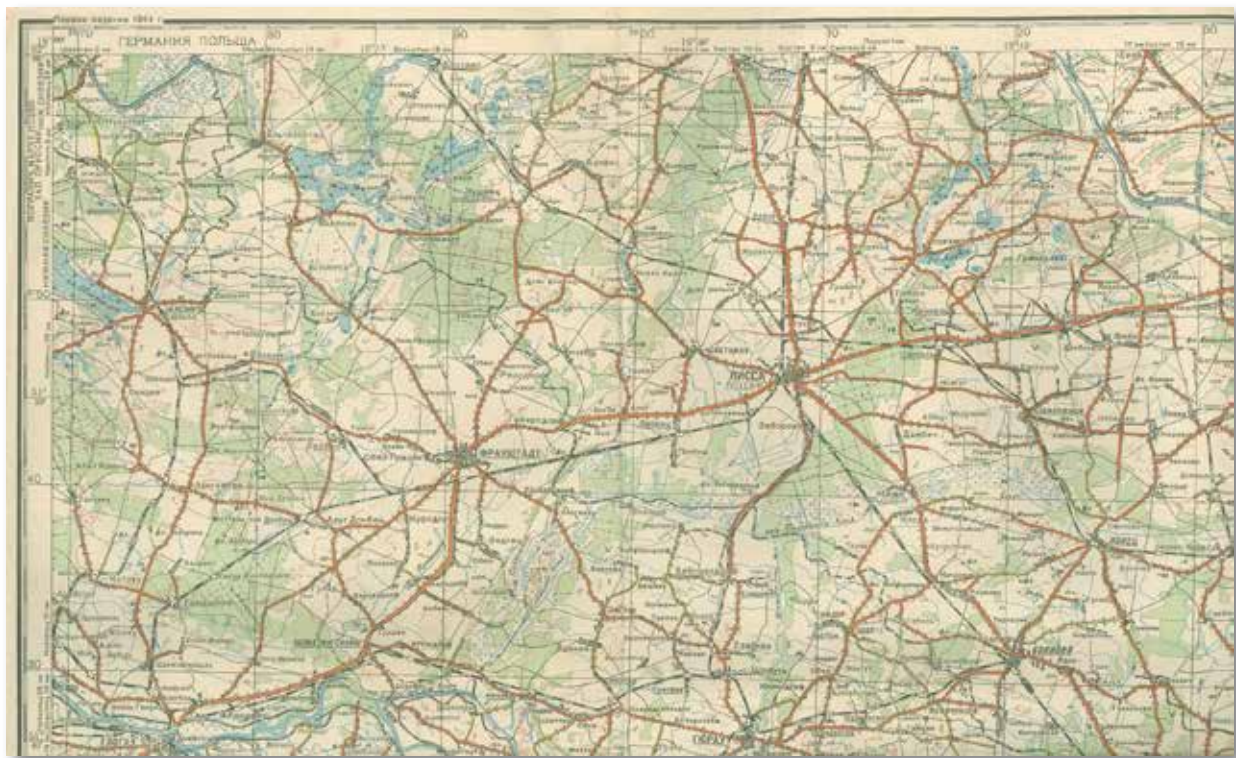
⁹ R. Wiśniewski, *Dzieje Szkolnego Klubu Sportowego „Sparta...”* op. cit., s. 19.

¹⁰ J. F., *50-lecie Klubu Sportowego „Pogoń”...*, op. cit., s. 10.

CZĘŚĆ II

MATERIAŁY
ARCHIWALNE
DO DZIEJÓW
WSCHOWY
W LATACH
1945-1950

Radziecka wojskowa mapa sztabowa – fragment z powiatem wschowskim, 1944 r.

Archiwum Państwowe w Lesznie (APL), Marek Kędzierski – spuścizna [oficer 69. Leszczyńskiego Pułku Przeciwlotniczego, regionalista, kustosz Izby Tradycji Garnizonu Leszno], poz. 33.

Oficerowie radzieckiej Komendantury Wojennej Wschowy. Z lewej strony kpt. Miszyn – zastępca komendanta do spraw gospodarczych, 1945 r.

Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie (MZW), kopia w zbiorach.

Pomnik wdzięczności żołnierzom radzieckim, odsłonięty we Wschowie 9 maja 1945 r. przy ul. Kazimierza Wielkiego, powstały na bazie niemieckiego pomnika ku czci żołnierzy biorących udział w wojnie z Francją w 1870 r. MZW, kopia w zbiorach.

AN 10000-1337148.

Wykaz cmentarzy dla wojska radzieckiego na terenie powiatu wschowskiego.

№	Nazwa cmentarza	Adres	Wzrost	Wiek	Wzrost	Wiek	Wzrost	Wiek	Wzrost	Wiek
17.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
18.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
19.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
20.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
21.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
22.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
23.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
24.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
25.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
26.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
27.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
28.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
29.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
30.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
31.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
32.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
33.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
34.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
35.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
36.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
37.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
38.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
39.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13
40.	Wschowa	ul. Kazimierza Wielkiego	1943	13	13	13	13	13	13	13

Wschowa, dnia 1 września 1946 r.
 1-9. Państwowe Biuro K. W.
 ul. Wolności 10

(Gieruch)

Wykaz cmentarzy żołnierzy radzieckich na terenie powiatu wschowskiego, Wschowa, wrzesień 1946 r. Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Starostwo Powiatowe we Wschowie, 1945-1950, sygn. 35.

Схема
расположения красноармейского кладбища №1
г. Францштадт

13

Список
похороненных на кладбище №1.

№ пог.	№ пог. по плану	Звание	Фамилия, имя, отчество похороненного	год рождения	Когда похоронен	Примечания
1	1	Красноар.	Петранюк Трохифий Павлович	1897	7.02.45.	убит
	2.	—	Бекитов Элимир Иванович	1925	7.02.45.	убит
2	3.	—	Зонюк Степан Сидорович	—	11.02.45.	убит
	4.	—	Рыбалук Степан Иванович	1907	11.02.45	убит
3.	5	—	Зинковский Илья В.	—	15.02.45	убит
4.	6.	Серий	Вологович Анатолий Родионович	1919	16.02.45	убит
	7.	Красноар.	Николаенко Федор Евгорович	1900	16.02.45.	убит
5.	8.	—	Балзанов Семен Кириллович	1900	22.02.45.	убит.
6.			Неизвестный			
7.			Неизвестный			
8			Неизвестный			
9			Неизвестный			
10			Неизвестный			

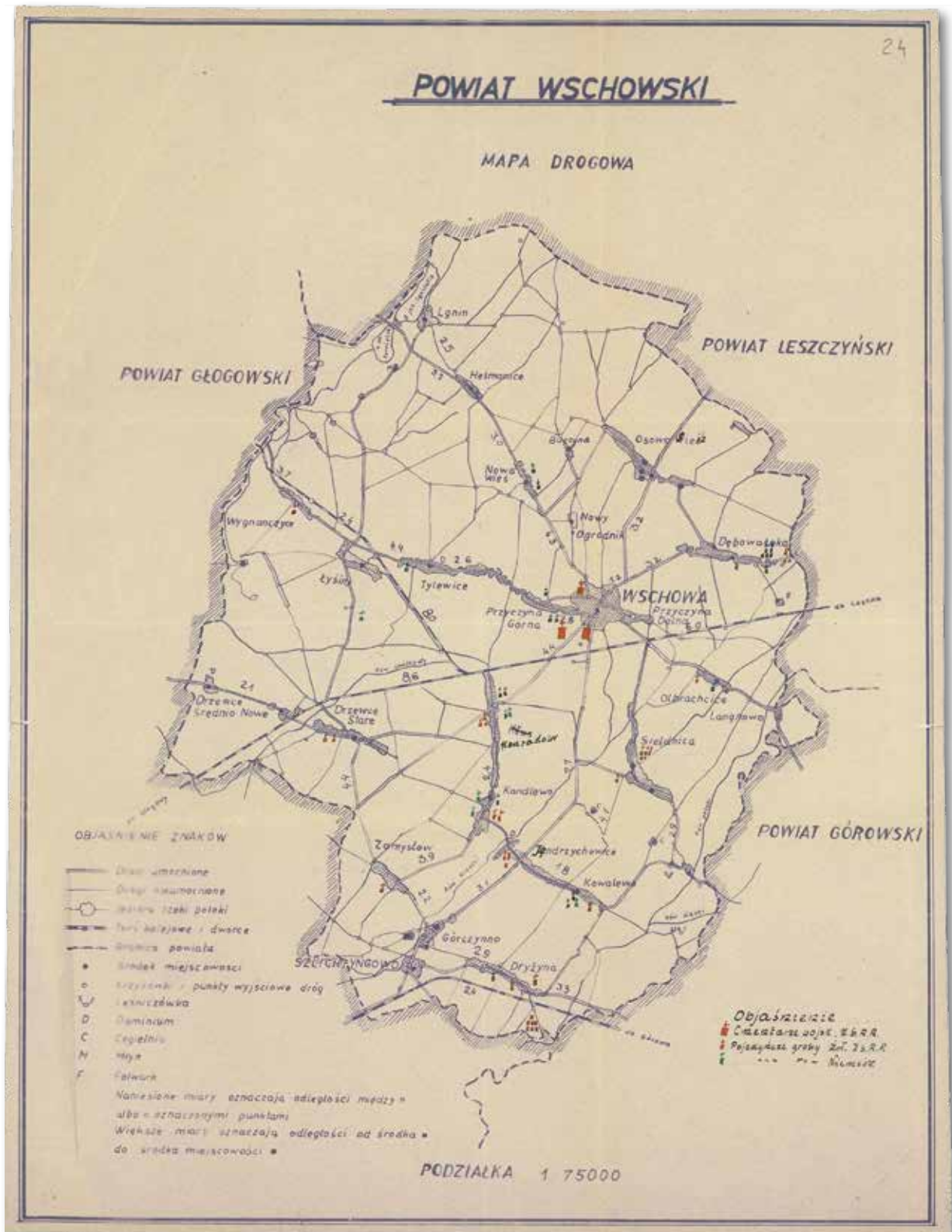
Неполный
л-т Вурц

14.05.46г.

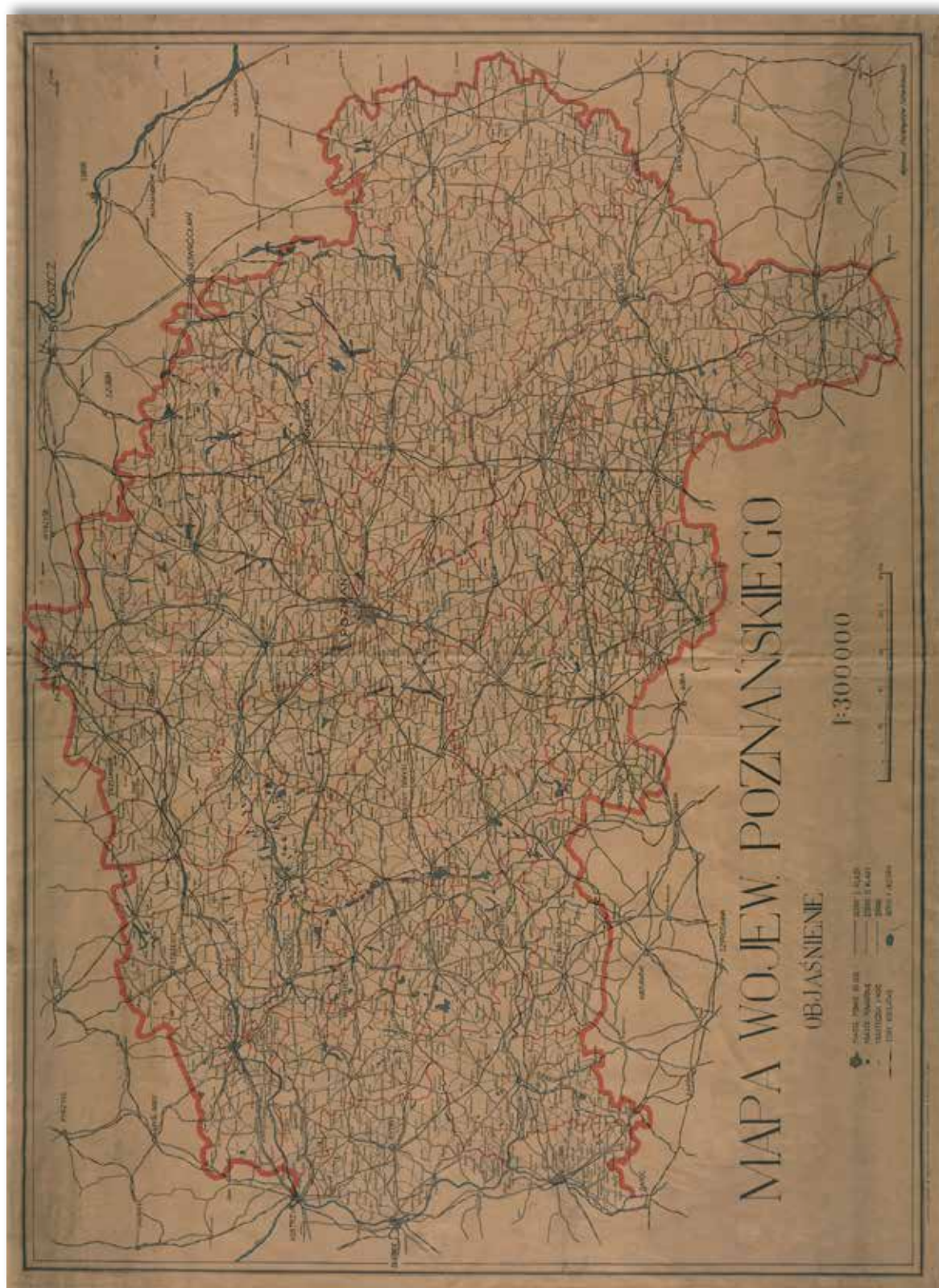
Ul. Wapniańska Kowca

Miejsce usytuowania cmentarza żołnierzy Armii Czerwonej przy obecnym I Zespole Szkół we Wschowie i imienny wykaz osób tam pochowanych, 14.05.1946 r.

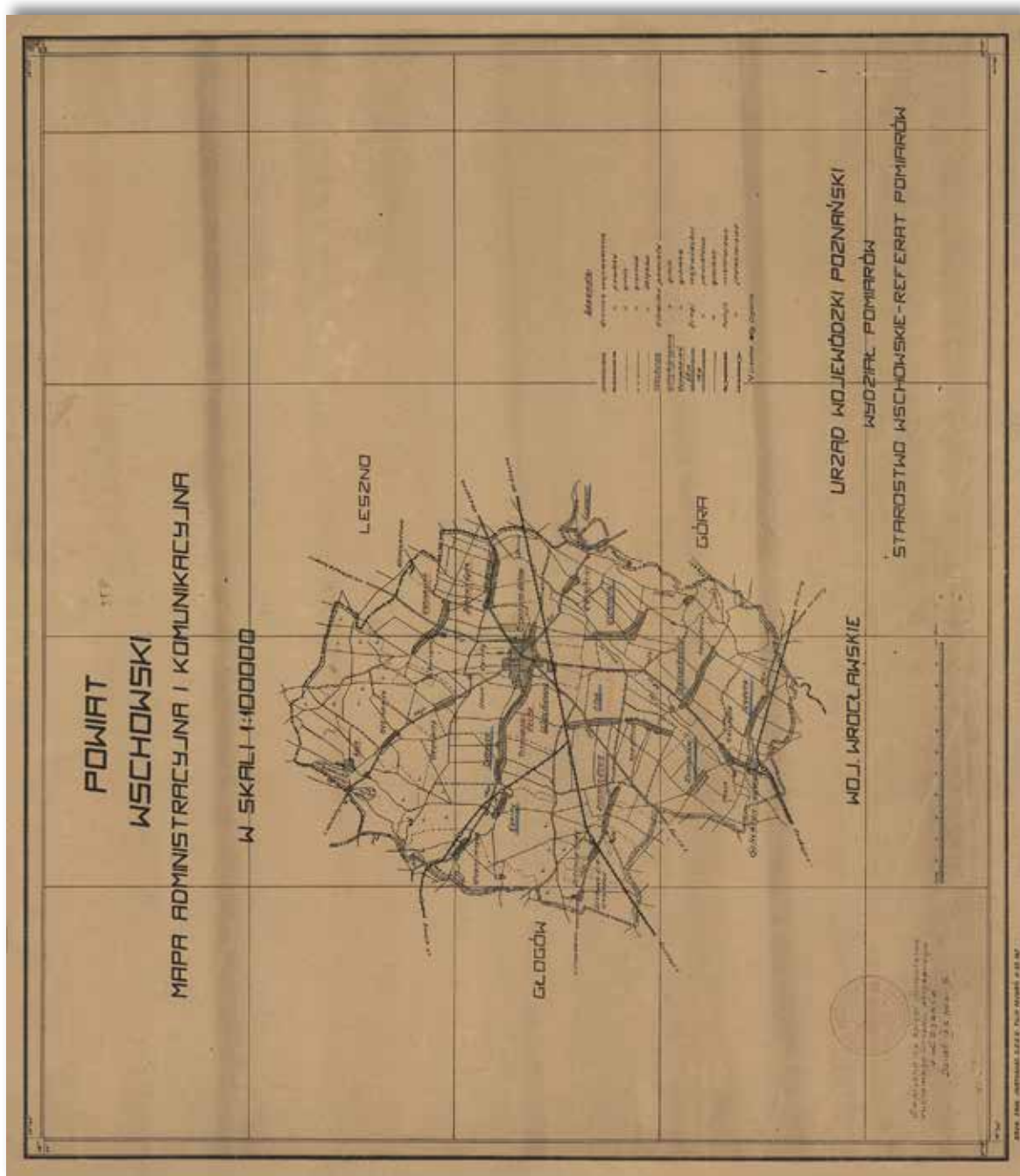
APZG, Starostwo Powiatowe we Wschowie, 1945-1950, sygn. 35.

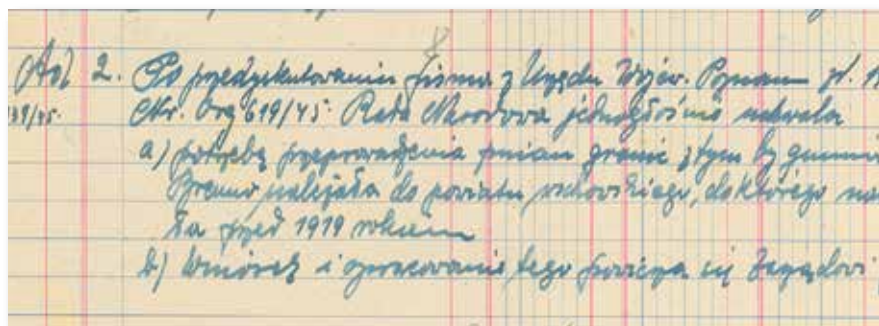
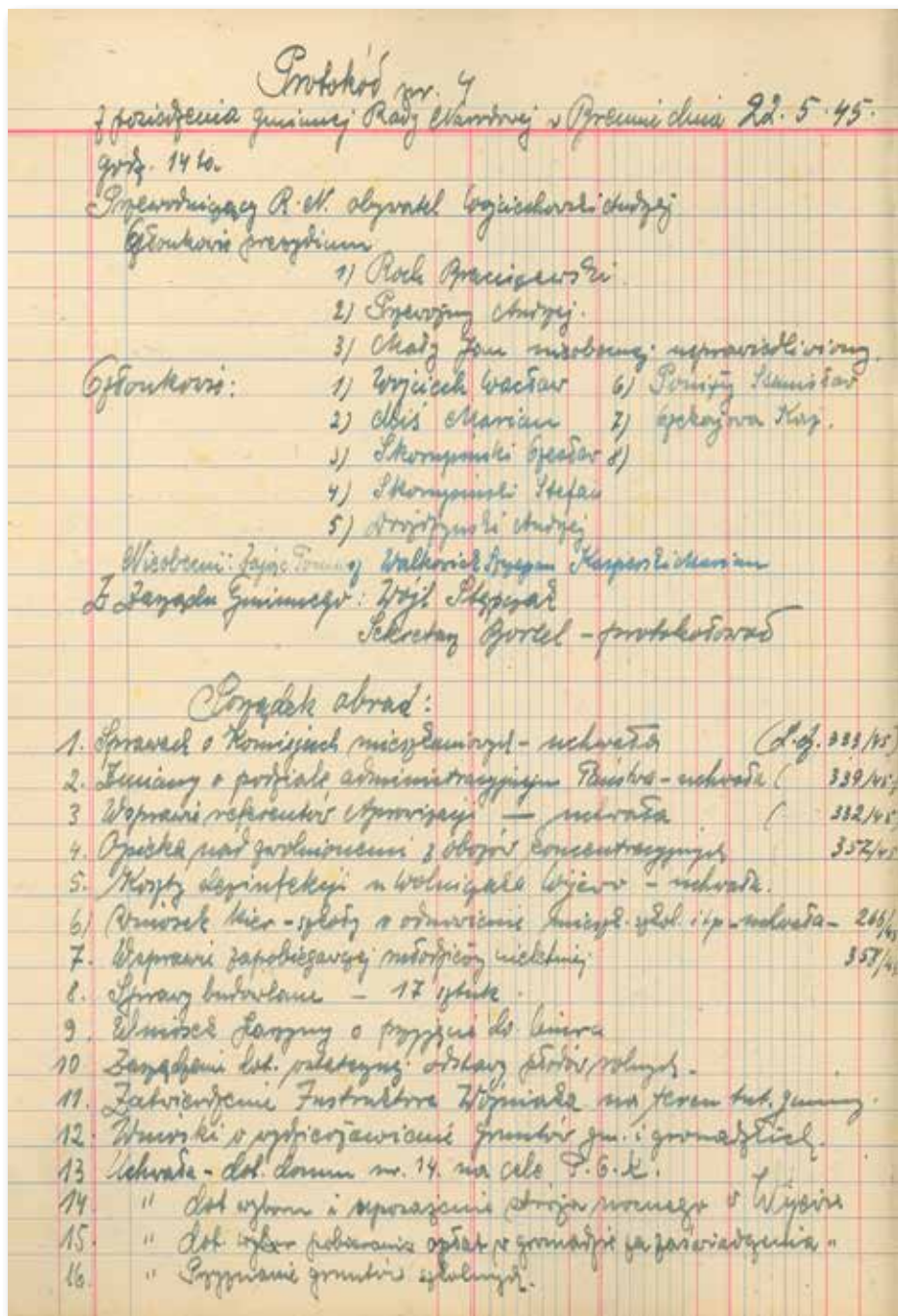
Mapa powiatu wschowskiego z zaznaczonymi cmentarzami i pojedynczymi grobami żołnierzy radzieckich i niemieckich, 1950 r. APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 105, s. 24.

Mapa województwa poznańskiego, 1950 r.
Archiwum Państwowe w Poznaniu (APP), Mapy i atlasy drukowane, XVI-XX wiek, sygn. M. w. 82.

Mapa administracyjna i komunikacyjna powiatu wschowskiego, ok. 1945-1950.
APL, Zbiór map tematycznych, sygn. M. pow. 25.

Protokół posiedzenia Gminnej Rady Narodowej w Brennie z 22 maja 1945 r., na którym podjęto uchwałę w sprawie działań na rzecz przyłączenia gminy Brenno do powiatu wschowskiego.

APL, Akta gminy Brenno, sygn. 5, s. 8-9.

PELNOМОСНИК РЗАДУ
КЕДЦЕНТРОПОЛІТІ ПУЛСНІКІ

Obwód II. w Wschowie
Dzielnice: 6/19-45 - Ansp. Jan

Wschowa, dnia 17 października 1945 r.

038

Do
Obyw. Wojewdy Poznańskiego
jako Pełnomocnika Rady R.P.
w Poznaniu.

Powiększenie powiatu
wschowskiego.

Minijszym wnioszę o przyłączenie do powiatu wschowskiego następujących miejscowości, a mianowicie:

a/ 1 pow. leszczyńskiego: Potrzebowa, Włajawa, Brenno, Hadzowyl, Zaborowice, Liszko, Dominice, Grotniki, Włoszakowice, Zbarnowo i Wieszchód,
b/ 2 pow. leszczyńskiego: Stawa, Włostkowsko, Sperlingwinkel, Potrzebowa, Lubogostki, Polacy Warow, Liojny, Zalesie, Nowy Strzyżów, Stary Strzyżów, Bortowisz, Słobierz, Al-Kraza, Hen-Kraza, Ciarypielów, Sielki Grodzkie i Górczy.

c/ 3 powiatu Zielonogórski: Świeżkowice
z powiatu gromadzkiego w tej chwili nie dla wszystkich miejscowości są znane napisy polskie.

U z a s a d n i e n i e

W kronice spotyka się wzmianki o miejscowości Wschowie już około 1245 roku. Powiat wschowski, to jeden z najstarszych powiatów dawniejszej Polski. Przy rozbiórce kraju w roku 1795, przydzielono przeliczone powiat wschowski do Prus, a na stałe dopiero podczas Kongresu wiedeńskiego w roku 1815. Do roku 1867 obejmował powiat wschowski, obecny cały powiat leszczyński i część dawnego powiatu śmigielskiego z miastem Śmigajem, licząc wówczas 66.000 mieszkańców.

Jako część powiatu z nazwą powiat wschowski, a z drugiej części utworzono powiat leszczyński.

Ten stan trwał do roku 1920. Obszar powiatu wschowskiego wynosił 42.750 ha. Po wojnie dwukrotnie w roku 1920, na skutek ustaleń Granicy Polsko-niemieckiej przydzielono z powiatu wschowskiego do powiatu leszczyńskiego 14 miejscowości oraz 6 obwarunków destrukcyjnych. Od tego czasu posiadł powiat wschowski, jako powiat niemiecki, już tylko 23.250 ha obszaru, a według spisu z roku 1941, około 20.000 ludności.

Jeseli wnoszę obecnie o ponowne przydzielenie z powiatu leszczyńskiego do powiatu wschowskiego około 11 miejscowości, to dlatego, że biorąc pod uwagę 12 te miejscowości, które są położone mniej więcej w tej samej odległości od miasta Wschowy, jak i od miasta Leszna, to wobec obecności do miasta Wschowy, gdyż miasto Leszna liczy trzy razy więcej ludności od miasta Wschowy i tylko życia gospodarczego jest tam więcej ożywione.

Wnoszę, że miejscowości, o których wnoszę do pow. wschowskiego 12 miejscowości od miasta Wschowy, wynosi od 8 - 15 km, a odległość tych miejscowości od miasta Leszna, wynosi od 25 - 42 km.

Miejszka domaga się powrotnego dołączenia do powiatu wschowskiego, Skoro zaś chodzi o włączenie podanych miejscowości z pow. Głogów do pow. wschowskiego, to tę sprawę omawiałem już z Obyw. Wojewody Śląska Dolnego mgr. Piaszkowskim tak przed jak i po włączeniu powiatu wschowskiego do Województwa Poznańskiego. Obyw. Wojewoda mgr. Piaszkowski wyraził już swą zgodę i przyrzekł tę sprawę pozytywnie załatwić w Ministerstwie, wnosząc o przyłączenie tych miejscowości do pow. wschowskiego.

W biorąc pod uwagę następujące momenty:

a/ miasto Głogów jest skutkiem działań wojennych mniej więcej w 90 % zniszczony,

czony, a odbudowa tegoż miasta, o ile będzie wogóle celowa, to bezwzględnie potrąca bardzo długi okres czasu.

b/ powiat Głogowski jest obszarem dość dużym powiatem, a ponieważ miasto Stara Głogów ma 2500 mieszkańców, to administracja tegoż powiatu na skutek wynikłych warunków powojennych, a zwłaszcza, jeżeli chodzi o tereny pozostawione, stwarza bardzo poważne trudności, gdyż niektóre miejscowości są oddalone około 80 km. od obecnej siedziby starostwa. To jest powodem, że tereny poza Odrą do tegoż czasu nie są jeszcze osiedlone.

Interes Państwa wymaga bezwzględnie przesiedlenia siedmiu starych miejscowości z miasteczka Stary, poza Odrą.

c/ ludność miejscowości przyległych do powiatu wschowskiego, domaga się włączenia tych miejscowości do powiatu wschowskiego i nawet ludność dawnych miejscowości, o których włączenie nie wnoszę, np. z Wilkow Świerzyń, Sielkowsko, Polwaru i inni.

Wobec tego, że powiat wschowski, obecnie w powiecie Zielona Góra, należąca do roku 1920 do powiatu wrocławskiego. Ludność tej miejscowości dąży obecnie również do przyłączenia do powiatu wschowskiego. Przyłączenie tych miejscowości do powiatu wschowskiego, powiększy powiat wschowski o trzy gminy, tak że powiat będzie posiadał 3 miasta, 5 gmin wiejskich a wchodzi się jedną część, pod względem gospodarczym, w obszar przetrwały 40.000 ha.

Wobec tego, że w obecnym stadium organizacyjnym nie byłoby to zadanie wschowskiego z jakichkolwiek innych powodów nastąpić nie mogło, to wobec postawienia obecnego powiatu nie ma racji bytu, gdyż administracja tegoż powiatu jest zbyt za kosztowna. W danym wypadku będzie najbardziej korzystnym rozwiązaniem powiat wschowskiego. Chodziłoby o to, kiedy to powinno nastąpić.

Uważam, że w obecnym stadium organizacyjnym nie byłoby to zadanie wschowskiego, to przeważnie repatriacji ze Wschodu, niemożliwe i bledne, potrzebując dużo pomocy w urzędach, tak w Starostwie jak w Pow. Urzędzie Miejskim.

Wobec tego, że w razie powzięcia decyzji o zniesieniu powiatu wschowskiego, by to nastąpiło dopiero po nadaniu osadnikom gospodarstwa na własność, co w konsekwencji potrwałoby może conajmniej jednoroczny okres czasu.

Jako załączniki:

a/ 4 dalsze równobrzmiące wnioski,
b/ 5 map obecnego powiatu wschowskiego,
c/ 5 map pow. wschowskiego z roku 1920,
d/ 5 map

Pełnomocnik Rady R.P.
na Obwód Wschowa

Urząd 71. 10. 1945

1945. 10. 17

Wniosek przyjął Jura do Wojewody
2 punktu wniosku skierowano do Wojewody
i Wydziału powiatu gromadzkiego
t.j. Leszczyńskiego
Regulaminem przy mieszkaniu powiatu Wschowy
z punktu wniosku skierowano do Wojewody
i Wydziału powiatu gromadzkiego
i Wydziału powiatu gromadzkiego
Wniosek przyjął Jura do Wojewody
2 punktu wniosku skierowano do Wojewody
i Wydziału powiatu gromadzkiego
i Wydziału powiatu gromadzkiego
Wniosek przyjął Jura do Wojewody
2 punktu wniosku skierowano do Wojewody
i Wydziału powiatu gromadzkiego
i Wydziału powiatu gromadzkiego

Wniosek starosty Romana Jura do wojewody poznańskiego w sprawie powiększenia powiatu wschowskiego, Wschowa, 27.10.1945 r. APP, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu, sygn. 159, s. 39.

<p>PEŁNOMOCNIK RZĄDU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ</p>	<p>Trzebnica , dnia 3.V. 1945 r.</p>
<p>na OKRĘG ADMINISTRACYJNY DOLNEGO ŚLĄSKA</p>	<p>Уполномоченный Правительства Польской Республики на Округ Административный Хвостов Силезии.</p>
<p>Wydział <u>OGÓLNY</u> Nr. O.Os.U.3b/G-2/45.</p>	<p>№ O.Os.U. 3b/ - /45.</p>
<p>Do Ob. Jura Romana w Trzebnicy.</p>	<p>Ур. Юрпу Роману. в Трзбнице</p>
<p>Powierzam Wam pełnienie obowiąz- ków Pełnomocnika Rządu Tymczasowego R.P. na Obwód Nr. 2 Wschowa- (Fraustadt) na Dolnym Śląsku.</p>	<p>Побераю Вам полномо- чнне обязанности Уполномоч- ного Правительства Польской Республики на Район № 2 в городе Вхав /Фраустат/ в Хвостов Силезии.</p>
<p>Kolory ustalone w/g VI grupy upo- sażenia wraz z obowiązującymi dodat- kami stosownie do postanowień Dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodo- wego z dnia 27 grudnia 1944 r./Dz.U. Nr. P.Mr.16, poz.88/.</p>	<p>Вознаграждение будет получать в к-те. в законной добавкой, на основании Дек- рета Комит. Народ. Освободе- ния от 27.12.1944 года /Стр. 16. статья 88/</p>
<p>Nominacja niniejsza jest ważna do odwołania.</p>	<p>Настоящее удостоверение действует без срока.</p>
	<p>PEŁNOMOCNIK RZĄDU R.P. na Okręg Administracyjny DOLNEGO ŚLĄSKA</p>

Nominacja Romana Jura na pełnomocnika rządu tymczasowego RP na Obwód nr 2 Wschowa na Dolnym Śląsku, Trzebnica, 3.05.1945 r.

MZW, nr inw. MZW/AH/1448.

Wschowa dnia 25. maja 5

do Obywatela
Pohomocnika Nadzu R.P.
na Okręg Administracyjny
Dolnego Śląska

z Szachowic

Przedmiot:
Organizacja administracyjna
okręgu akcyj osiedleńczego powiatu
szachowskiego

Wskazując się na moje sprawozdanie z dnia 20. 4. 45 r.
prezskazanym niniejszym do czasu dalsze dane odmownie zorganizacji i akcji
osiedleńczej powiatu szachowskiego, a mianowicie:

Wskaza również przyjąto w dniu 7 kwietnia 1945 r. Powiat szachowski
składa się z dwóch miast oraz z dwóch gmin wiejskich. Gdzie gmina
liczy po dziesięć gromad. Najtężej znajduje się w powiecie 19.
według danych z roku 1945 liczył powiat szachowski 19 505 mieszkańców
ow.

Pod względem administracyjnym zorganizowano powiat na ogół w 75%
Kierując akcją osiedleńczą postępują szybko naprzód tak, że osiedle
na okole 70% gospodarstw.

Całkowity obszar powiatu szachowskiego wynosi 26.625 ha.

a. ziemi ornej	16.350---ha
b. łąki i pastwiska	4.225---ha
c. lasy	695---ha
d. nieużytki	1.555---ha
Razem	26.625---ha

Obszar:

Wysokość	7.300---ha
Jeziorka	1.350---ha
Wody	1.150---ha
Ziemiakty	3.000---ha
Różne	325---ha
Razem	13.600---ha

Nieruchomości i osadki:

W 23 wsiach w stanie zdanych do użytku 1.446
mieszkańców 297

Ilość maszyn rolniczych:

2. traktorów	125 sztuk
3. traktorów	160 sztuk
4. siewników	1250 sztuk
5. młynów	1500 sztuk
6. maszyn	800 sztuk
7. kosiarek	700 sztuk
8. koparek	600 sztuk
9. młynów	1500 sztuk

Wszelkie maszyny rolnicze są sprzężone przez władze powiatowe.

Ilość inwentarza żywego:

204 konie
2 zrebaki
3 woly
6 krowy
1 owca

Zapasy ziarna i siemniakow:

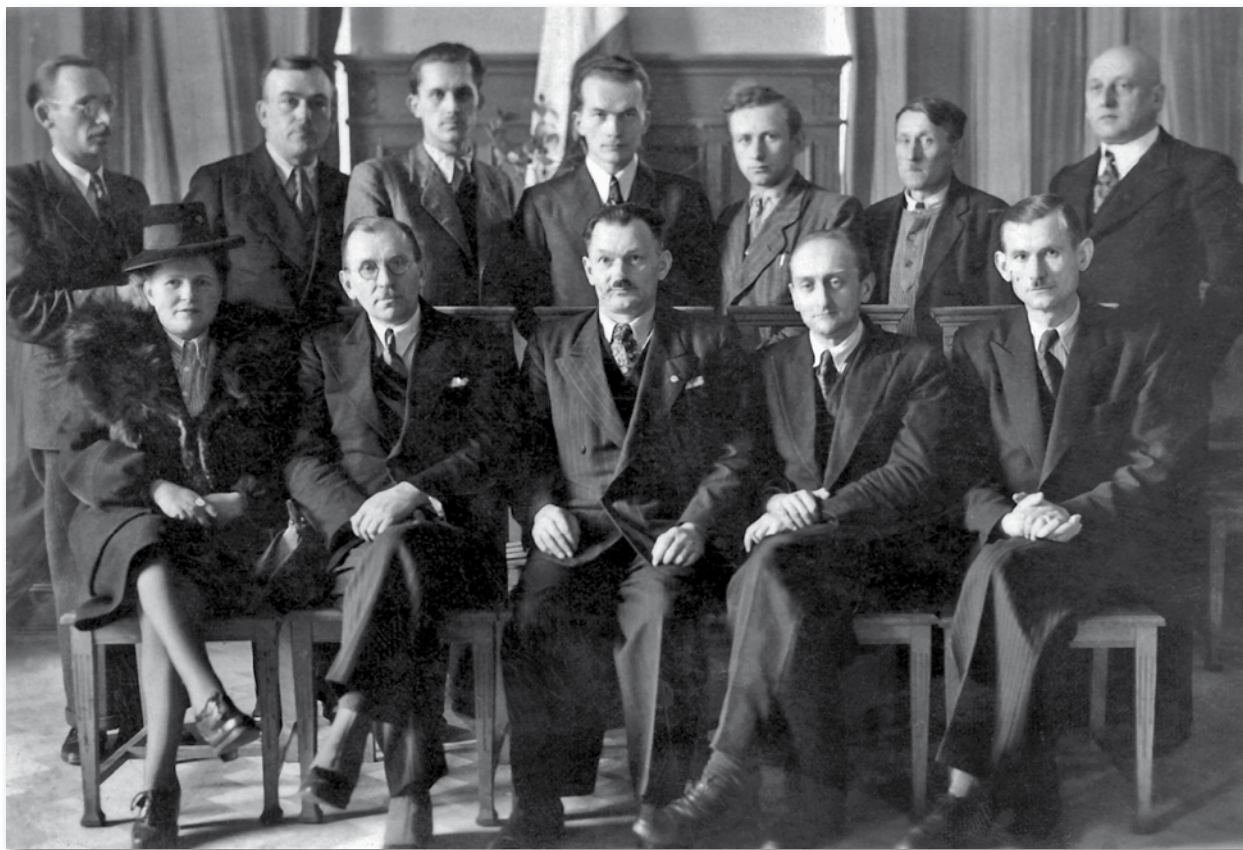
Żyto	129,0 ton
Jęczmień	13,5 ton
Kasza jęczmień	67,5 ton
owca	1/1 ton
siemniakow	2600,0 ton

Stosunek współpracy z Komendantem Wojskowym wygląda porównanie dość
dobry. W dniu 20 b.m. udziła się z "Komendantem Wojskowym do Głowa-
nej Komendy Wojskowej Białorusko-Ukraińskiej Frontu w Brzeżnie o
przydzielenie żywności, koni, bydła, samochodów, traktorów i.t.d.
Otrzymała przydział następujący:

a. 1 samochód osobowy
b. 5 traktorów
c. 10 rowerów
d. 10 ton cukru
e. 50 ton węgla
f. 2 gorzelnie
g. 1 browar
h. 1 gorzelnia

Matematycznie żywność, bydło i konie wogóle nie otrzymywane żadnego
przydziału.

Stosunek, Powiatowy
(V U R)

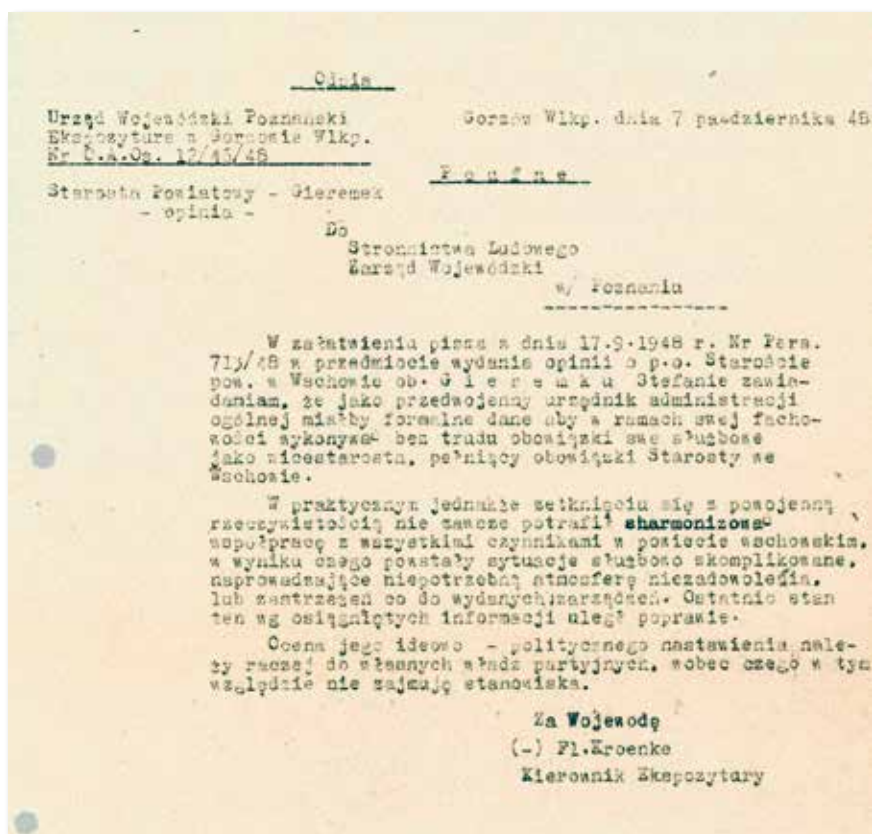
*Pracownicy Starostwa Powiatowego we Wschowie. Pośrodku siedzi starosta Roman Jur, pierwszy z prawej strony wicestarosta Stefan Gieremek, Wschowa, 9.02.1946 r.
MZW, nr inw. MZW/AH/1197.*

*Pracownicy Starostwa Powiatowego we Wschowie. Piąty z lewej strony siedzi starosta Stefan Gieremek, Wschowa, około 1946-1948.
Zdjęcie udostępnione przez Zdzisława Rygusika, kopia w zbiorach MZW.*

Starosta wschowski Stefan Giermek z wieńcem dożynkowym, podczas dożynek powiatowych we Wschowie, 1946 r. MZW, kopia w zbiorach.

Opinia o staroście wschowskim Stefanie Giermku, wystawiona przez kierownika Ekspozytury Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego w Gorzowie Wielkopolskim, Gorzów Wielkopolski, 7.10.1948 r.

Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu, archiwum zakładowe urzędu, teczka osobowa Stefana Gieremka.

O d p i s

uchwały Wydziału Powiatowego we Wschowie z dnia 24. lipca 1947 r.

Wydział Powiatowy na posiedzeniu w dniu 24. lipca 1947 r. powziął większością głosów 6 do 1 następującą uchwałę:

U c h w a ł a

Wydział Powiatowy na posiedzeniu w dniu 24. lipca 1947 r. po dokładnym rozpatrzeniu wniosku skierowanego do Komisji Dyscyplinarnej przy Powiatowej Radzie Narodowej oraz delegatów zarządów stawianych Burmistrzowi m. Wschowy obyw. Owczarskiemu przez członka Wydziału Powiatowego obywatela Berkasa co do których zostanie rozszerzone postępowanie dyscyplinarne, opierając się na podstawie § 21 rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z dnia 15. marca 1945 roku (Dz. U. R. P. nr. 10. poz. 52) zwieszając o pełnieniu służby i obowiązków burmistrza obyw. Owczarskiego Ludwika z dniem dzisiejszym.

U z a s a d n i e n i e

Wydział Powiatowy w swoich wywodach był zmieszony skorzystał z uprawnień wynikających z § 21 rozporządzenia Ministra Administracji Publicznej z dnia 15. marca 1945 roku, szczególnie dla tego, że na podstawie protokołu Miejskiej Rady Narodowej we Wschowie, rada ta odnosiła pełnienie delegowanych czynności i współpracy z burmistrzem, oraz rodzaj i doniosłość ta wymagała dla dobra miasta powzięcia w/w. uchwały.

Wydział Powiatowy uchwała przekazać agendy Burmistrza po przez Powiatowego Inspektora Samorządowego Wiceburmistrzowi obyw. Ziętakowi do czasu rozstrzygnięcia postępowania dyscyplinarnego przeciwko burmistrzowi obyw. Owczarskiemu lub też do delegowanych zarządzeń władz miejscowych.

W myśl § 21 pkt. 3 w/w zarządzenie ograniczone się na ~~szkxkx~~ czas zawieszanie wypłaty uposażenia obywatelowi Owczarskiemu do połowy w myśl istniejących przepisów.

Protokółant

/-/ Kretschmer Władysław.

Przewodniczący

Wydziału Powiatowego:

/-/ Giermek

Zgodność powyższego odpisu stwierdza:

Wschowa, dnia 25 lipca 1947 r.

Przewodniczący

Wydziału Powiatowego:

Pirram
Starosta Powiatowy.

Odpis uchwały Wydziału Powiatowego we Wschowie z 24 lipca 1947 r. w sprawie zawieszania Ludwika Owczarskiego, pełniącego od 15 kwietnia 1945 r. funkcję burmistrza Wschowy, w czynnościach służbowych, Wschowa, 25.07.1947 r.

APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 64, s. 180.

Bernard Ziętek, od 1945 r. wiceburmistrz, w okresie od 14 kwietnia 1948 r. do 18 listopada 1948 r. burmistrz Wschowy.
APL, Urząd Miasta i Gminy we Wschowie, koperta dowodu osobistego Bernarda Ziętka, poz. 2689 spisu zdawczo-odbiorczego.

**TOŻSAMOŚĆ NIŻEJ
WYMIENIONEJ OSOBY**

Nazwisko Ziętek
dla męzkał nazw. panieńskie

Imiona Bernard

Data urodz. 21.VII.1882 r.

Miejsce urodz. Czarwińsk (Pomorze)

Zawód urzędnik

Zameldowany dnia 16.I.1947.

Ulica Marszałka Gmyńskiego 10
Nr domu Nr miesz.

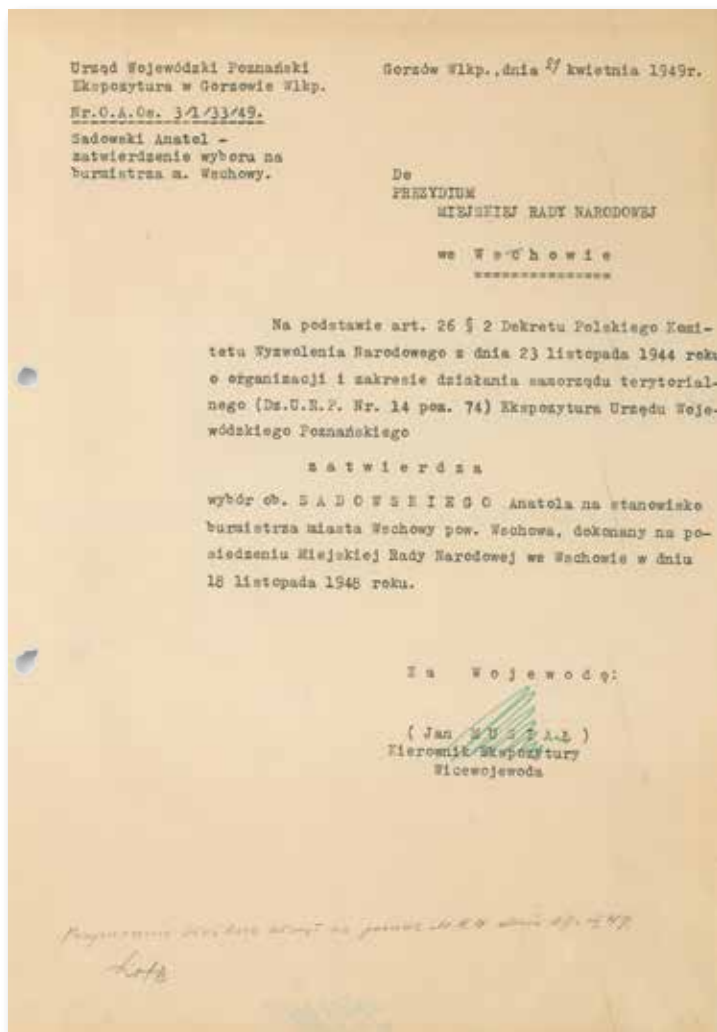
Data wystawienia 9.III.1948 r.

Wschowa 9 marca 1948 r.

Rysopis:
wzrost średni
oczy niebieskie
włosy siwe
znaki szczególne brak

ZARZĄD MIASTSKI WSCHOWA
Burmistrz
(Owczarski)
(Ziętek)
wiceburmistrz

Dowód tożsamości Bernarda Ziętka – wiceburmistrza Wschowy, Wschowa, 9.03.1948r.
APL, Urząd Miasta i Gminy we Wschowie, koperta dowodu osobistego Bernarda Ziętka, poz. 2689 spisu zdawczo-odbiorczego.

Zatwierdzenie przez kierownika Ekspozytury Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego w Gorzowie Wielkopolskim wyboru Anatola Sadowskiego na burmistrza Wschowy, Gorzów Wielkopolski, 21.04.1949 r.

Urząd Miasta i Gminy we Wschowie (UMiG Wschowa), archiwum zakładowe urzędu, teczka osobowa Anatola Sadowskiego.

Anatol Sadowski – burmistrz Wschowy w latach 1948-1950.

Zdjęcie udostępnione przez Zdzisława Rygusika.

Lp.	N. Hol.	Nazwisko i Jmiona Lp. imię	Nr. karty teczki	Data urodzenia	Zawód	Skąd przebył	Data przyjścia	Data opustki	Data wyjścia	Przebieg choroby
1.	1	Steban Szymon (młody)		1892-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc
2.	2	Steban Szymon (starszy)		1890-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc
3.	3	Steban Szymon (starszy)		1890-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc
4.	4	Steban Szymon (starszy)		1890-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc
5.	5	Steban Szymon (starszy)		1890-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc
6.	6	Steban Szymon (starszy)		1890-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc
7.	7	Steban Szymon (starszy)		1890-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc
8.	8	Steban Szymon (starszy)		1890-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc
9.	9	Steban Szymon (starszy)		1890-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc
10.	10	Steban Szymon (starszy)		1890-1900	rolnik	Osceń	1945	1945	1945	zapalenie płuc

Księga meldunkowa repatriantów – pierwsze wpisy z 1 i 2 maja 1945 r.
APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 3061, s. 1-2.

Lp. Nr	Imię i nazwisko i adres	NR karty ewidencyjnej	Data wyjazdu	Imię i nazwisko rodziców	Imię i nazwisko matki	Imię i nazwisko ojca	Data urodzenia	Data wyjazdu	Data powrotu	Adres	Adres obecny
67	255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268.	1413 1414 1415 1416 1417 1418 1419 1420 1421 1422 1423 1424 1425 1426	1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926	Polonia	Polonia	Polonia	1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926	10.05.45	10.05.45	Wschowa, Białystok	Wschowa, Białystok
68	269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.	2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796 2797 2798 2799 2800 2801 2802 2803 2804 2805 2806 2807 2808 2809 2810 2811 2812 2813 2814 2815 2816 2817 2818 2819 2820 2821 2822 2823 2824 2825 2826 2827 2828 2829 2830 2831 2832 2833 2834 2835 2836 2837 2838 2839 2840 2841 2842 2843 2844 2845 2846 2847 2848 2849 2850 2851 2852 2853 2854 2855 2856 2857 2858 2859 2860 2861 2862 2863 2864 2865 2866 2867 2868 2869 2870 2871 2872 2873 2874 2875 2876 2877 2878 2879 2880 2881 2882 2883 2884 2885 2886 2887 2888 2889 2890 2891 2892 2893 2894 2895 2896 2897 2898 2899 2900 2901 2902 2903 2904 2905 2906 2907 2908 2909 2910 2911 2912 2913 2914 2915 2916 2917 2918 2919 2920 2921 2922 2923 2924 2925 2926 2927 2928 2929 2930 2931 2932 2933 2934 2935 2936 2937 2938 2939 2940 2941 2942 2943 2944 2945 2946 2947 2948 2949 2950 2951 2952 2953 2954 2955 2956 2957 2958 2959 2960 2961 2962 2963 2964 2965 2966 2967 2968 2969 2970 2971 2972 2973 2974 2975 2976 2977 2978 2979 2980 2981 2982 2983 2984 2985 2986 2987 2988 2989 2990 2991 2992 2993 2994 2995 2996 2997 2998 2999 3000.	1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626								

42

17

48

11

Rzeczpospolita Polska **Punkt Etapowy Pow. Oddz. Puk.**
PAŃSTWOWY URZĄD REPATRIACYJNY w **Wschowie**
POWIATOWY URZĄD w **WSCHOWIE** miesiąc październik 1945 roku
 (d. 6-334/45)

Ś p r a w o d a n i e

1. **A u c h** repatriantów i przesiedleńców

W okresie sprawozdawczym ruch repatriantów i przesiedleńców zmniejsza się porównywalnie na terenie Pow. Oddz. Puk., gdyż przeszło w tym czasie przez P.E. około 700-set osób, którzy zostali osiedleni częściowo w miejscach Wschowia, częściowo w powiecie, częściowo również skierowano do innych powiatów na terenach odzyskanych.

2. **W y z y w i e n i e**

Jeżeli chodzi o wyzwienie repatriantów i przesiedleńców Punkt Etapowy napotyka na trudności spowodowane brakiem przydatnych wywozów przez Okr. Oddz. Puk., który do dnia dzisiejszego artykułów nie nadosiadł. Zaśsełki wypadają w ostatnich dniach miesiąca października, kiedy to P.E. otrzymał transport skierowany do Wschowy /452 osoby / większość z artykułami żywnościowymi zakupionymi na wolnym rynku i wyzwienie ulega poważna ilość repatriantów i przesiedleńców.

3. **T r a n s p o r t** kolejowy i własny

Transporty kolejowe nadchodzące z repatriantami i przesiedleńcami w ostatnich dniach uległy zmianie na dobre, gdyż przed kanclarskim przywiezieniem transportu Punkt Etapowy jest zawiadamiany przynajmniej na tyle, że jest w stanie przygotować wszystko na przyjęcie tychże. Z transportu własnego Punkt Etapowy posiada jednego konia i mały wóz, wobec czego w wypadku osiedlenia pewnych rodzin na terenie miasta lub bliskiej okolicy nie może być mowy o daniu środków lokomotyjii tymże dla ułatwienia w przyjeździe do domu. Z uwagi na okres słabego dostarczenia podwoju przez magistrat miasta i wojskosta w okresie sprawozdawczym natrafiano na trudności z tego powodu.

4. **W s p o l n i c z a** z urzędami i organizacjami społecznymi

Współpraca z tymi urzędami jest utrzymywana i w ramach możliwości urzędy i organizacje społeczne współpracują czynnie w przyjęciu repatriantów i przesiedleńców i udzielaniu tymże odpowiedniej pomocy.

5. **Z a s i l k i** dotacyjne

Zawilki te udzielane są najbliższymi repatriantom zgodnie z wydaną instrukcją po 50 zł. na osobę z chwilą przybycia ich na P.E.

45

12

6. **B e z p r e c e d e n t n o** repatriantów

Z chwila przybycia transportu na teren Wschowy bezspieczność tegoż zapewniona jest przez straż kolejową i niekiedy się wyjątki bytby ktokolwiek z repatriantów i przesiedleńców wnosil skargi ośmienne zabespiecznienia transportów i ich mienia.

7. **S t a n** sanitarny na P.E.

Stan zdrowoty repatriantów i przesiedleńców przedstawia się na ogół dobry. Zamorowan w okresie sprawozdawczym bylo 78 osób. Z tego skierowano do szpitala 4 osoby - w tym 5 osób chorych bylo na choroby zakaźne a to : ożerwonka, gruźlica, włośńkor, z swierzb, i roza. Jedna osoba zmarla w szpitalu.

Warunki sanitarne punktu są zadowalniające- komor dezynfekcyjnych Punkt Etapowy nie posiada, natomiast na terenie etapu znajdują się latianka składowa i 2 dwuch wannien, natrysków i umywalki. Ziore to urzadzzenia wiadze sówiejskie, zostały bez zgody magistrat miasta wycożony i skierowiontwa Pow. Oddz. Puk.; interwencje u wymienionych władz dotychczas nie odniosly skutku

Do p-bu 7-
3 sal.

Kierownik Punktu Etapowego :
 [Podpis]
 [Podpis]

Sprawozdanie z działalności Punktu Etapowego Powiatowego Oddziału Państwowego Urzędu Repatriacyjnego we Wschowie za październik 1945 r.
 APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 3050, s. 11-12.

20 17
1946

Uwagi.

Lp.	Miasto	Klasy osiedlonych a w tym										Liczba rodzin					Liczba osób					Liczba rodzin na 1000 osób		
		Wojew.	Wojew. Pomorski	Wojew. Śląski	Wojew. Wielkop.	Wojew. Łódzki	Wojew. Mazowiecki	Wojew. Lubelski	Wojew. Świętokrz.	Wojew. Śląski	Wojew. Wielkop.	Wojew. Łódzki	Wojew. Mazowiecki	Wojew. Lubelski	Wojew. Świętokrz.	Wojew. Śląski	Wojew. Wielkop.	Wojew. Łódzki	Wojew. Mazowiecki	Wojew. Lubelski	Wojew. Świętokrz.			
1	2	178	515	46	169	46	59	55	132	346	171	1294	20	373	40	40	40	2	28	52	8	68	26	68
2	Wschowa	1066	3953	543	1993	591	609	836	523	2000	300	500	50	530	272	500	900	174	1331	1005	33	48	344	344
	Województwo	1244	4506	309	2262	657	607	941	1055	2340	671	722954	70	903	312	540	840	1745	109776	18	56	376	376	376

Wschowa, dnia 24 października 1945 r.

Kierownik Biura Planowania i Statystyki
[Signature]

Kierownik Powiatowego Oddziału
[Signature]

Liczba repatriantów i przesiedleńców osiedlonych w miastach powiatu wschowskiego, Wschowa, 24.10.1945 r.
APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 3050, s. 19-20.

L. P.	Miejscowość	Wzrost	Ilość		Wzrost				Osiadłość		Uwagi			
			rodzin	osob	rodzin	osob	rodzin	osob	rodzin	osob				
1	3		4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Wschowa		16	244	100		20	7			16	244		
2	Wschowa		11	40	30					11	40			
3	Wschowa		2	6	4					2	6			
4	Wschowa		11	71	30		6	2		11	71			
5	Wschowa		16	73	40	2	6	2		16	73			
6	Wschowa		23	108	41	1	6	1		23	108			
7	Wschowa		35	156	60	5	6	2	1	35	156			
8	Wschowa		47	145	89	2	6	2		47	145			
9	Wschowa		38	153	79	3	5	2		38	153			
10	Wschowa		14	41	22					14	41			
11	Wschowa		35	34	14	1	5	1		35	34			
12	Wschowa		35	158	76	2	6	2		35	158			
13	Wschowa		70	312	360	3	9	4		70	312			
14	Wschowa		31	123	51	2	7	2		31	123			
15	Wschowa		42	197	110	3	9	3		42	197			
16	Wschowa		8	36	11	1	5	1		8	36			
17	Wschowa		12	51	23	2	9	2		12	51			
18	Wschowa		31	131	94	3	5	1		31	131			
19	Wschowa		12	95	46	1	6	2		12	95			
20	Wschowa		29	111	70	2	4	1		29	111			
21	Wschowa		16	91	42	2	3	2		16	91			
22	Wschowa		56	379	215	5	6	4		56	379			
23	Wschowa		19	49	29	1	6	1		19	49			
24	Wschowa		26	130	57	21	20	6	1			56	130	
25	Wschowa		565	2103	900	674	459	100		225	900	390	1203	
			1930	5380	1523	724	524	148		2	886	3947	396	1433

Wschowa, dnia 30 listopada 1945 roku.
 Kierownik Referatu Rozpoznania i Statystyki
J. Bartkowiak
 Kierownik Powiatowego Oddziału
 Bartkowiak Józef /

Wykaz statystyczny repatriantów osiedlonych na terenie powiatu wschowskiego do 30 listopada 1945 r. APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 3058, s. 48.

50

U w a g i :

Lp.	Miejscowość	Działka i ilość					W tym gospodarstwa w hektarach										Iz nich	Ilość inwentarza		Ilość budynków gospodarskich według stum					Lp. podległych wydziałom	Chłomstwo			
		4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18		19	20	21	22								
1	Wielka Wieś	69	1606	10	29	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	57	12	80	10	66	3	50	50	5	9	36		
2	Wielka Wieś	31	714	12	6	10	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	28	19	46	65	4	-	12	50	5	9	76		
3	Wielka Wieś	93	1560	3	10	15	10	-	-	-	-	-	-	-	-	1	37	6	21	16	43	-	25	30	30	6	24		
4	Wielka Wieś	110	2314	17	27	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	64	46	73	10	110	-	90	120	5	46	154		
5	Wielka Wieś	41	1823	17	9	10	10	-	-	-	-	-	-	-	-	1	19	28	50	42	27	14	20	20	10	1	30		
6	Wielka Wieś	92	1913	20	14	15	6	-	-	-	-	-	-	-	-	1	15	7	115	100	87	9	40	10	40	1	1		
7	Wielka Wieś	30	1623	31	9	19	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	50	20	61	61	14	6	50	60	10	4	36		
8	Wielka Wieś	35	2131	13	8	22	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	57	38	54	60	71	7	50	60	30	4	16		
9	Wielka Wieś	91	1145	17	10	23	22	-	-	-	-	-	-	-	-	1	71	20	50	17	80	11	50	100	20	9	36		
10	Wielka Wieś	60	2237	15	6	23	13	-	-	-	-	-	-	-	-	1	50	10	58	10	53	7	10	50	5	3	12		
11	Wielka Wieś	112	2027	20	30	52	10	-	-	-	-	-	-	-	-	1	41	31	55	41	71	34	50	90	50	37	47		
12	Wielka Wieś	150	2131	20	33	28	13	-	-	-	-	-	-	-	-	1	103	44	19	72	20	30	90	110	10	17	61		
13	Wielka Wieś	73	1190	5	9	9	16	-	-	-	-	-	-	-	-	1	41	30	35	61	65	5	30	70	10	27	101		
14	Wielka Wieś	31	290	15	35	7	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	52	19	61	37	58	19	20	50	10	-	-		
15	Wielka Wieś	59	400	20	15	10	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	37	22	19	28	56	3	30	60	1	19	76		
16	Wielka Wieś	37	576	1	16	19	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	25	12	10	33	31	6	20	40	10	6	24		
17	Wielka Wieś	76	755	10	30	10	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	52	14	35	20	76	-	40	90	20	14	56		
18	Wielka Wieś	113	223	10	15	17	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	93	20	110	90	153	-	90	100	20	80	80		
19	Wielka Wieś	84	550	15	20	30	9	-	-	-	-	-	-	-	-	1	44	40	56	40	54	30	6	50	5	10	40		
20	Wielka Wieś	39	690	7	13	13	15	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35	4	36	41	37	2	3	50	10	1	1		
21	Wielka Wieś	143	2100	6	32	36	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	133	11	84	98	140	3	100	100	60	1	32		
22	Wielka Wieś	30	315	2	10	3	17	-	-	-	-	-	-	-	-	1	19	1	33	5	30	-	30	10	-	-	-		
23	Wielka Wieś	10	250	8	3	5	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	10	-	18	12	9	7	10	10	-	-	-		
24	Wielka Wieś	173	130	18	2	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	74	99	54	19	103	10	56	163	-	89	356		
25	Wielka Wieś	1456	1410	24	4	2	2	14	680	1019	361	131	121	1316	130	1316	130	1316	130	1316	130	1316	130	1316	130	1316	130	1316	
26	Wielka Wieś	3328	137279	424	394	436	168	144	6136	2159	949	1545	1268	3002	326	424	1608	532	606	1592									
27	Wielka Wieś																												

Wschowa, dnia 26. listopada 1945 r.
 Kierownik Biura Licznictwa i Statystyki
Jan Janowski
 Kierownik Powiatowego Oddziału
 J. Bartkowiak Józef

Liczba gospodarstw poniemieckich na terenie powiatu wschowskiego oraz możliwości osadnictwa na dzień 30 listopada 1945 r.
 APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 3058, s. 50.

54

Wschowa, dnia 30. listopada 1945 roku.

Miejsce	Długość wzdłuż rzeki				Długość wzdłuż drogi				Długość wzdłuż linii kolejowej				Łącznie
	Wzdłuż rzeki	Wzdłuż drogi	Wzdłuż linii kolejowej	Łącznie	Wzdłuż rzeki	Wzdłuż drogi	Wzdłuż linii kolejowej	Łącznie	Wzdłuż rzeki	Wzdłuż drogi	Wzdłuż linii kolejowej	Łącznie	
2.	5	4	5	14	5	7	5	17	5	4	5	14	27
Stokholm	188	676	56	230	56	78	96	132	446	171	181	154	77
Aschowa	1089	4108	565	2103	613	631	859	524	2005	502	601	902	602
Łącznie	1277	4784	621	2333	669	709	955	656	2451	673	722	1085	673

Kierownik Biura Planowania i Statystyki
[Podpis]
 30.11.45

Kierownik Powiatowego Oddziału
 / Harikowiak Józef /

Liczba repatriantów i przesiedleńców osiedlonych w miastach powiatu wschowskiego do 30 listopada 1945 r. APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 3058, s. 54.

1. 10. 1946 - 1. 10. 1946

Zestawienie

Rzeczpospolita Polska repatriantów przebywających w Punkcie Etopowym
Powiatowy Urząd Repatriacyjny w Wschowie
L. 0. 5. 1000/46

Stan na dzień 15. 11. 46

Lp.	Wyszczególnienie miejscowości		Zawód	Wyszczególnienie specjalności	Klasa	Uwagi
	Państwo	Święty Etop.				
1	-1-	-1-	Wypiekacz ciasta	Wypiekacz ciasta	35	
2	-1-	-1-	Robotnik	Robotnik	47	
3	-1-	-1-	Box zawodowy	Box zawodowy	6571-66	
4	-1-	-1-	Pracownik	Pracownik	1	
5	-1-	-1-	Szawista	Szawista	1	
6	-1-	-1-	Kolarz	Kolarz	2	
7	-1-	-1-	Slusarz	Slusarz	3	
8	-1-	-1-	Mechanik - szofer	Mechanik - szofer	3	
9	-1-	-1-	Młynarz	Młynarz	1	
10	-1-	-1-	Pracownik slusarski	Pracownik slusarski	1	
11	-1-	-1-	Murarz	Murarz	1	
12	-1-	-1-	Nauczycielka	Nauczycielka	1	
13	-1-	-1-	Pracownik rolny	Pracownik rolny	1	
14	-1-	-1-	Garbarz	Garbarz	1	
15	-1-	-1-	Pracownik	Pracownik	1	
16	-1-	-1-	Wojak	Wojak	1	
17	-1-	-1-	Robotnik	Robotnik	1	
18	-1-	-1-	Pracownik kucharz	Pracownik kucharz	1	
19	-1-	-1-	Robotnik	Robotnik	1	
20	-1-	-1-	Maszynista	Maszynista	1	
21	-1-	-1-	Blaźarz	Blaźarz	1	
Razem					174	

Kierownik Punktu Etopowego
Jankowski Józef

Kierownik Pow. Oddz.
Gawronski Józef

19

Zestawienie ilościowe repatriantów przebywających w Punkcie Etopowym Państwowego Urzędu Repatriacyjnego Oddziału Powiatowego we Wschowie według stanu na 15 marca 1946 r.
APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 3051, s. 219.

ODDZIAŁ LIKWIDACYJNY
Z.C.PUR
Nr.OL-V/1/Pz/15/32/50

Łódź, dnia 28 sierpnia 1950 r. 1

Ob. D Y R E K T O R Z.C.PUR
w miejscu

W n i o s e k

Po skontrolowaniu akt likwidacji Inspektoratu Pow. Oddz. PUR we Wschowie i stwierdzeniu, że zgodnie z dowodami przesłano: majątek nieruchomy - Zarządowi Miejskiemu we Wschowie, zaś majątek ruchomy - Wojewódzkiemu Oddziałowi PUR w Poznaniu, Powiatowemu Oddziałowi PUR w Lesznie i częściowo odpłatnie - Wzrostom Publicznej Średniej Szkoły Zawodowej i P.C.W.Z. we Wschowie oraz ob. Utraceniemu Ignacemu we Wschowie, akta, księgi i piszczyce przesłano Wojewódzkiemu Oddziałowi PUR w Poznaniu i częściowo akta - Powiatowemu Oddziałowi PUR w Lesznie. - wnoszę o usanie postępowania likwidacyjnego, przeprowadzonego dn. 21 września 1949 r., a dotyczącego Inspektoratu Pow. Oddz. PUR we Wschowie - za ukończone, a Inspektorat za zlikwidowany z dniem 21 września 1949 roku.

Kierownik Oddziału Likwidacyjnego
Luft
/L. Szafirnowski

Łódź, dnia 29 sierpnia 1950 r.

P o s t a n o w i e n i e

Usanie postępowania likwidacyjnego, dotyczące Inspektoratu Pow. Oddz. PUR we Wschowie za ukończone, a Inspektorat za zlikwidowany z dniem 21 września 1949 r.

D Y R E K T O R
Włodarczyk

Państwowy Urząd Repatriacyjny
Zarząd Centralny

Wojewódzki Oddział P.U.R.
P o z n a ń

ponyższe przesłała się do wiadomości.-

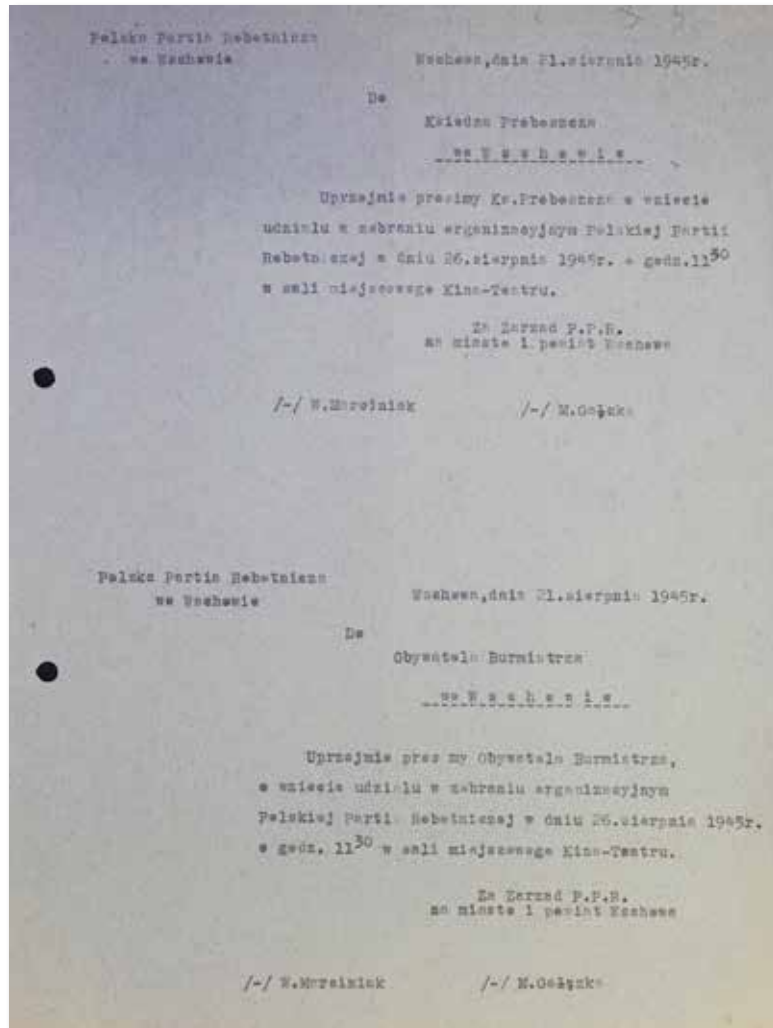
P. U. R.
Woj. Oddz. w Poznaniu
Wpłynęło 31. SIE. 1950
L. Bdz/2/43/424/50

za D Y R E K T O R A
Kierownik Oddziału Likwidacyjnego
Luft
/L. Szafirnowski

w pi. 9/10. 50 r. *Luft*

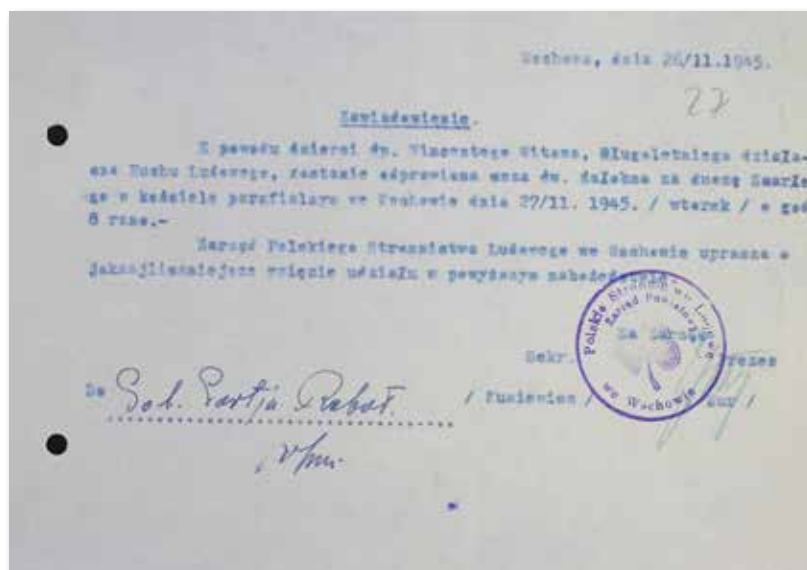
Wniosek i postanowienie w sprawie zamknięcia działalności Państwowego Urzędu Repatriacyjnego Oddziału Powiatowego we Wschowie, Łódź, 28 i 29 sierpnia 1950 r.

APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 2011, s. 1.

Pisma skierowane do proboszcza parafii katolickiej we Wschowie oraz do burmistrza Wschowy, zapraszające do wzięcia udziału w zebraniu organizacyjnym Polskiej Partii Robotniczej, Wschowa, 21.08.1945 r.

APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 8, s. 5.

Zawiadomienie o mszy św. żałobnej w intencji zmarłego przywódcy ruchu ludowego Wincentego Witosa, Wschowa, 26.11.1945 r.

APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 8, s. 5.

O d p i s

Załącznik: 2

5

Re z o l u c j a

Zebrani na wiecu w dniu 28.2.1946 ludność miasta Wschewa i powiatu, domagamy się od Rządu Jedności Narodowej ukroczenia swawoli grasujących band N.S.Z. i ukraińskich. Dostać krwi polskiej upłynęło narodzi polskiemu w walkach stoczonych na wszystkich frontach, przez najdzielniejszych synów ojczyzny.

Zadamy! Jaknajrychlejszego zlikwidowania band N.S.Z. i ukraińskich.

W s c h e w a, dnia 28.2.1946

Za zgodność:
Wschewa, dnia 2.3.1946
I. sekr. Pow. Kom. P.P.R. w Wschowie

(-) R e i c h

Rezolucja ludności powiatu wschowskiego w sprawie ukroczenia działalności Narodowych Sił Zbrojnych i oddziałów ukraińskich, Wschowa, 28.02.1946 r.

APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 48, s. 5.

Protokół

Z wiecu międzypartyjnego odbytego w dniu 23.6.46r,

Zebranie zagaix Pełnomocnik Rządu obyw. Gieremek,
zapraszając do stołu przedstawicieli; poszczegolnych partii;

- 1). z P.P.R. obyw. Maksymowicza
- 2). z P.P.S. " Wrzesinski
- 3). z S.D. " Owezarski
- 4). z P.S.L. " Ressel

Jako pierwszymu udzielono głosu Burmistrzowi obyw. Owezarskiemu z S.D. który wkrótce przemowieniu zaapelował do zebranych ażeby na wszystkie trzy pytania odpowiedzieli "Tak".

Następnie udzielono głosu l. Sekretarzowi Pow. Kom. P.P.R. obyw. Maksymowiczowi który dał kilka wyjaśniających odpowiedzi na zarzuty które były stawiane w tym dniu na zebraniu peeselowskim jednocześnie zapytując publicznie pow. prezesa P.S.L. obyw. Ressa ażeby dał wyjaśniającą odpowiedź, na to co powiedziały na swoim zebraniu, że jakoby on będzie na zebraniu między partyjnym w P.P.R. był przyeśniety do muru, dlaczego na pierwsze pytanie P.S.L. głosuje "Nie", i że sam nie miał się obronić się, na co zapytany dlaczego niesłusznie obczernia P.P.R.? nie dał odpowiedzi.

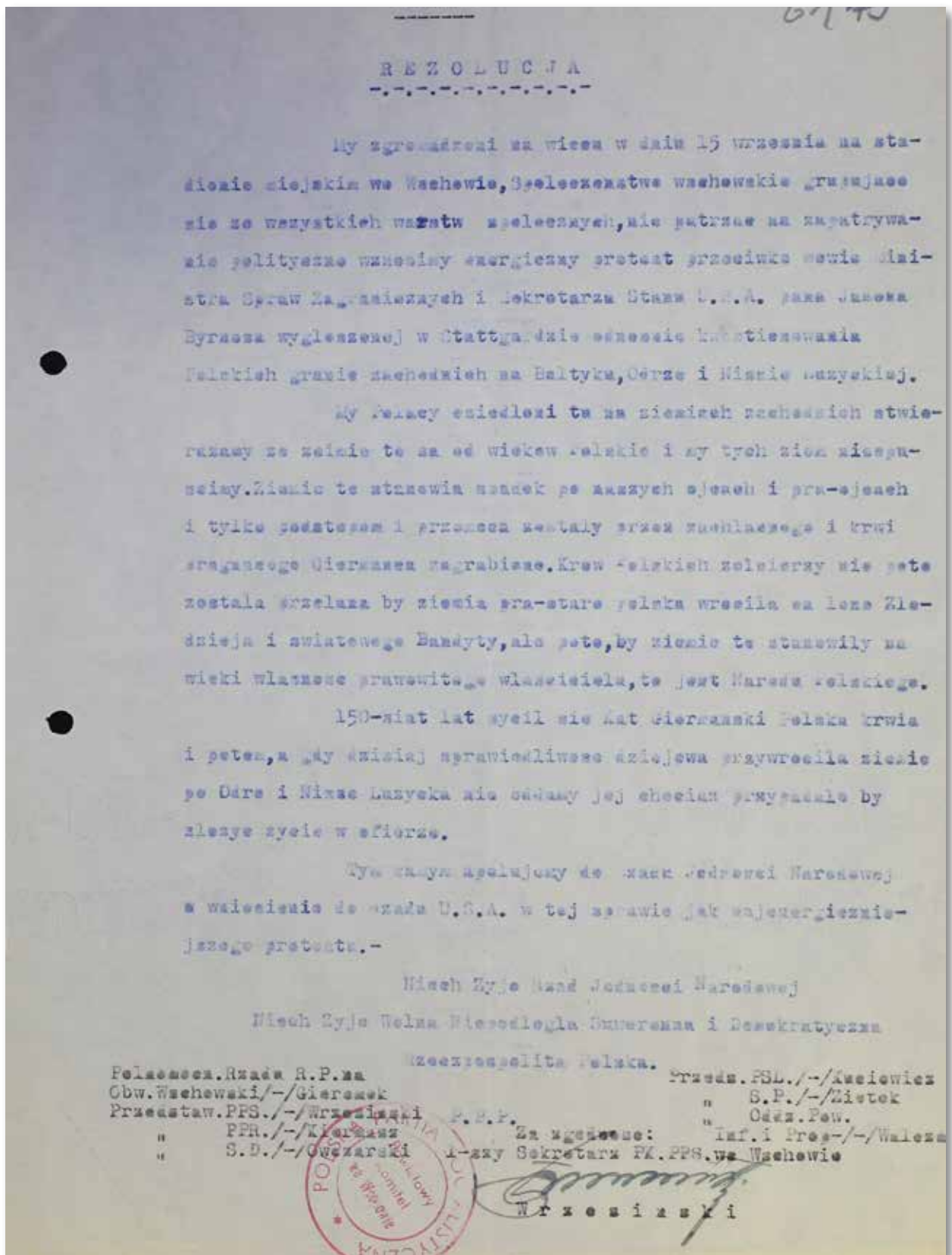
Następnie tow. Maksymowicz przystąpił do omowienia spraw związanych z "Głosowaniem Ludowem" przy końcu potepiając rozbijać robotę P.S.L.

Jako trzecim zabrał głos tow. Kaminski P.P.S. który w tesciwych i barwnych słowach określił znaczenie senatu jaka był przeszkoda w Polsce przedwzrzesniowej, znaczenia Reformy rolnej; unarodowienie przemysłu i wreszcie znaczenie granic na zachodzie

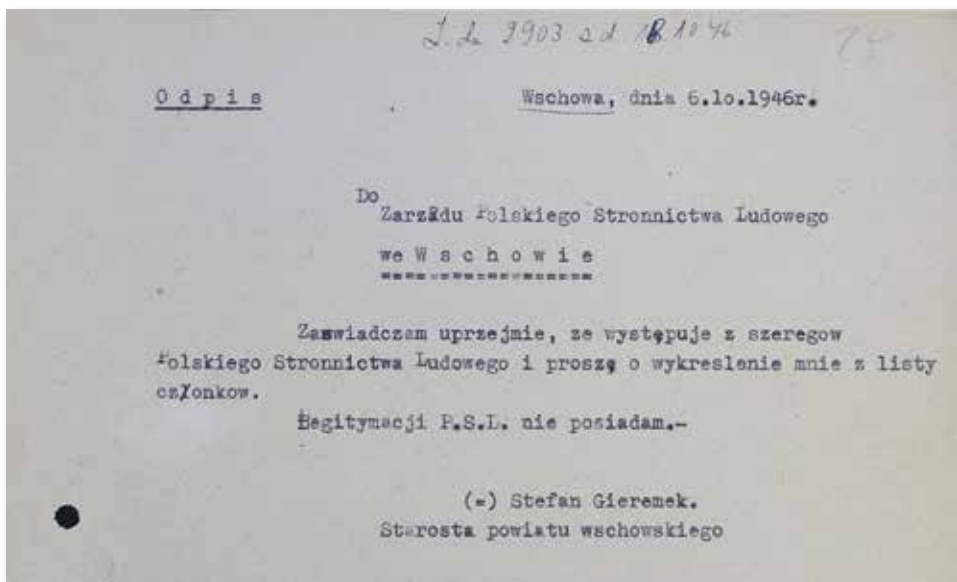
Następnie zabrał głos obyw. Ressel prezes pow. P.S.L. tłumacząc zebrany aby każdy głosował jak mu sunienie wskazuje.

w dyskusjach; kilka osób zabrało głos, na co odpowiedziały Sekretarz Pow. Kom. P.P.R. tow. Maksymowicz.

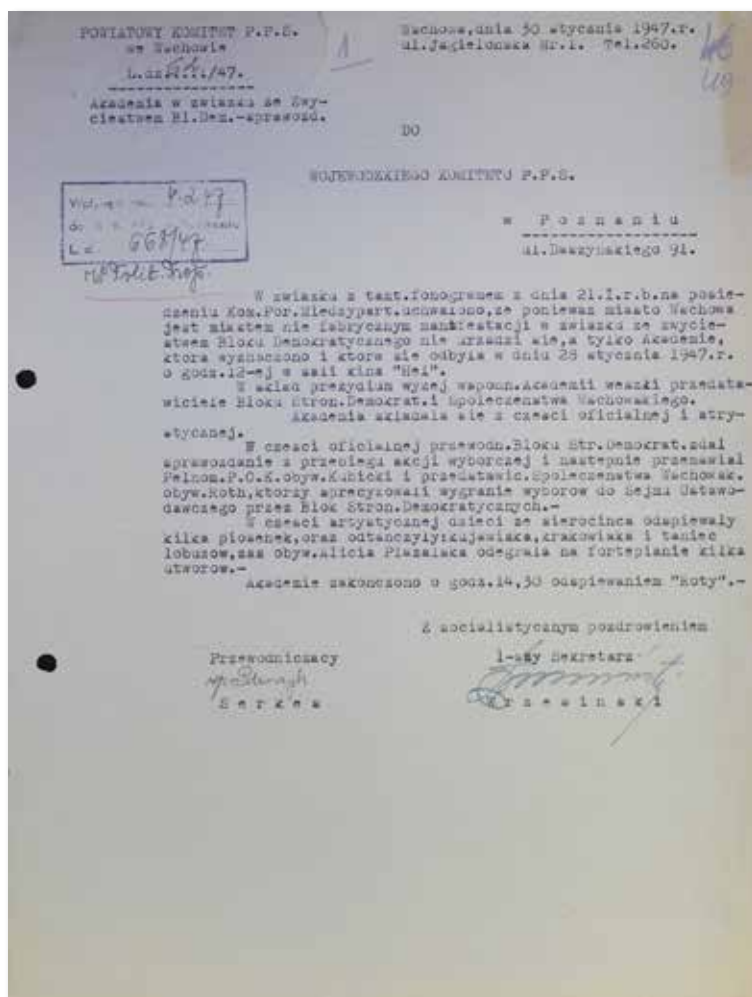
Odszpiewaniem " Roty ", wiec został zakończony.

Rezolucja uchwalona podczas wiecu, potępiająca przemówienie sekretarza stanu USA Jamesa Byrnesa z 6 września 1946 r. w sprawie tymczasowości granicy polsko-niemieckiej na Odrze i Nysie Łużyckiej, Wschowa, 15.09.1946 r.
APZG, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 26, s. 61.

Odpis pisma starosty Stefana Giermka o wystąpieniu z Polskiego Stronnictwa Ludowego, Wschowa, 6.10.1946 r.
APZG, Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 12, s. 29.

Informacja o zorganizowanej w kinie „Hel” 28 stycznia 1947 r. akademii z okazji zwycięstwa Bloku Stronnictw Demokratycznych
w wyborach do sejmu, Wschowa, 30.01.1947 r.

APZG, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 10, s. 49.

**Powiatowy Komitet
Polskiej Partii Socjalistycznej
- Wschowa**

Wschowa

3

Ankieta sprawozdawcza o wykluczonych z Partii
16/10 15/11 1948r
w okresie od do

I. Skład socjalny wykluczonych.

Lp.	Kolo	Liczba wyklu- czonych z Partii	w t y m						Wśród chłopów było				W liczb.				
			rol- nic- ków za- rol- ny- mi	rol- nic- ków rol- ny- mi	chł- pów	pra- cz- ni- cy- u- my- slo- wch	rze- mie- sln- ic- kó- w	kap- o- w	go- s- p- o- d- y- n- o- w	bez- r- o- c- y- h	do- 2- ha	do- 5- ha	do- 10- ha	do- 15- ha	do- 20- ha	po- nad- sta- te	chł. za- trudn. siłę najemną sta- te zo- now
1	Miejskie	35 ✓	2		12	9	12										
2	Peczta	7 ✓	5		2												
3	Energetyka	2 ✓	1		1												
4	Cukrownia	18 ✓	7		4	7											
5	T.O.R.	4 ✓			1	3											
6	Szlichtyngowa	7 ✓	1		1	3		2									
7	Zamysław	3 ✓			3							3					
8	Osewa Sien	2 ✓	1		1												
9	Osewa Łeka	2 ✓			1	1						1					
10	Konradów	4 ✓	1		2	1							2				
11	Kandlewo	7 ✓			7							7					
12	Drzewce	2 ✓			1	1						1					
13	Jedrzychówice	1 ✓	1														
14	Olbrachcice	2 ✓					1	1									
15	Nowa Wies	1 ✓				1											
16	Nauczyciele	2 ✓			2												
		99	16	3	14	23	23	13	3			12	2				

Powiatowy Komitet
Polskiej Partii Socjalistycznej
- Wschowa

Ankieta statystyczna dotycząca osób z terenu powiatu wschowskiego, wykluczonych w okresie od 16 października do 15 listopada 1947 r. z Polskiej Partii Socjalistycznej.

APZG, Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 33, s. 3.

*Pochód pierwszomajowy we Wschowie z okazji Międzynarodowego Święta Pracy, 1947 r.
Zdjęcie udostępnione przez Zdzisława Rygusika.*

*Obchody pierwszomajowe, Wschowa, 01.05.1948 r.
MZW, kopia w zbiorach.*

№ Tatum	Pr. des Betriebs	Wirt des Bus oder Wirtschafts (für die Anzeigensache, Identifikations- Zweck)	Zugang Einnahme	Verhand Einnahme	Beurkundungen
1		Produkt. industrieller - Holzwerk			
2	-	- " - " - Holzwerk			
3	-	- " - " - Holzwerk			
4	-	- " - " - Holzwerk			
5	-	- " - " - Holzwerk			
6	-	- " - " - Holzwerk			
7	-	- " - " - Holzwerk			
8	-	- " - " - Holzwerk			
9	-	- " - " - Holzwerk			
10	-	- " - " - Holzwerk			
11	-	- " - " - Holzwerk			
12	-	- " - " - Holzwerk			
13	-	- " - " - Holzwerk			
14	-	- " - " - Holzwerk			
15	-	- " - " - Holzwerk			
16	-	- " - " - Holzwerk			
17	-	- " - " - Holzwerk			
18	-	- " - " - Holzwerk			

Wykaz przedsiębiorstw przemysłowych Wschowy według stanu na 30 września 1945 r. (poz. 1-18).
APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 3057, s. 14-15.

Seite 16		Seite 17					
Nr. des Objekts	Nr. des über Abgangs mit der Eintragung, Verfalls- u. Nachschubzeit	Zugang	Abgang	Nr. des Objekts	Nr. des über Abgangs mit der Eintragung, Verfalls- u. Nachschubzeit	Zugang	Abgang
Vermerk		ein	aus	Vermerk		ein	aus
13	Wärmetabletten - 200g			14	Holzbohle		
14	" " " "			15	" "		
15	" " " "			16	Stanzplatte		
16	" " " "			17	" "		
17	Allyl-Äther			18	Reiniger		
18	" " " "			19	Reiniger		
19	Allyl-Äther			20	Reiniger		
20	" " " "			21	Reiniger		
21	Allyl-Äther			22	Reiniger		
22	" " " "			23	Reiniger		
23	Allyl-Äther			24	Reiniger		
24	" " " "			25	Reiniger		
25	Allyl-Äther			26	Reiniger		
26	" " " "			27	Reiniger		
27	Allyl-Äther			28	Reiniger		
28	" " " "			29	Reiniger		
29	Allyl-Äther			30	Reiniger		
30	" " " "			31	Reiniger		
31	Allyl-Äther			32	Reiniger		
32	" " " "						

Wykaz przedsiębiorstw przemysłowych Wschowy według stanu na 30 września 1945 r. (poz. 19-32).
 APP, Państwowy Urząd Repatriacyjny Oddział Wojewódzki w Poznaniu, sygn. 3057, s. 16-17.

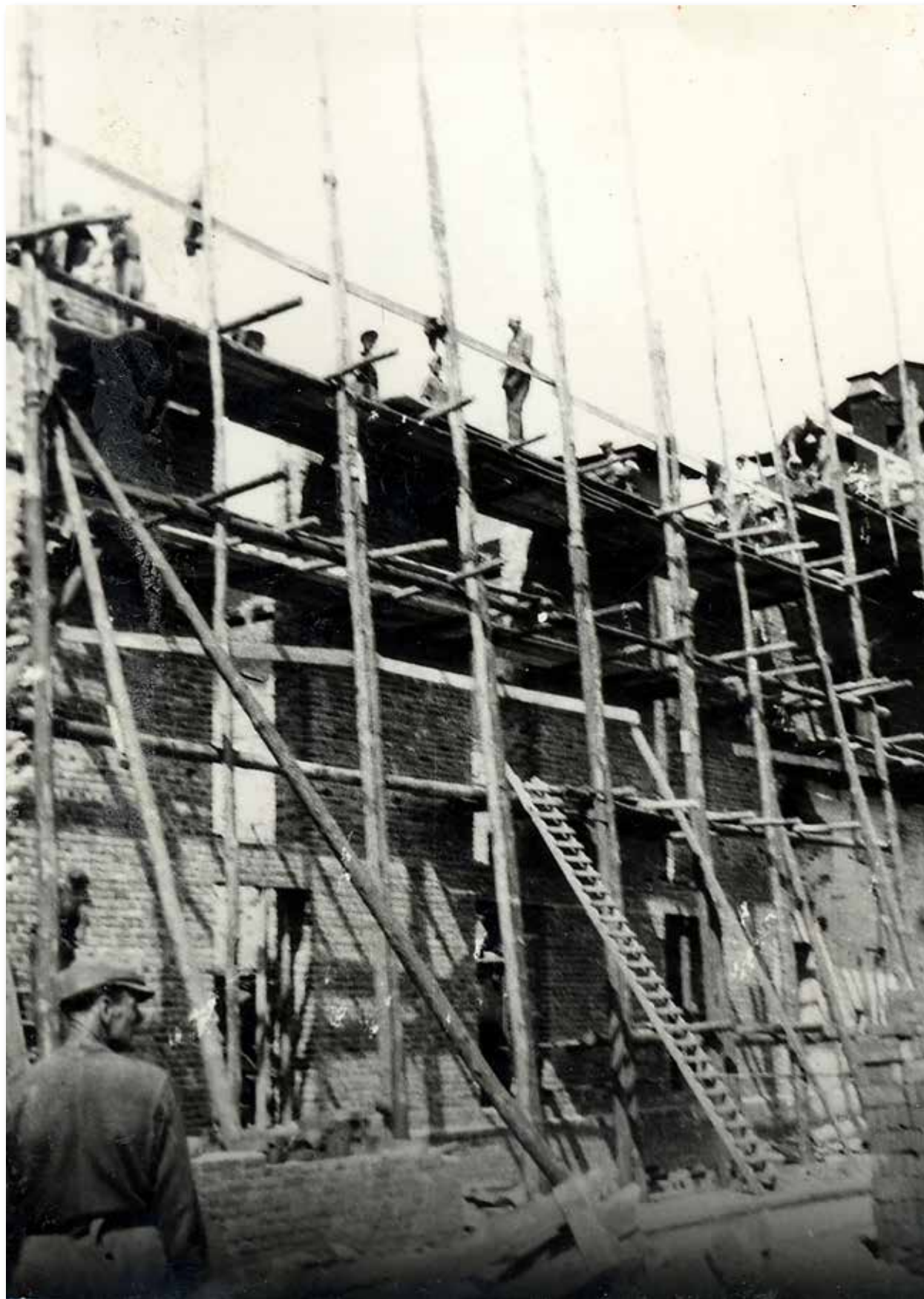
Upoważnienie Kazimierza Limińskiego do podjęcia działań na rzecz zabezpieczenia i ochrony cukrowni we Wschowie, wystawione przez Okręgowe Zrzeszenie Cukrowni Dolny Śląsk, Gostyń, 15.06.1945 r.

MZW, nr inw. MZW/AH/1409.

Pracownicy podczas prac remontowych w cukrowni we Wschowie, 1945 r.

MZW, nr inw. MZW/AH/1207.

*Prace przy odbudowie obiektów cukrowni we Wschowie, 1945 r.
MZW, kopia w zbiorach.*

52
 do dnia 3.12.45 p. 52
 Zaproszenie
 Wschowa 3.12.1945 r.
 Do Starostwa Powiatowego
 Wydział przemysłowo-handlowy
 w Wschowie **Pn. 1/331/46**

Niżej mam zgłaszać przedsiębiorstwo, rozpoczęte
 od dnia 15go maja 1945 r. w Wschowie przy ul.
 Jagiellońskiej nr 1. Na mocy rozstrzygnięcia Starostwa
 Powiatowego w Wschowie z dnia 30 go 1945 r.

Wzrost właściciela
 do uwzględnienia
 drzej przedsiębiorstwa
 w
 sprawie zamierzenia
 rozpoczęcia przedsiębiorstwa
 w celu udzielenia
 wymagalności państwa

Rygusik Ludwik
 1908.1919 r.
 Zakład fryzjerski
 fabryczna Jagiellońska 1.
 Wschowa Jagiellońska 1.
 Mistrz Fryzjerski
 Polkihaigo

Proszę uwzględnić o rozważenie
 zgłoszenia.

Zdobycie
 Urzędniczym przedsiębiorcy
 dyplomem urzędniczej szkoły
 z 12. sierpnia 1945 r. Nr 2481
 wydany przez Szkołę Przemysłową
 w Poznaniu

1. pismo cała z 12. 1945
 Nr. 10. 1/300/45

Pismo Ludwika Rygusika w sprawie zgłoszenia prowadzenia we Wschowie od 15 maja 1945 r. zakładu fryzjerskiego, Wschowa, 3.12.1945 r.

UMiG Wschowa, archiwum zakładowe urzędu,teczka osobowa Ludwika Rygusika.

Zakład fryzjerski Ludwika Rygusika we Wschowie przy obecnej ul. Niepodległości, 1946 r.

MZW, kopia w zbiorach.

Pełnomocnik Rządu R.P.
na Obwód Wschowa
Prz. 1/151/46r.

Wschowa, dnia 4 kwietnia 1946 r.

POTWIERDZENIE ZGŁOSZENIA

Nr. rej. 1/88/46r.

dn. 4 kwietnia 1946 r.
wydane na podstawie art. 7 Rozp. Prezydenta Rzeczy-
pospolitej z dnia 7.VI.1927 roku (Dz.U.Nr.53)

Właściciel przedsiębiorstwa (imię i nazwisko-nazwa osoby prawnej)

Sierpowyński, Czesław

(Adres) Wschowa, ul. Jagiellońska, Nr. 32

Rodzaj przemysłu warsztat krawiecki

(przedmiot przedsiębiorstwa) szycie okryć męskich, damskich i wojsko-
wych.

Zastępca

Dzierżawca

Miejsce prowadzenia przemysłu Wschowa, ul. Jagiellońska, Nr. 42

Nr. rej. zakładów

U w a g i:

Pełnomocnik Rządu R.P.
na Obwód Wschowa

J u r

Potwierdzenie zgłoszenia prowadzenia przez Czesława Sierpowyńskiego zakładu krawieckiego we Wschowie przy obecnej ul. Niepodległości, Wschowa, 4.04.1946 r.

UMiG Wschowa, archiwum zakładowe urzędu, teczka osobowa Czesława Sierpowyńskiego.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
163.	Sklep spożywczy	Wschowa, ul. Lipowa Nr. 4	Konstancja poleca	Wschowa, ul. Lipowa Nr. 4	-	-	1	-	-	wynag
164.	"	Wschowa, ul. Koniewa 29	Konik Pymonczak	Wschowa, ul. Koniewa 29	-	-	1	-	-	"
165.	"	Kaliotkińska ul. Rynek 47/48	Kozak Teodor	Kaliotkińska ul. Rynek 47/48	-	-	1	-	-	"
166.	"	Łęka Nr. 22	Śliothki Jan	Łęka Nr. 22	-	-	1	-	-	"
167.	"	Głuchobole Nr. 11 2	Piotrowski Piotr	Głuchobole Nr. 11 2	-	-	1	-	-	"
168.	"	Kłosa Nr. 26 2	Kociołowski Stanisław	Kłosa Nr. 26 2	-	-	1	-	-	"
169.	"	Prągoszka Strona Nr. 25 2	Gajewski Stanisław	Prągoszka Strona 25 2	-	-	1	-	-	"
170.	"	Cosowicki 55	Adamczak Piotr	Cosowicki 55	-	-	1	-	-	"
171.	"	Prągoszka Dolna Nr. 00	Kaloberek Jan	Prągoszka Dolna Nr. 00	-	-	1	-	-	"
172.	"	Zgryzobole Nr. 7	Gulnowski Jan	Zgryzobole Nr. 7	-	-	1	-	-	"
173.	"	Zgryzobole Nr. 25	Hobert Maria	Zgryzobole Nr. 25	-	-	1	-	-	"
174.	"	Wschowa, ul. Kilińskiego	Bagniewski Irene	Wschowa, ul. Kilińskiego	-	-	1	-	-	"
175.	"	Wschowa, ul. Mickiewicza 1	Piotrowski i Kobielski Julia	Wschowa, ul. Mickiewicza 1	-	-	1	-	-	"
176.	"	Wschowa, ul. Artusa 6	Furtwieser Stanisław	Wschowa, ul. Artusa 6	-	-	1	-	-	"
177.	"	Wschowa, ul. Jagiellońska 30	Szarański Józef	Wschowa, ul. Jagiellońska 30	-	-	1	-	-	"
178.	"	Wschowa, ul. Jagiellońska 25	Kola Stanisław	Wschowa, ul. Jagiellońska 25	-	-	1	-	-	"
179.	"	Wschowa, ul. Jagiellońska 40	Cohn Helena	Wschowa, ul. Jagiellońska 40	-	-	1	-	-	"
180.	"	Wschowa, ul. Wołkowa 17	Mielkowski Stanisław	Wschowa, ul. Wołkowa 17	-	-	1	-	-	"
181.	"	Wschowa, ul. Kilińskiego 33	Kowalski Edward	Wschowa, ul. Kilińskiego 33	-	-	2	-	-	"
182.	"	Wschowa, ul. Ry. Zubieg Nr. 6	Górecki Władysław	Wschowa, ul. Ry. Zubieg Nr. 6	-	-	1	-	-	"
183.	"	Wschowa, ul. Wołkowa 40	Zawisła Aleksander	Wschowa, ul. Wołkowa 40	-	-	1	-	-	"
184.	"	Kaliotkińska ul. Rynek 46	Kępczak Stanisław	Kaliotkińska ul. Rynek 46	-	-	1	-	-	"
185.	"	Stodolna Nr. 14	Kozłowski Józef	Stodolna Nr. 14	-	-	1	-	-	"
186.	"	Tylkowie 48	Mielnik Eugenia	Tylkowie 48	-	-	1	-	-	"

Fragment zestawienia sklepów spożywczych na terenie powiatu wschowskiego po 1945 r. – pod pozycją 178 sklep Stanisława Koli we Wschowie przy obecnej ul. Niepodległości.

APP, Urząd Wojewódzki Poznański, 1945-1950, sygn. 2832, s. 9.

Sklep spożywczy Stanisława Koli przy obecnej ul. Niepodległości, po 1945 r.

Zdjęcie udostępnione przez Mirosława Suchorę.

*Pracownicy Szpitala Powiatowego i Polskiego Czerwonego Krzyża we Wschowie, 1946 r.
Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie, sygn. MZW/IP/160.*

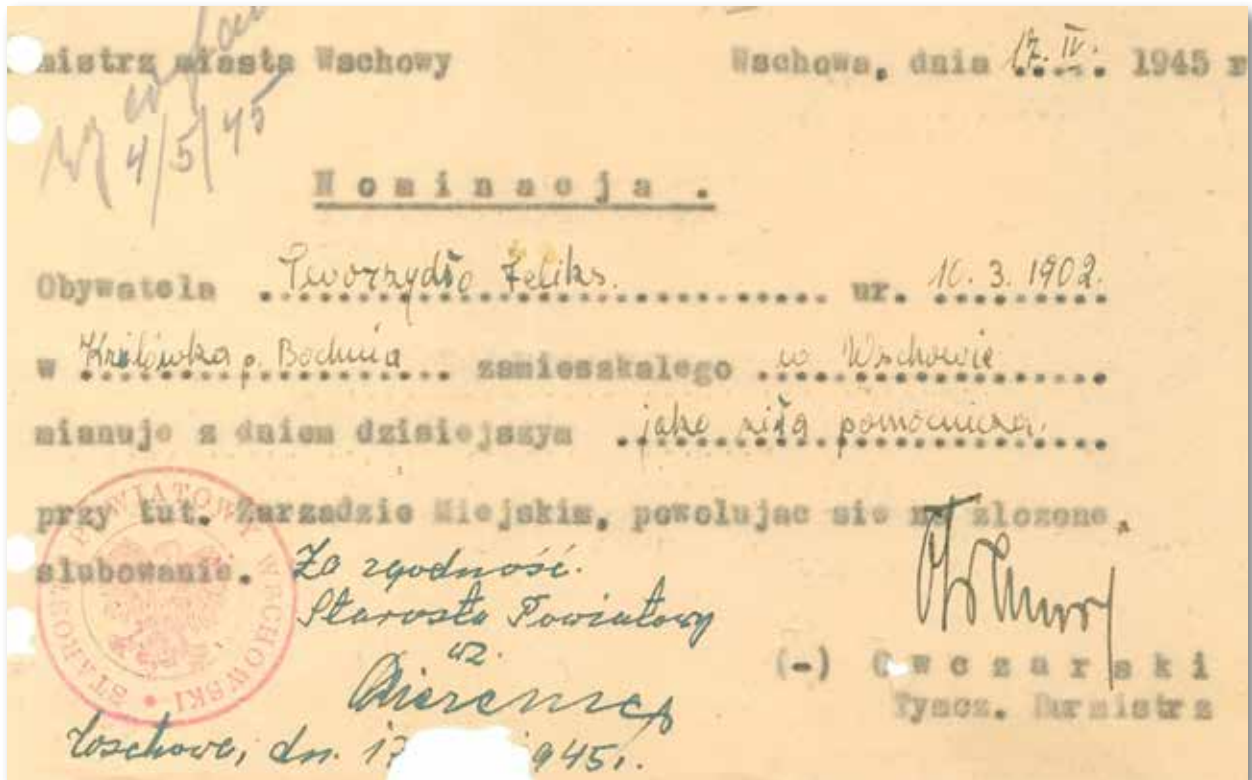
*Pracownicy Szpitala Powiatowego we Wschowie, 1947 r.
Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie, sygn. MZW/IP/163.*

Powiatowa Kolumna Sanitarna, Wschowa, około 1950 r.
Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie, kopia w zbiorach.

Sala operacyjna Szpitala Powiatowego we Wschowie, około 1950 r.
Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie, kopia w zbiorach.

Przyjęcie Feliksa Tworzydła do pracy w Zarządzie Miejskim we Wschowie jako siły pomocniczej, Wschowa, 17.04.1945 r. UMiG Wschowa, archiwum zakładowe urzędu, teczka Feliksa Tworzydła.

Nauczyciele i uczniowie klasy VII Publicznej Szkoły Powszechnej nr 1 we Wschowie, rok szkolny 1945/1946. Zdjęcie udostępnione przez Zdzisława Rygusika.

Franciszek Mazurkiewicz – współorganizator wschowskiej oświaty, kierownik Szkoły Powszechnej nr 2 we Wschowie.
APL, Urząd Miasta i Gminy we Wschowie, koperta dowodu osobistego Franciszka Mazurkiewicza, poz. 1860 spisu zdawczo-odbiorczego.

208074 / 532417

Szkoła Ogólnokształcąca
Stopnia Podstawowego Nr. 2
we Wschowie

Wschowa, dnia... 12 marca ... 1951r.

Z a s w i a d c z e n i e p r a c y

.....

Niniejszym zaświadcza się, że Ob. *Mazurkiewicz Franciszek* ..
urodzony dnia *23 września 1902r.* .. w. *Wschowa* ..
syn (córka) *Leona i Anieli* z domu *Ostrówka* ..
zamieszkały we Wschowie przy ulicy *Wit. Jastrzęgi* .. Nr. *24* ..
jest zatrudnionym w tut. Zakładzie od dnia *1 listopada 1945r.*
w charakterze *Kierownika szkoły* ..

w/z Kierownik szkoły
M. Bieloni

Zaświadczenie wystawione Franciszkowi Mazurkiewiczowi, potwierdzające jego zatrudnienie na stanowisku kierownika szkoły od 1 listopada 1945 r., Wschowa, 12.03.1951 r.

APL, Urząd Miasta i Gminy we Wschowie, koperta dowodu osobistego Franciszka Mazurkiewicza, poz. 1860 spisu zdawczo-odbiorczego.

Leszno dn. 31 grudnia 1949 r. 7

-3-

Stempel nagłkowy

Nr. 28/V/49.

POSTANOWIENIE O ZATRZYMANIU

W związku z prowadzonym dochodzeniem postanawiam tymczasowo zatrzymać podejrzanego

Knasiewiczza Romana
(podać nazwisko, imię i imię ojca)

zamieszkałego we Wschowie ul. Kr. Jadwigi Nr. 28
(podać dokładny adres)

ZATWIERDZAM

[Podpis]
(podpis Sędziego)

Oficer śledczy
[Podpis]
(podpis)

Powyższe postanowienie okazano mi
dn. 31 grudnia 1949 r.

(podpis zatrzymanego)

Wzór Nr E-2a

Postanowienie Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lesznie o tymczasowym zatrzymaniu Romana Knasiewicza, kierownika Szkoły Powszechnej nr 1 we Wschowie, Leszno, 31.12.1949 r.
IPN O. Poznań, teczka Romana Knasiewicza, Sr 130/50, s. 7.

10

Nr. akt.....

-6-

ZATWIERDZAM:
[Podpis]

Postanowienie o wszczęciu śledztwa

Leszno dnia 3 stycznia 1950 r.

Jurkowski Ryszard
Oficer śledczy Pow. Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Lesznie

rozpatrzywszy materiały dochodzenia w sprawie przeciwko Knasiewiczowi Romanowi

podejrzanemu (ej) o szeptaną propagandę

P O S T A N O W I Ę:

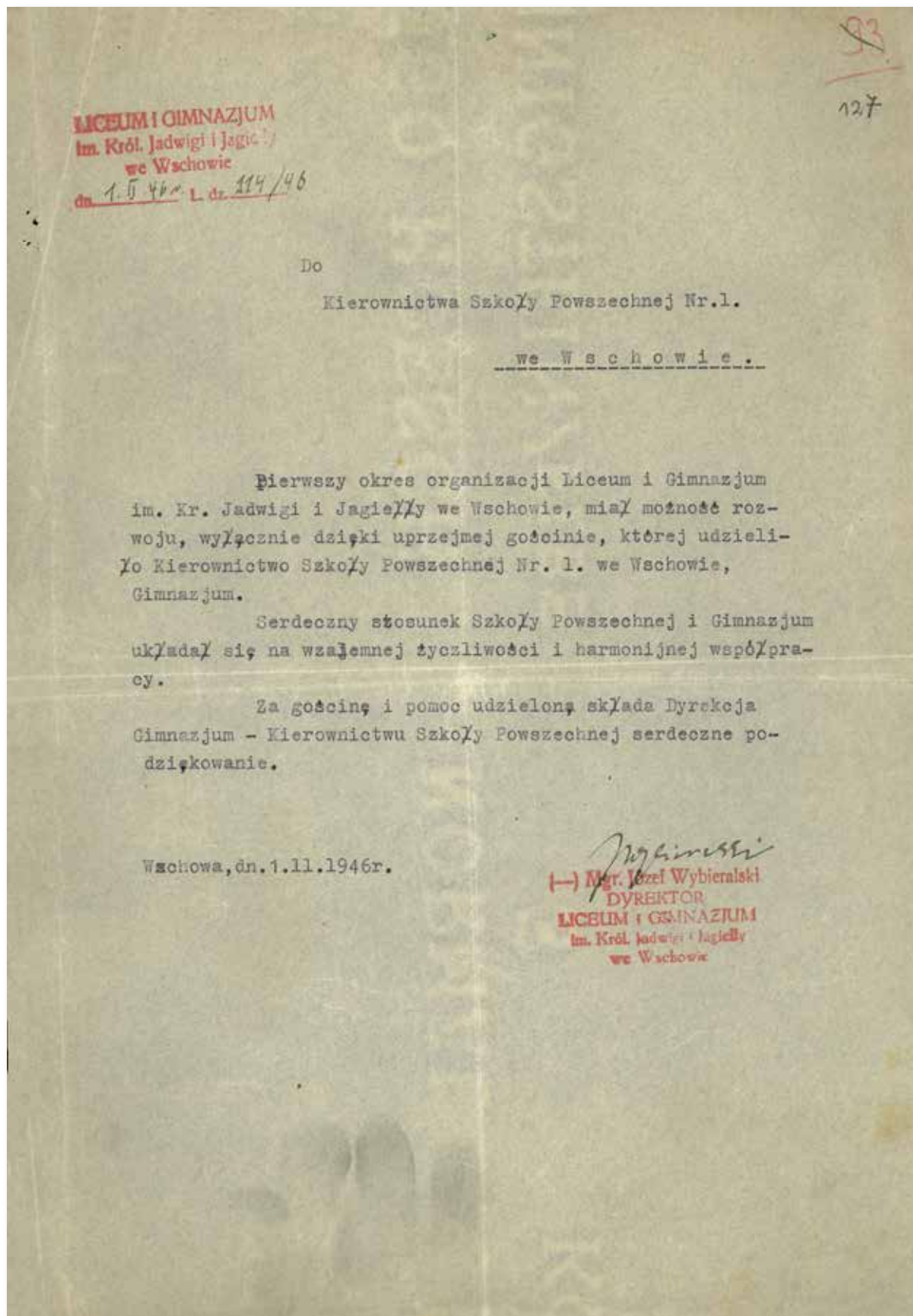
1. Wszczęć w powyższej sprawie śledztwo,
2. Przyjąć sprawę do swego prowadzenia,
3. Uznać materiały dochodzenia za materiały śledcze i załączyć je do akt sprawy.

ZGADZAM SIĘ

Oficer śledczy:
[Podpis]

Wzór Nr. 8-3 Drukarka Nr. 1

Postanowienie o wszczęciu śledztwa przeciwko Romanowi Knasiewiczowi, podejrzanemu o szeptaną propagandę, Leszno, 3.01.1950 r.
IPN O. Poznań, teczka Romana Knasiewicza, Sr 130/50, s. 10.

Podziękowanie dyrektora Liceum i Gimnazjum we Wschowie Józefa Wybieralskiego dla kierownictwa Szkoły Powszechnej nr 1 za życzliwą pomoc i współpracę w pierwszym okresie istnienia gimnazjum, Wschowa, 1.11.1946 r. IPN O. Poznań, teczka Romana Knasiewicza, Sr 130/50, s. 127.

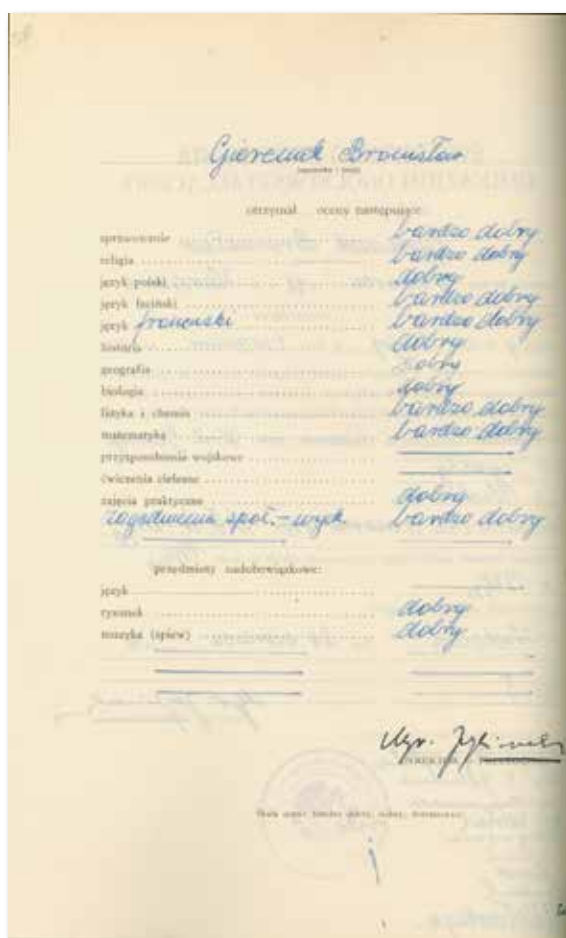
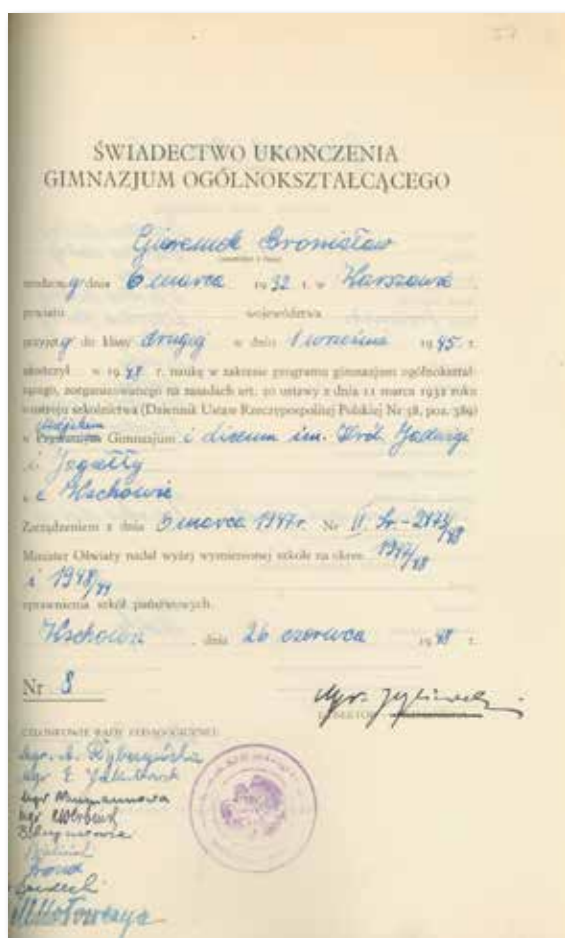
Data wst. i. P.		Imię i nazwisko		Data urodzenia		Miejsce urodz. i powiat		Miejsce urzęd. Wym.		Data urodzenia		Miejsce urodz. i powiat		Imię i nazwisko		Data urodzenia		Miejsce urodz. i powiat		
nr	klas.	imię	nazwisko	dn.	miejsce	dn.	powiat	nr	klas.	imię	nazwisko	dn.	powiat	nr	klas.	imię	nazwisko	dn.	powiat	
31	112	Piasek	Lucja	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Lucja	Piasek	11	1899	Łódź	Łódź
32	113	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	III	1899	Łódź	Łódź	11	III	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
33	114	Rybicki	Regina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Regina	Rybicki	11	1899	Łódź	Łódź
34	115	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	I	1899	Łódź	Łódź	11	I	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
35	116	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
36	117	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
37	118	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
38	119	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
39	120	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
40	121	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
41	122	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
42	123	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	I	1899	Łódź	Łódź	11	I	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
43	124	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
44	125	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	II	1899	Łódź	Łódź	11	II	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź
45	126	Reymond	Janina	11	1899	Łódź	Łódź	11	I	1899	Łódź	Łódź	11	I	Janina	Reymond	11	1899	Łódź	Łódź

Fragment spisu uczniów wchowskiego gimnazjum sprzed 1948 r. Pod pozycją 43 (124) Bronisław Gieremek; później profesor, działacz opozycyjny, poseł, minister spraw zagranicznych. APL, Liceum Ogólnokształcące im. Tomasza Zana we Wschowie, sygn. 83, s. 18-19.

Bronisław Geremek (zdjęcie legitymacyjne), brak daty.

APL, Jerzy Zielonka – spuścizna (dziennikarz „Panoramy Leszczyńskiej”), sygn. 18, poz. 188 (reprod. Czesław Mielcarek).

Świadectwo ukończenia Gimnazjum Ogólnokształcącego we Wschowie przez Bronisława Geremka (pisownia nazwiska na świadectwie Gieremek), Wschowa, 26.06.1948 r.

APL, Liceum Ogólnokształcące im. Tomasza Zana we Wschowie, sygn. 87, s. 57-58.

100

Miejscowość Wschowa Kuratorium Okr. Sek. Porzeczkiego
Publiczna Średnia Szkoła Zawodowa we Wschowie
Pracownia szkolna, adres, tel. szkoły
ul. Wolowej Jedynki nr. 12 telefon nr. 254

Data otw. szkoły 16.9.1949r. Podstawa prawna _____ Data zorg. Rady Opiek. 12.10.1949r.

Buszynak szkoły	Własny lub obcy (rodzaj, ilość, wartość)	Pracownia (publ. i in.)		Warsztaty atel. wytwór.	
		osob. i in.	inaczej	osob. i in.	Data org.
W budowlach stałych (budow. i in.)	<u>6 - 304 m²</u>	<u>gab. leżący</u>	<u>30</u>	<u>szewski</u>	<u>16.9.49</u>
at. wykładow.		<u>gab. szewski</u>	<u>30</u>	<u>maszynowy</u>	<u>-</u>
at. warsztatow.	<u>10 - 762 m²</u>	<u>szkoła szewski</u>	<u>36</u>	<u>elektryczny</u>	<u>-</u>
sala gimnast.	<u>2 - 55 m²</u>			<u>szewski</u>	<u>-</u>
parki i tarasy	<u>11 - 488 m²</u>			<u>maszynowy</u>	<u>-</u>
inne					

1	2	3					4								5		7				
		Liczba nauczycieli		Liczba uczniów			Klasy ogólnostow. lub specjaliz.		Wzrost		I		II		Kazem			Grupy zawodowe	Dł. i godz. zajęć szkolnych		
Rek. szkoły	Dyrektor szkoły (nazwisko i imię, kwalif. jak dawniej pod obowiązk.)	własnych	obcych	ogólnostow.	specjaliz.	ogólnostow.	specjaliz.	ogólnostow.	specjaliz.	ogólnostow.	specjaliz.	ogólnostow.	specjaliz.	ogólnostow.	specjaliz.	ogólnostow.	specjaliz.	ogólnostow.	specjaliz.	ogólnostow.	specjaliz.
<u>1948/49</u>	<u>Kowalski</u>	<u>3</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>10</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	<u>chłobaki</u>	<u>-</u>	<u>51</u>	<u>36</u>	<u>2</u>	<u>66</u>	<u>-</u>	<u>4</u>	<u>130</u>	<u>49</u>	<u>31</u>	<u>10</u>	<u>16</u>	<u>1338</u>
	<u>Wojcik</u>							<u>szewski</u>	<u>-</u>	<u>51</u>	<u>37</u>	<u>1</u>	<u>31</u>	<u>-</u>	<u>3</u>	<u>68</u>	<u>3</u>	<u>31</u>	<u>16</u>	<u>1338</u>	
	<u>Górnica</u>							<u>szewski</u>	<u>-</u>	<u>51</u>	<u>33</u>	<u>1</u>	<u>33</u>	<u>-</u>	<u>1</u>	<u>33</u>	<u>1</u>	<u>33</u>	<u>16</u>	<u>1338</u>	
	<u>Szymon</u>							<u>szewski</u>	<u>-</u>	<u>51</u>	<u>33</u>	<u>1</u>	<u>33</u>	<u>1</u>	<u>16</u>	<u>3</u>	<u>66</u>	<u>1</u>	<u>16</u>	<u>1338</u>	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Rek. szkoły	Bilansowe		Opieka lekarska i dent.	Interes wyciecz.	Dobrytanie	Liczba ul. dofinans.	Organizacja młodzieżowa				Budżet szkoły		Komisja rodzicielska		Uwagi	
<u>1948/49</u>	<u>605</u>	<u>306</u>	<u>14</u>	<u>58</u>	<u>50</u>	<u>85</u>	<u>92</u>	<u>38</u>	<u>110</u>	<u>48</u>	<u>100.000</u>	<u>710.000</u>	<u>6.430</u>	<u>50</u>	<u>18.345</u>	<u>18.345</u>

Uczniowie według zawodów i zatrudnienia

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Rek. szkoły	Klasy	szewski	maszynowy	elektryczny	szewski	maszynowy	elektryczny	szewski	maszynowy	elektryczny	szewski	maszynowy	elektryczny	szewski	maszynowy	elektryczny	szewski	maszynowy
<u>1948/49</u>	<u>szewski</u>	<u>54</u>	<u>10</u>	<u>47</u>	<u>9</u>	<u>33</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
	<u>maszynowy</u>	<u>36</u>	<u>30</u>	<u>20</u>	<u>4</u>	<u>19</u>	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
	<u>elektryczny</u>	<u>4</u>	<u>1</u>	<u>-</u>	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>3</u>	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
	<u>szewski</u>	<u>94</u>	<u>43</u>	<u>67</u>	<u>17</u>	<u>52</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
	<u>maszynowy</u>	<u>90</u>	<u>34</u>	<u>67</u>	<u>8</u>	<u>40</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-</u>

57. Projekt organizacyjny Publicznej Średniej Szkoły Zawodowej we Wschowie na rok szkolny 1948/1949. APZG, Inspektorat Szkolny w Lesznie, sygn. 3, s. 1-2.

Absolwenci Kursu Oświaty Dorosłych przy Powiatowym Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego i Milicji Obywatelskiej we Wschowie, rok szkolny 1947/1948.

Zdjęcie udostępnione przez Zdzisława Rygusika.

Absolwenci Państwowego Kursu Oświaty Dorosłych we Wschowie, rok szkolny 1949/1950.

MZW, kopia w zbiorach.

S P R A W O Z D A N I E

31

z lustracji kursów początkowego nauczania we Wschowie, przeprowadzonej w dniu 16 grudnia 1949r. przez p.o. podinspektora szkolnego do W.A. Lecha Skrzetuskiego.

We Wschowie są czynne dwa państwowe kursy początkowego nauczania. Kierownikami kursów są nauczyciele ob. Mazurkiewicz Franciszek i ob. Kielar Michał, którzy nauczają na kursach po 8 godzin tygodn. Na kursach naucza także w wymiarze 8 godz. tygodn. nauczyciel ob. Kahanek Stefan.

Na kurs dla półanalfabetów ma uczęszczać 26 osób - uczęszcza jednak tylko 13 osób. W dniu lustracji obecnych było 9 osób. Uczestnicy czytają dobrze i piszą ładnie w zeszytach. Ob. Linart Teofila uczestniczka kursu jest bez pracy. Gotowa jednak jest przyjąć jakiekolwiek zajęcie zarobkowe. Dziennik lekcyjny nie jest prowadzony na bieżąco.

Na kurs dla analfabetów winny uczęszczać 24 osoby - uczęszcza jednak 16 osób. W dniu lustracji obecnych było 10 osób. Uczestnicy poza czterema wyjątkami czytają dobrze i piszą dość starannie w zeszytach. W nauce wyróżnia się ob. Krawczyk Wacław. Dziennik lekcyjny nie jest prowadzony na bieżąco.

Z a l e c e n i a

- 1) Dla dobra akcji W.A. wszelkimi możliwymi a skutecznymi środkami spowodować opórnych do uczęszczania na kursy.
- 2) Zapisy przepracowanych godzin lekcyjnych w dziennikach prowadzić na bieżąco.
- 3) Wpisać rozkłady materiału nauczania do dzienników lekcyjnych na cały okres trwania kursów.
- 4) Dla ob. Linart Teofili zamieszkałej przy ul. Mała Kościelna Nr 3 znaleźć jakiegokolwiek zajęcie zarobkowe.

L. Skrzetuski
(Lech Skrzetuski)
podinsp. szk. do W.A.

Leszno, dnia 22 grudnia 1949r.

S/G

Dożynki Powiatowe we Wschowie, 1946 r.

MZW, kopie w zbiorach, oryginały w zbiorach Emiliana Czecha.

Biegi uliczne, Wschowa, 1946 r.

Zdjęcia udostępnione przez Zdzisława Rygusika.

Wyścigi motorowe, Wschowa, 1948 r.
MZW, kopie w zbiorach.

Przemarsz harcerek podczas powiatowych dożynek we Wschowie, 2.09.1945 r.
APL, Jerzy Zielonka – spuścizna (dziennikarz „Panoramy Leszczyńskiej”), sygn. 22, poz. 525.

Harcerki wschowskich drużyn, 1946 r.
MZW, kopia w zbiorach, oryginał w zbiorach Zdzisława Rygusika.

Sprawozdanie duszpasterskie
DIECEZJA
DIEKANATU WSCHOWA za lata 1945, 1946, 1947.)

Do: *g. W. 1947*
L. d. *4. 1947*

Dokonał *W. W. W. W.*
w c. *Wschowa*

Parafia p. w. *Św. Stanisława Bp.*
Siemulice - plebania *Wschowa*

Proboszcz-Administrator (sezon. - sibiłli) *K. J. J. J.*
Czynny w parafii - plebania *7. X. 1946*

A. Statystyka z lat 1945 - 1947.

	W 1945 31. XII. 1945	W 1946 31. XII. 1946	W 1947 31. XII. 1947
I. Liczba duszy:			
1. Kapłanów:	3.000.-	5.000.-	5.553.-
a) świeżo przybyłych (polaków, niemieckich)	2	2	2
b) znikomych	2	3	3
2. Bracia zakonnych	1	1	1
3. Sięki zakonnych (niemieckich, niemieckich)	8	13	16
a) niemieckich	4	1	1
4. Kandydatów do (do) (niemieckich)	2.900.-	4.900.-	5.500.-
5. Kandydatów do (do) (niemieckich)	100-	100-	50-
6. Kandydatów do (do)	4	4	4
7. Podstawy narod. (niemieckich)	2	2	2
8. Podstawy narod. (niemieckich)	20-	18-	16
9. Podstawy narod. (niemieckich)	5	6	8
10. Kandydatów do (do) (niemieckich)			
11. Kandydatów do (do) (niemieckich)			

W. W. W. W.

Statystyka z lat 1945 - 1947.

	W 1945 31. XII. 1945	W 1946 31. XII. 1946	W 1947 31. XII. 1947
II. Chrzest udzielony:			
1. Urodzeni (niemieckich)	90	180	204
2. Dorośli (niemieckich)	10	22	21
3. Do (do) (niemieckich)	./.	./.	./.
III. Bierzmowania udzielone:			
1. Przez (niemieckich)	./.	930	./.
2. Przez (niemieckich)	./.	./.	1
IV. Kapłanów:			
1. Do (do) (niemieckich)	./.	./.	1
2. Do (do) (niemieckich)	./.	./.	./.
V. Świątki udzielone:			
1. Przez (niemieckich)	38	90	64
2. Przez (niemieckich)	./.	./.	./.
3. Przez (niemieckich)	1	2	./.
4. Do (do) (niemieckich)	0.	./.	20
VI. Komunia św.:			
1. W (niemieckich)	700.-	2.000.-	4.000.-
2. W (niemieckich)	800.-	2.500.-	4.000.-
3. Przez (niemieckich)	58-	48-	125-
4. W (niemieckich)	./.	./.	120-180
5. W (niemieckich)	./.	./.	60-90
6. W (niemieckich)	./.	./.	200-250
7. W (niemieckich)	./.	./.	2.000.-
8. W (niemieckich)	./.	./.	4.000.-

Sprawozdanie duszpasterskie parafii pw. Świętego Stanisława Biskupa we Wschowie za lata 1945-1947, s. 1-2. Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze, Akta Kurii Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wielkopolskim z lat 1945-1972, sygn. 888 (Wschowa 1945-1954).

	W roku 1943 do 31. XII.	W roku 1946 do 31. XII.	W roku 1947 do 31. XII.	Uwagi
VII. Konferencje i rekolekcje. 1. Z. przewodniczący konferencyjnego odbi.	/	3	1	
2. Z. przewodniczący konferencyjnego odbi.	/	-	-	
3. X. konferencyjnego odbi.	/	/	/	
4. Dzielne obrazowania.	/	/	/	
5. Rekolekcje indywidualne.	/	/	/	
VIII. Organizacje 1. K. R. M. M. członkowie.	/	/	/	
2. K. S. M. R. członkowie.	/	/	/	
3. Odbi. par. Caritas a) członkowie wyznajcy. b) członkowie współpracujących.	/	40	24	
4. Solidarny 3	/	/	/	
5. Solidarny <i>mięska</i>	/	30	52	
6. Solidarny <i>żołnierski</i>	/	30	65	
7. Apokaliptyczna (modlitwy) a) modlitwy. b) nowinki.	/	/	/	
8. Stow. Zwykłego (Hokaido) a) modlitwy. b) nowinki. c) ofiary. d) modlitwy.	/	30	30	
	/	60	120	
9. Krucjata Żołnierska (czarna) a) modlitwy. b) ofiary.	/	/	/	
10. Kole. umiarkowane.	/	/	36	
11. Chór kościelny a) modlitwy. b) nowinki.	3	4	10	
	6	18	19	
12.				

Wymiarze (całkowite) według stanu 1.10.1947 (z uwzględnieniem zmian w roku, zmian, modlitwy itp.).

	W roku 1943 do 31. XII.	W roku 1946 do 31. XII.	W roku 1947 do 31. XII.	Uwagi
13.				
14.				
IX. Zimada 1. Ile osób zmarło?	55	92	59	
2. Ile osób odznaczono przyznaniem odznaki honorowej (Sakramentalny itp.)	/	/	/	
3. Ile amarylów odznaczono (pojemności odznaczonych) (iluminacja)?	/	/	/	
4. Ile amarylów odznaczono (pojemności) z udziałem kapłanów lub amarylów (opłaty)?	/	/	34	
5. To osoby bez odznaczenia za usługami amarylów bez odznaczenia?	/	/	5	
X. Czynności katechetyczne 1. Biblioteka par. a) ilość książek. b) ile osób korzystało?	/	/	/	
2. Rozprawianie w parafii przez K. P. Prokuratora: a) Tygodnik Katolicki egz. 194. b) Tygodnik Powszechny egz. 194. c) Biuletyn Niewidzialnej egz. 194. d) Proklam. Szw. J. egz. 194. e) Dzw. katechetyczna egz. 194. f) <i>Wielki Rozkaz</i> g) <i>Nasze Drogi</i> h) <i>Red. Szw.</i> i) <i>Wielki Rozkaz</i>	607 108 900 150	3080 - <i>Współczesny</i> 800 - <i>Wielki Rozkaz</i> 1.160 - <i>Wielki Rozkaz</i> 200 - 66 - 238 - 40 - 9 20		
XI. Wydatki 1. Ile osób odznaczono w roku 1947: a) do b) do c) do	/	/	/	

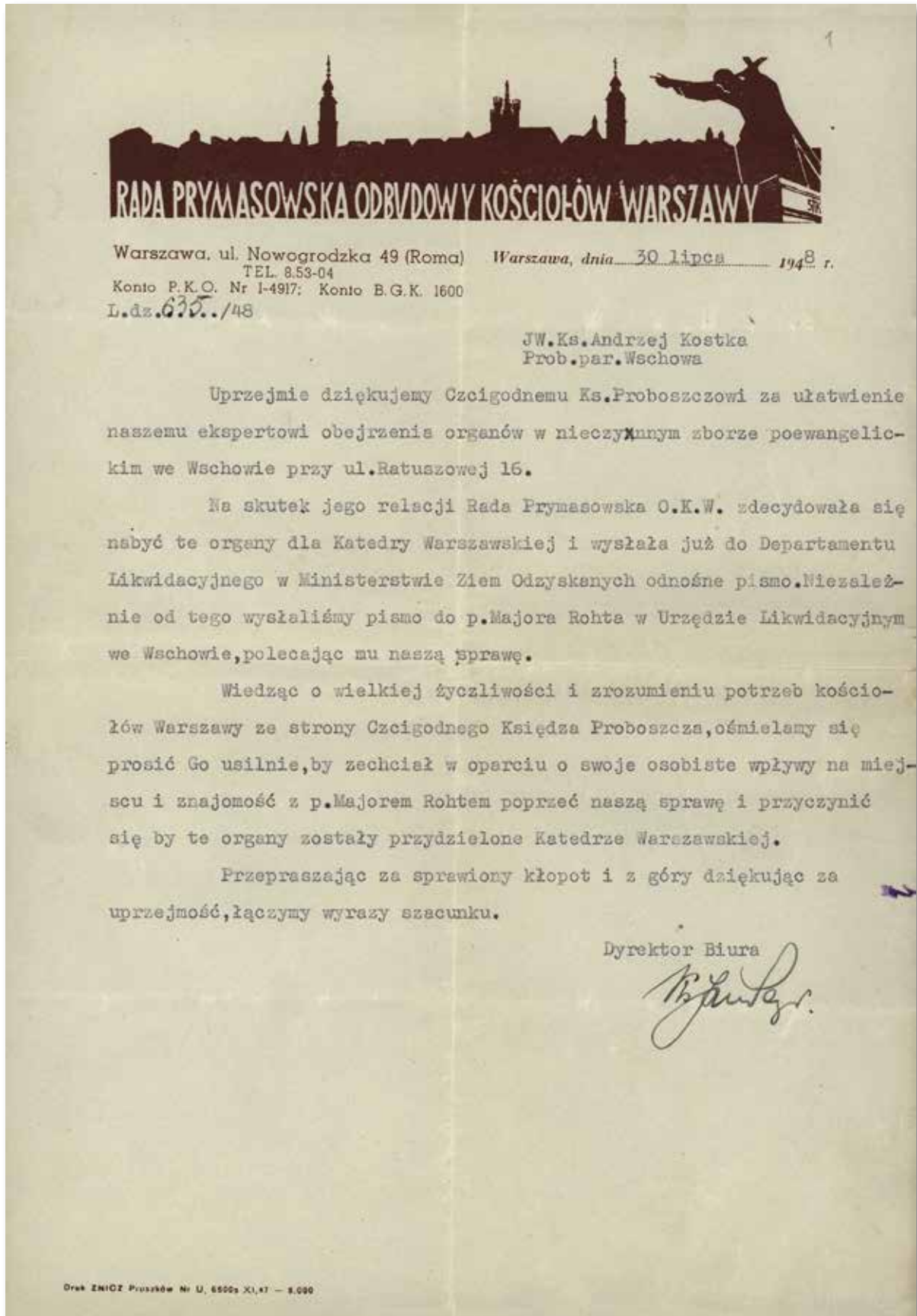
Sprawozdanie duszpasterskie parafii pw. Świętego Stanisława Biskupa we Wschowie za lata 1945-1947, s. 3-4. Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze, Akta Kurii Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wielkopolskiej z lat 1945-1972, sygn. 888 (Wschowa 1945-1954).

Procesja Bożego Ciała we Wschowie, 1946 r.
Zdjęcie udostępnione przez Mirosława Suchorę.

Legitymacja ks. proboszcza Andrzeja Kostki, kierownika Społecznego Domu Dziecka we Wschowie, Wschowa, 15.02.1947 r.
MZW, nr. inw. MZW/AH/727.

Pismo Rady Prymasowskiej Odbudowy Kościołów Warszawy do ks. Andrzeja Kostki z prośbą o udzielenie poparcia w sprawie przekazania organów z kościoła ewangelickiego we Wschowie katedrze warszawskiej, Warszawa, 30.07.1948 r. MZW, nr. inw. MZW/AH/730.

*Spoleczny Dom Dziecka we Wschowie prowadzony przez siostry elżbietanki, 1948 r.
MZW, kopia w zbiorach.*

Starostwo Powiatowe
Wschowskie
7.405/49.

410 108 00456

W y k a z
majątków kościelnych (beneficja proboszczowskie) na terenie powiatu wschowskiego.

Gmina	Miejscowość	Parafia	Ogrody	Rolla orna	Łąki	Uwagi
Wschowa miasto	Wschowa	Parafia rym-kat. Wschowa	0,5 ha	---	---	
"	"	Kościół Kłasz- tor O.O.Zak. Franciszkańców	0,5 ha	---	---	
Wschowa- Północ	Przyczyna Górna	Parafia rym-kat. Wschowa	---	6,7729 ha	---	
"	Osowa-Sień	Parafia rym-kat. Osowa-Sień	0,5 ha	14,70 ha	1,0 ha	
"	Dębowa-Łęka	Parafia rym-kat. Dębowa-Łę- ka	---	11,38 ha	1,0 ha	
"	Lgiń	Parafia rym-kat. Lgiń	---	17,89 ha	---	
"	Hetmanice	---	---	16,2317 ha	---	
"	Nowa-Wieś	---	1,3236 ha	---	---	
"	Tylewice	Parafia rym-kat. Łysiny	0,25 ha	8,31 ha	---	
Wschowa- Południe	Siedlnica	Parafia rym-kat. Siedlnica	0,25 ha	7,12 ha	1,0 ha	
"	Olbrachcice	---	0,15 ha	8,91 ha	1,0 ha	
Szlichtyn- gowa miasto	Szlicht- tyngowa	Parafia rym-kat. Zamysłów	0,5 ha	---	---	
R a z e m:			3,9736 ha	87.7980 ha	4,00 ha	

Wschowa, dnia 30 czerwca 1949r.

Starosta Powiatowy
w/z.
[Podpis]
/ Sekunda /
Podreferendarz.

Wykaz majątków kościelnych na terenie powiatu wschowskiego, Wschowa, 30.06.1949 r.
APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 47, s. 108.

109

W y k a z
szkół, ochronek i przedszkoli kościelnych na terenie powiatu Wschowskiego

Nazwa zakładu	kto prowadzi	Budynek osobny czy ogólny	Ilość sal izb	Dokument przydzielenia budynku.-	Krótką charakterystykę
Małe Seminarjum Duchowne Wschowa Pl. Farny 3.	Berdecki Andrzej ks. rzym.-kat.	ogólny	32 izb	Budynek wydzierżawiony na kilkanalet	Seminarjum 1 klasowe z internatem udziela wstępnej nauki w zakresie nauki duch. którą pobiera 28 osób młodzieży poci męskiej
Przedszkole Wschowskie ul. Zakonne 14.	Zgromadzenie Sióstr Elżbiatunek	---	4 sale	Budynek przynależny do parafii rzym.-kat. Wschowa	Ogólna opieka nad dziećmi sierotami.
Ochronka Społeczny Dom Dziecko "Caritas" Wschowa Pl. Św. Jana 2.	Zgromadzenie Sióstr Elżbiatunek	osobny	16 sal	Budynek przynależny do parafii rzym.-kat. Wschowa	Opieka nad dziećmi sierotami, które mają całkowite utrzymanie.

Wschowa, dnia 30 czerwca 1949 r.

Starosta Powiatowy
w.s.
[Signature]
/Sekunda/
Podreferendarz.

Wykaz szkół, ochronek i przedszkoli kościelnych na terenie powiatu wschowskiego, Wschowa, 30.06.1949 r. APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 47, s. 109.

5761

Wykaz kościołów

Nr	Województwo / Powiat	Charakter kościoła i wielkość	Wzrost użytkownika	Do jakiego wydziału należał obiekt	Plan wyznaczenia	Wzrost i data sprawy
1.	Wschowa Pl. Farny	kościół				
2.	---	plebania			5761	8p. 25/tj/49.
3.	Pl. Św. Jana	dom szpitalny sierociniec				15.10.49.
4.	Kr. Jadwigi Nr. 6.	dom szpitalny /willa/	lokatorów			
5.	Pl. Farny	stajnia z chlewem i pralnia.				

Liczba wiernych, organizacje katolickie i wykaz budynków parafii pw. Świętego Stanisława Biskupa we Wschowie, 1949 r.

Liczba wiernych, organizacje katolickie i wykaz budynków parafii pw. Świętego Stanisława Biskupa we Wschowie, 1949 r. APZG, Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie, sygn. 93, s. 441.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Lesznie

- Akta gminy Brenno, sygn. 5.
Banki ludowe – zbiór, sygn. 97.
Inspektorat Szkolny w Lesznie, 1945-1950, sygn. 14, 17.
Jerzy Zielonka – spuścizna [dziennikarz „Panoramy Leszczyńskiej”], sygn. 18, poz. 188 i 22, poz. 525.
Marek Kędziński – spuścizna [oficer 69. Leszczyńskiego Pułku Przeciwlotniczego, regionalista, kustosz Izby Tradycji Garnizonu Leszno], poz. 33.
Liceum Ogólnokształcące im. Tomasza Zana we Wschowie, sygn. 51, 83, 87.
Urząd Miasta i Gminy we Wschowie, koperty dowodów osobistych, poz. 1860, 2689.
Urząd Skarbowy w Lesznie, sygn. 26.
Zbiór map tematycznych, sygn. M. pow. 25.
Związek Bojowników o Wolność i Demokrację w Lesznie, poz. 7162.

Archiwum Państwowe w Poznaniu

- Mapy i atlasy drukowane XVI-XX wiek, sygn. M. w. 82.
Państwowy Urząd Repatriacyjny. Wojewódzki Oddział w Poznaniu, sygn. 2011, 3050, 3051, 3057, 3058, 3061.
Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu, sygn. 159.
Urząd Wojewódzki Poznański, 1945-1950, sygn. 78, 126, 983, 986, 2831, 2832.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze

- Inspektorat Szkolny w Lesznie, sygn. 3.
Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej we Wschowie, sygn. 8, 9, 12, 28, 41, 48, 64.
Okręgowy Urząd Likwidacyjny w Gorzowie Biuro Obwodowe we Wschowie, sygn. 2.
Powiatowy Komitet Polskiej Partii Socjalistycznej we Wschowie, sygn. 1, 10, 13, 14, 18, 26, 33.
Starostwo Powiatowe we Wschowie, 1945-1950, sygn. 35, 72.
Urząd Wojewódzki Poznański Ekspozytura w Gorzowie [Wielkopolskim], sygn. 47, 93, 105, 278, 441.

Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze

- Akta Kurii Administracji Apostolskiej w Gorzowie z lat 1945-1972, sygn. 888 (Wschowa 1945-1954).
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu
Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Narodowego we Wschowie, sygn. IPN Po 00/24/47, IPN Po /75/2909, IPN Po 0/60/66 t. 1-4, IPN Po 0038/1/15, IPN Po 06/228/22, IPN Po 06/229/39.

Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu

- Teczki akt osobowych Stefana Gieremka i Jana Sekundy.

Muzeum Ziemi Wschowskiej we Wschowie

- Sygn. MZW/AH/727, MZW/AH/730, MZW/AH/1103, MZW/AH/1105, MZW/AH/1110, MZW/AH/1197, MZW/AH/1207, MZW/AH/1409, MZW/AH/1410, MZW/AH/1411, MZW/AH/1448, MZW/AH/1449, MZW/AH/1452, MZW/AH/1513, MZW/B/1931, MZW/B/2098, MZW/IP/159, MZW/IP/162.

Urząd Miasta i Gminy we Wschowie

- Teczki akt osobowych Ludwika Rygusika, Anatola Sadowskiego, Czesława Sierpowskiego i Feliksa Tworzydły.

Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy we Wschowie

- Kronika miasta Wschowy.*

Dom Zakonny Sióstr Elżbietanek we Wschowie

- Siostra Iwona (Anna Król), *Garść wspomnień z czasów II wojny światowej*, maszynopis.

Zbiory prywatne

- Andrzej Kuciewicz, Zdzisław Rygusik, Mirosław Suchora.

Publikacje książkowe

- Bogdanowicz J., *Ziemia leszczyńska – styczeń 1945. Opracowanie wojskowo-historyczne*, Leszno 2013.
Czwojdrak D., *Szpital we Wschowie w latach 1945-2008*, [w:] *Dziedzictwo maltańskiego krzyża. 150 lat szpitala we Wschowie*, Wschowa 2008.
Dekiert J., *Zapiski ze Wschowy*, [w:] *Mój dom nad Odrą. Drugi tom wspomnień i pamiątek*, Zielona Góra 1965, s. 30-34.
Dzięciolewski E., *Monografia Liceum Ogólnokształcącego im. Tomasza Zana we Wschowie za lata 1945-1985*, Wschowa 1985.
Dzięciolewski E., *50 lat Zespołu Szkół Zawodowych we Wschowie*, Wschowa 1996.
Dzięciolewski E., *Wschowa i Ziemia Wschowska w literaturze*, Wschowa 2006.
Fryc Ch., Pańczak A., Szymborski L., *Wczoraj i dziś franciszkanów we Wschowie*, Wschowa 2000.
Kostka A., *Kronika. Wschowa*, [w:] *Zarządzenia Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej*, nr 7-8, 1950.
Kufel R., *Internat Biskupi i Małe Seminarium Duchowne we Wschowie (1946-1956)*, Zielona Góra 2012.
Ratajewska B., *Kalendarium dziejów Wschowy*, Wschowa 2007.
Ratajewska B., *Materiały archiwalne do dziejów Wschowy*, Leszno 2013.
Świdorski B., *Ilustrowany opis Leszna i ziemi leszczyńskiej*, Leszno 1928.
To wszystko człowiek widział. Wspomnienia wschowskich Kresowian, nagranie i opracowanie wywiadów Jakub Gałęziowski, Wschowa 2012.

Prasa

- Galon T., *O 7-ej rano po wojnie (wspomnienia)*, „Ziemia Wschowska”. Wydanie specjalne Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wschowskiego Towarzystwa Kultury, Wschowa, luty 1965, s. 1, 4-5.
Guzewicz M., *Przedwojenna wschowianka*, „Słowo Ziemi Wschowskiej”, nr 4, 26 lutego 1999, s.14.

Łabędzki J., *20 lat w radach*, „Ziemia Wschowska”. Wydanie specjalne Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wschowskiego Towarzystwa Kultury, Wschowa, luty 1965, s. 3.

Kubicki M., *Czas pokoju i nadziei*, „Ziemia Wschowska”. Wydanie specjalne Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wschowskiego Towarzystwa Kultury, Wschowa, luty 1965, s. 1.

Pawlak W., *Oświata wschowska po wojnie*, „Ziemia Wschowska”, nr 6 (53), 28 marca 2002, s.10-11.

Piwoń A., *Polska administracja w powiecie wschowskim*, „Przyjaciel Ludu”, 2007, z. 2/110, s. 22-28.

Przybyłek E., *Ostatni przedstawiciel przedwojennej inteligencji*, „Gazeta Wschowska”, nr 3 (16), Wielkanoc 1996, s. 16-17.

Ratajewska B., *Początki Banku Spółdzielczego we Wschowie*, „Ziemia Wschowska”, nr 15 (62), 22 sierpnia 2002, s. 9.

Ratajewska B., *Starosta Stefan Gieremek*, „Ziemia Wschowska”, nr 12 (12), 22 listopada 2000, s. 6.

Ratajewska B., *Z działalności Państwowego Urzędu Repatriacyjnego we Wschowie*, „Ziemia Wschowska”, nr 15 (32), 23 maja 2001, s. 20.

Strony internetowe

Historia Hufca, <http://wschowa.zhp.pl/index.php/historia-hufca-wschowa>.

Kacprzak P., *Działania organów administracji państwowej w akcji wysiedlenia i wyjazdach ludności niemieckiej z Polski w 1945 r.*, [w:] Studia Lubuskie, tom VI, Sulechów 2010, na stronie internetowej <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/34854/003.pdf>.

Łodziński S., Repatriacja osób narodowości lub pochodzenia polskiego w latach 1989-1997. Problemy prawne i instytucjonalne. Informacja nr 586, na stronie internetowej: biurose.sejm.gov.pl/teksty/i-586.htm.

50. rocznica polsko-radzieckiej umowy repatriacyjnej, strona internetowa: www.eduskrypt.pl/50_rocznica_polskoradzieckiej_umowy_repatriacyjnej-info-5297.html.

